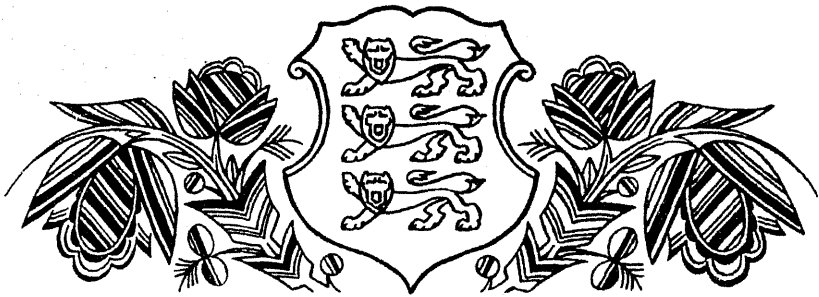

Ulwi algkool.

Ulwi p-ag.

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 9

November 1936

II aasta

SISU:

- K. Päts:** Kõne üleriiklikul koolijuhatajate koosolekul.
- A. Jaakson:** Meie hariduse orienteerumise küsimusi.
- O. J. Kiisel:** Eesti kool peab andma algatusvõimelisi inimesi.
Soome Vabariigi Presidendi 75-a. sünnipäevaks.
- V. Viilup:** Soome koolivalitsuse juhataja A. J. Tarjanne 70-aastane.
- J. Nuut:** Reaalhariduse ideoloogiast.
- A. Härma:** Õpilaste töökoormus keskkoolis.
- A. Vaga:** Küsimusi keskkooli botaanika kursusest.
- J. Aan:** Kordamissüsteem ajaloo käsitlemisel.
- H. Norman:** Tehnilise hariduse korraldusest Inglismaal.
- E. Laisk:** Kooliraadio tehnilisi probleeme.
- B. Rea:** Maateaduse õpperaamatuid.
Mitmesugust

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

EESTI KUMMITÖÖSTUSE O.-Ü.

„PÕHJALA“

TALLINN, PIKK 33. TEL. 443-12
TELEGR. AADRESS: P Õ H J A K U M M I

PANGA ARVED:

KREDIIT PANK, TARTU PANK, SCHEEL & Co
POSTI JOOKSEV ARVE 198

MEIE VALMISTAME:

kalosse ja botikuid, suve-, ranna- ja spordisaapaid, kummitaldu, kotsakaitseid ja mängupalle, jalgpalliõhukumme, jalgrattakumme, vee-, auru-, kõrge-surve-, gaasi- ja spiraalvoolikuid kõiksugu otstarbeks,

kummilahu, kumminõõre, radeerkumme, kummi-korke, pumbaklappe, puhvreid, transportrihmu, rattarehve, kummivaltse, tihenduskummi vahe-riidega ja ilma jne. ning kõiksuguseid tehnilisi kummitarbeasju tellimise peale.

PÕLLUMAJANDUSLIK KIRJASTUSÜHISUS

TALLINN, SUUR KARJA TÄN. 2
TEL. 454-70. POSTKAST 54. Posti jooksev arve 474

Paberikauba ja koolitarvete müük. Tellimiste vastuvõtmine nii eesti kui välismaa ajakirjadele ja raamatutele. Ühisustele vajalikkude arveraamatute müük.

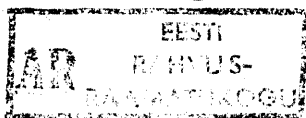
TRÜKITÖÖDE VALMISTAMINE

Koolid, õpetajad ja koolikooperatiivid, soodsamalt ostate vajalikud

**KOOLI- JA KIRJUTUSTARBED
NING ÕPPERAAMATUD MEILT.**

Enne ostmist jälgige ja nõudke meie hinnakirju.

Ar 930P
Eesti

„Päevalehe“

raamatu- ja kirjutusmaterjali laod
ja kauplused

Suur Karja 23, tel. 446-11 ja 479-25. Pikk 2, tel. 428-83,

soovitavad suures valikus

**teaduslikku, ilu-, jutu-, näite-, laste- ja
koolikirjandust.**

Ühelgi raamatukogul ja kirjandussõbral ei tohi puududa
järgmised uudisteosed:

J. Kärner, Tõusev rahvas I	Kr. 4.50
Sadaviiskümmend aastat Eesti luulet	” 3.85
L. Kibuvits, Manglus sepapoeg	” 3.25
E. Kippel, Suure nutu ajal I	” 3.25
” ” ” ” II	” 3.50
H. Mäelo, Teras	” 3.25
A. Mälk, Öitsev meri	” 4.50
R. Roht, Kahuriliha	” 3.—
J. Vahtra, Minu noorusmaalt III	” 5.—
E. Ludvig, Napoleon, I jagu	” 4.—
A. Puškin, Valik luulet	” 3.75
L. Tolstoi, Ülestõusmine, I osa	” 3.75

Põhjamaade romaane:

J. Anker-Larsen, Tarkade kivi	” 5.85
B. Björnson, Jumala teedel	” 3.85
J. Bojer, Vang, kes laulis	” 2.85
Knut Hamsun, August	” 4.85
J. Kianto, Punane joon	” 2.25
F. Sillanpää, Inimesed suveöös	” 2.85

Nobeli laureaate:

Selma Lagerlöf, Jeruusalemm, 2 köites	” 5.50
A. France, Sylvestre Bonnard'i roim	” 3.00
R. Tagore, Gitandzali. Aednik	” 3.60

Eesti suurteos:

Fr. R. Kreutzwald, Kalevipoeg	” 5.—
Iluköites Kr. 8.—, nahkköites Kr. 12.—	

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

Lapsed on perekonna õnn!

Teie kohus on kujundada oma lapsi väärtuslikeks ühiskonna-liikmeiks, vastavalt nende kalduvustele ja annetele. Teie püüe on neid varustada alaliselt toidu ja kehakattega. Seda võimaldab Teie tööjõud — see suur kapital. See kapital võimaldab rahuldada ka Teie laste ema elutarbeid.

Kuid Teie teate ju, et Teie tööjõud võib minna ootamatult kaotsi Teie perekonnale. Kes astub siis Teie asemele ja asendab Teie tööjõu?

Paremal juhul võib Teid osaliselt asendada Teie naine. Kuid ka selkorral ei teostu palju Teie soovest. Kui oletada, et Teie naine suudab teenida lastele ja endale sõõgiraha ja korteritüüri, kuid kust võtta raha riietuse, kooli-õppeabinõude ja paljude muude tarvete muretsemiseks.

Elumurede tõttu ei saa Teie laste ema enam hoolitseda küllaldaselt laste kasvatusliku külje eest ega jagada neile tarvilisel määral emaõrnust ja hellust.

**Elukindlustus annaks Teie perekonnale tagasi
Teie surma tõttu kadumaläänud kapitali.**

KINDLUSTUSE AKTSIASELTS
EESTI LLOYD

Kodumaa suuremaid ja vanemaid kindlustusseltse.
Ta töötab ainult eesti kapitaliga, eestlaste juhtimisel.

Seltsi kapitalid ja tagavarad ületavad 1.300.000 krooni.
PEAKONTOR: TALLINN, PIKK 11. ESINDUSED ÜLE MAA

EESTI KOOOL

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 9 Tallinn, 23. novembril 1936 II aasta

Riigivanema K. Pätsi kõne

üleriiklikul koolijuhatajate koosolekul Tallinnas 8. novembril 1936.

Lugupeetud üle maa kokkutulnud meie haridustöö juhid! Mina kõigepealt pean oma kohuseks ja armsaks ülesandeks edasi anda teile veel kord oma südamlikku tänu selle osavõtu eest, mis teie avaldasite oma ümbruskonnas enne meie rahvahääletust. Mina olen juba avalikult ütelnud, et rahvahääletus oli meie rahvale mitte ainult seespädiselt, vaid ka väljaspool teiste rahvaste ees suureks katseks. Kogu Euroopa silmad olid pööratud Eesti rahvale, kas ta on küllalt küps rahulikult teel, ilma sisemise vennavere valamiseta, ilma rahutusteta otsustama oma rahva enamuse soovil neid raskeid küsimusi, mis meie noore riigi edasiehitamine oli talle ette veeretanud.

Ja me võime nüüd tagantjärele suure rahuloluga ning uhkusega tunnistada, et meie rahvas on oma küpsust avaldanud nii suurel määral, kui ei me ise ega ka keegi väljaspool ei oleks uskunud. See rahvahääletus oli suurel määral ka teie selgitustöö viil. Ma ei saa ju mitte igal pool inimestega kokku, aga mul on oma mõõdupuu ja mul on ise oma vaatlemise abinõud, ja need on kirjad ja telegrammid, mis pärast rahvahääletust üle maa siia kokku tulid. Ma nägin, kuidaviisi meil esimest korda kool ja koolivanemad nii suurel viisil olid ennast poliitiliselt avaldanud. Ja selle töö tagajärg, ütlen veel kord, on niisugune, millele uhkusega võib tagasi vaadata. Selle vaeva eest teile kõigile suur tänu!

Nüüd me läheme vastu juba lähenevale sammule, mida see rahvahääletus meile ette kirjutab. Me peame oma rahva esindajad valima, need siia kokku tooma, et nad sellel alusel, mis rahvahääletusega õigeks on tunnustatud, üksikasjaliselt välja töötaksid meie riigi põhiseaduse, mis kõigi teiste seaduste aluseks ja katuseks peab olema. See töö on suur ja tähtis, see on aluskivi, mille peale tahame oma rahvusliku riigihooone üles ehitada.

Aga ma pean ütleva, meil kõigil peab selge olema, et kui oleme põhiseaduse välja töötanud, ega see üksi ei ole kõik, mis meilt meie riigi ja rahva saatus nõuab. Me teame, et ka need riigid, kus praegu verised mäsud, tšapmised, vennaverevalamisid maad on võtnud, on põhiseadustega riid-

gid olnud, aga ometi näeme, et neis riikides verevalamine läheb päev-päevalt edasi ja viib rahvast ja riigi tsivilisatsiooni alla poole.

Peale põhiseaduse on tarvis ülesehitavat rahvast ja riiki, milles see rahvas tegutseb. Teil on ajalehtede ja raadio kaudu teada ühe minu viimase kõne sisu, kus ma tähelepanu juhtisin sellele, et meie rahva häll on tühjaks jäänud ja et meie rahvas ilma täidetud ruumita ja ilma loovate jõududeta ei saa riiki ülal pidada, teda kaitsta ja temas kõike seda tööd teha, mis tarvis on. See teema ei ole ju meile mitte uus, me oleme kuulnud ja näinud temast kongressidel ja ajalehtedes kõneldavat ja kirjutatavat, aga ikka on meil see päevakohane ja uus. Ja kui seda teemat nüüd puudutati, siis tähendati ajalehtedes, vaadake, see on majanduslik küsimus, et vaesus ja kehvus on selles süüdi, et meie rahva arv ei kasva. Ja osalt muidugi. Kes seda salgab, et vaesel inimestel raske on peret üles kasvatada. Aga mida meie tegelikult näeme? Vaesed inimesed just kasvatavad suuri peresid ja rikkad peremehed ei astugi abiellu. See on nähtus, mida me elust tunneme. Ja need perekonnad, kellel võimalik oleks lapsi kasvatada, kas nemad on seda teinud? Sagedasti inimesed teevad välismaa-lõbureisusid ja ostavad luksusasju, aga lastekasvatamise peale ei mõelda, sest seda on raskem kui välismaa-lõbureisu teha.

Aga mitte ainult selles ei seisa hälli tühiolek. Kes tahab salata, et meie rikaste rahvaste hulgas ei ole, kuid ka meeoleolu on see, mis mõjutab meie hälli tühjaks jätma. Mina ütleksin, et selle meeoleolu vastu tuleb meil järeleandmatult ikka edasi võidelda, sest selles, lugupeetud koosolijad, on meie rahva tuleviku pant.

Kui mina täna seda küsimust kõigepealt jälle puudutan, siis sellepärast, et meie kooli juhtide ja õppejõudude käes on ju suurel viisil kasvava noorsoo meeoleolu ja kogu rahva meeoleolu kujundamise võimalus. Teie võite juba maast madalast teha selgeks meie kasvavale noorsoole, et kui nad peavad kalliks oma iseseivat elu, oma võimalusi kultuuri luua, siis peavad nad ka selle elu loomise, oma perekonna asutamise juba maast madalast pühaks kohuseks oma riigi ja rahva vastu tunnustama.

Vaadake, kui see meeoleolu muutub, siis usun, ei jää meie rahva häll mitte tühjaks ja meil ei ole tarvis iga tähtsamat koosolekut alata selle küsimusega, vaid loodan, et siis meie taludes ja meie tubades kilkavad noored rahvavõsukesed ja me ei ole enam miljoniline rahvas, vaid meie hakkame siis kümne- ja sajatuhandete viisi oma juurdekasvu lugema. Meil peab niipalju oma rahvast tekkima, et me võime kõik ise oma jõuga ja oma kätega korda saata. See peab meie ideaal olema, selle poole peame meie püüdma, teades, et väike väljasurev rahvas ei leia armu teiste suurte rahvaste juures, sest kidur taim satub alati väljasuremise hädaohtu. See on ka hädaoht, mis meil seespool on, ja seda hädaohtu me peame tundma ja selle vastu võitlema.

Meie rahva kasvatajad, meie koolijuhid, need ei pea mitte ainult selle eest hoolitsema, et oleks neid, keda kasvatada, vaid meie peame ka julgesti tunnistama, et meie rahvas on see, kes mitusada aastat ei ole saanud vabalt areneda, kellelt kõik vaba arenemise võimalused olid ära võetud, nii et ta hingeliselt ja kehaliselt oli kammitsasse pandud. Ja rahvas, kes ei ole vabalt areneda saanud, pidi kiduraks jääma. Võtke üks taim keldris, tal ei tule ühtegi rohelist lehte, ta ei näe valgust ja ta närbub. Samuti on ka rahvaga. Pange üks rahvas pimedusse, vaadake, kas ta kasvab, kas tal on

head lehed ja vili. Ei. Me ei tarvitse siin silmi kinni pigistada, vaid meil tuleb siin vastuabinõusid otsida. Ja üheks abinõuks on siin vaba kasvatus. Me ei tohi oma silmi kinni panna ja kujutada nii, nagu vene haritlased omal ajal vene talupoja peale vaatasid. Vene talumees, see oli püha „mužik“. Mužikust ei tohtinud mitte halba rääkida, teda pidi idealiseerima; kõik, mis tema tegi, oli Jumalast. Ta oli Jumalat otsiv talupoeg, kellelt tuli kõik õppida ja kes oli ideaaliks kirjanduses ja mujal. Nüüd on aga vene haritlased silmad lahti teinud ja näinud, et nad on eksiteel olnud. See pimeduses kasvanud mužik ei olnud niisugune, kellest alati püha valgust välja voolas, vaid me oleme näinud, et see mužik on väga verejanuline olnud ja tal on väga palju omadusi olnud, mis ühe kultuurrahva juures ei oleks niisugusel kujul välja arenenud, kui temale neid puudusi oleks katsutud selgitada ja teda kasvatada, aga mitte temast mingit püha kogu teha.

Me peame oma koolides, avalikus elus ja noorsoos katsuma välja kiskuda seda, mis meie rahvale on kahjulik ja võõras, ja kasvatuses mitte seda teed mööda sammuma, et meie oma ümber suure kogu inimesi saame, kes ainult plaksutavad ja järele kiidavad. Vastuvett ujuda on raskem kui päri-vett, et vastuvett ujuda, selleks peab olema tahtejõudu, iseloomu ja julgust. Meil tuleb nii mõnigi kord vastuvett ujuda. Me peame sagedasti tegema seda, mis meile armas teha ei ole. Aga kui tunneme, et meie kohus seda nõuab, ja kui rahvale sellega head teeme ja nõndaviisi oma kohust täidame, siis võime seda julgesti teha. Kui me tahame demokraatlikku riiki üles ehitada, siis ei saa me seda mitte sellega kätte, et suure kogu inimesi õpetame ainult järele kiitma, et neis mitte iseseisvaid iseloomusid luua. Ma tooksin teile näitena Ameerika Ühendriikide presidendi, kes nagu teada, läks vastuvett ja keda Ameerika suurtes ajalehtedes ja laiaades hulkades nimetati kommunismi ja kollektivismi eestvõitlejaks. Aga nagu näete, näitas tema võitlus seda, et ei saa mõõduandev olla mingisugune mahategemine, mingisugune sihilikkus, vaid kui rahva meel ja rahva arusaamine tema püüdeist ja ideedest on õige, siis, kui rahvas suudab ja oskab tõtt otsida ja tõe eest välja astuda, kui tal on õige arusaamine poliitilistest võitlustest ja sihtidest, siis see arusaamine aitab sihile ka vastuvett ujujat.

Lugupeetud koosolijad! Me peame oma demokraatia kasvatamiseks julgeid ja iseseisvaid iseloomusid arendama. Kui me selle peale välja läheksime, et kõik oleksid ainult heakskiitjad ja peanoogutajad, siis viime oma kultuuri, oma riigi ja rahva tuleviku hädaohtudele vastu. Ma tahtsin ainult üldistes lausetes ütelda seda, et meie rahvakoolidel ja koolide juhtidel peab julgust ja iseseisvust olema oma vaadete ja oma ideaalide eest välja astuda ja ka noorsoo hulgas selgeks teha, et see mis mõnel pool ilmsiks tuleb, on paha ja ei ole lubatav, koolide seisukohast välja minnes. Selgitame seda võrdlusega. Ühe rahva meeleolu võib näiteks olla seesugune, et ta oma sisetunde nõrkuse ja mitte küllaldase ettevalmistamise tagajärjel ei saa oma piire kaitsta ja tal tuleb taganeda ning otsida niisugust punkti, kus ta võib vastu hakata, kui kuskil niisugune õnnelik punkt üldse leidub. See on pagemise meeleolu. Aga rahval, kuigi ta väike on, kuigi ta tunnistab, et ta teiste vastu ei suuda oma ettevalmistustega võidelda ja kui siiski tema sisetunde ütleb, et ei mitte mingisugust taganemist, vaid peatumine teataval piiril, siis see ei ole enam taganemine, vaid võitlus.

Meie väike rahvas, kui ta ei olnud iseseisev, ei avaldanud taganemise meeleolu, vaid me hakkasime peale tungima ja jäime peatuma piiril, ei ta-

ganenud. Kui me jäime püsima, siis see oli meie rahva meeoleolu, meie rahva iseloomu omadus ja kangekaelsus, mida oleme oma esisadelt pärinud, et mitte taganeda, vaid vastu lüüa. Niisugust meeoleolu ei vaja me ainult riigi kaitseks, vaid vajame seda riigi ülesehitavas töös, igapäevases elus. Kui me oma rahvast kasvatame selles teadmises, et mis me ka oleme, — vaene väike vilets rahvas, kellel pole suuri varandusi, elame halva ilmastikuga maal, oleme kui sandikeseid teiste rahvaste hulgas, — see kasvatab ainult tagasikiskuvat ja mahasuruvat meeoleolu. Meil kahjuks katsutakse päevast päeva arendada seesugust meeoleolu, me loeme seda igal pool kirjandusest, luuletustest, ajakirjandusest. Selle vastu aga peame meie võitlema.

Me oleme muidugi väike rahvas, oleme majanduslikult kehvad ja meie maa ei ole looduse poolt jumalteab kui suurte rikkustega varustatud. Aga me oleme ometigi rahvas, kes juba aastasadade eest kõige suuremais raskustes on suutnud alal hoida oma keele, oma rahvuse ja oma iseolemise. Me oleme rahvas, kes suurtest sõdadest ja võitlustest on välja tulnud, oleme riigi loonud ja oleme ehitanud seda. Oleme igasugusest kitsikusest läbi läinud, oleme arendanud oma vaimlist ja majanduslikku elu. Kas see ei peaks uhkust andma, et me ei ole mingisugused sandid teiste rahvaste hulgas.

Kui ma just sellest meeoleolu tekitamisest siin kõnelen, siis seepärast, et koolidel on võimalik palju teha selle kõrvaldamiseks. Kui meie noorsugu maastnadalast kasvatatakse selles uhkes teadmises, et ära vaata enese peale kui vaese rassi, kui mingisuguse sandikese peale teiste rahvaste hulgas, vaid hoi a pea püsti ja ütle, et oled eestlane, siis võime uhkusega ütelda, nagu seda ütlevad hollandlased, et Hollandi on hollandlaste tehtud, siis võib ka Eesti kohta ütelda, et Eesti on eestlaste eneste töö ja vaevaga ja tema vaimuga tehtud.

Lugupeetud koolitegelased, kui me niisuguse meeoluga oma töö juurde asume, siis on sel tööl teissugused tagajärjed. Meie ülesehitamistöö on koguni teissugune, kui katsume seda tööd teha hädaldamiseta. Töö on ainuke, millele võime loota, et sellega toome endile rikkust ja jõukust. Mis tähendab jõukus ja varandused? See on kokkukuhjunud inimeste töövili, ja kui seda tahetakse kasutada oma riigi ülesehitamiseks, siis ei tohi seda ausal viisil tööga muretsetud jõukust kadestada, vaid selle üle peab uhke olema, peab uhke olema nende inimeste üle, kes on osanud end nõnda tööle rakendada, sest ainult töö ja töökuhjumise läbi pääsime edasi. Rahva rikkus seisab peaaesjalikult ikkagi rahva julguses, korraldatud töös ja tahtmises seda tööd teha nii palju kui võimalik.

Kui ma siin puudutaksin küsimust, kas meie rahvas ei ole mitte pahesid, mida peame hakkama juurtega välja kiskuma, siis ma tähendaksin sellele, et meil ei vaadata veel tööle kui ainsale edasiasitajale, meil vaadatakse sellele kui mõisatööle, et jõuaks aga õhtukene kätte, et see töökene kiiremini lõpeks. Vaba rahva juures, kes tahab edasi jõuda, ei tohi niisugust vaadet töö peale olla.

Kui sõidame mööda maad, siis näeme sageli, et päike on veel kõrgel, aga meie põllud on tühjad, kraavid on kaevamata, kivid on välja kangutamata, võsastik on niisugune, kui mitusada aastat tagasi. Kas ei ole siin vaja külge panna tööarmastajat kätt? Kas ei tuleks, kui tahame edasi elada, ümbrus üles harida, seda kultuuriliseks luua? Tuleb uut luua, mitte ainult viletsa sahakese ja kurnatud hobusega aastast-aastasse põldu künda, ilma et uut lapikest juurde teeksimine, kuna maa seal kõrval kutsub ja hüüab,

et ükskord tuleks see õige peremees. Meie rahval on mõisast pärit meeoleu — tee töö omal tükikesel ära ja mine õhtul kiiremini koju puhkama. Sellega me edasi ei saa. Me peame oma inimese loovale tööle üles kutsuma. Ma ei salga seda, et meie inimesed teevad rasket tööd, teised rahvad aga, kes elavad veel raskemas olukorras kui meie, teevad samuti seda tööd, aga teisel kujul. Kui vaatame Soome rahvast, siis näeme, et seal harib iga peremees igal aastal tükikese maad juurde, ja seda nad siis nimetavad maaharimiseks. Tööd maal, mis juba kord küntud, ei nimetata seal maaharimiseks, vaid harimine on, kui maad juurde võetakse. Seda uut maad pole meil vaja mitte ainult põllu alal juurde võita, vaid igal alal. Meil on vaja vaimlist, füüsilist kui ka kultuurilist tööd. Selle uue harimise töö juurde kutsun mina teid. Nüüd, kus tahame uut Eestit üles ehitada, tahame ka ülevaadet sellest saada, mis meil halba on, mis meid tagasi on viinud. Me peame halvast vabanema ja läbi imbuma sellest vaimust, et algame uue tegevusega kõigil aladel.

Nüüd mõne sõnaga ma puudutaksin üht teist meie rahva elus nii tähtsat ala, ilma milleta rahvas olla ei saa, — see on meie maa. Meie laulsime kiidulaulu ja isamaaarmastuse laulu oma maale siis, kui me sellel maal ainult võõrad, isegi mitte asunikud, vaid rentnikud ja päevalised olime. See maa on meid köitnud aastatuhandeid. Nüüd näeme, et selle maa vastu on meil teatav põlgus kasvanud. Me kuuleme igapäev, et maaelu ei paku midagi, sealt tuleb põgeneda, ära minna. Aga see must maaelu on just, austatud koosolijad, meile annud, mis me oleme, meie hariduse, meie iseseisvuse, meie kultuuri. Tähendab, et ta ei ole nii armetu, kui ta on võinud nii raskeis oludes meid kultuurirahva tasemele tõsta.

Ja kui me oma kodumaad vaatame, siis ei pea olema mingit norutavat ja tagasitõrjuvat meeoleu, vaid me võime uhkusega ütelda, et loodus ei ole seda maad sugugi nii ülekohtuselt oma silmade vahele jätnud, vaid ta on meile varasid tagavaraks andnud, mida me peame oskama ainult kasutada. Muidugi, ega meil ei ole suuri kulla ja hõbeda mägesid, aga me teame, et need maad, kust kulda suured laevatäied välja veeti, suurtes raskustes on. Tuletame meelde Lõuna-Ameerika riike, kust omal ajal Euroopasse kulda terveid laevatäisi välja veeti; tuletame teist maad meelde, kust samuti palju kulda on välja veetud ja mis vaatamata oma suurtele rikkustele ei ole suutnud rahulikult edasi jõuda. Kuld ja need üksikud aarded, mis need maad andnud, ei tee veel rahvast õnnelikuks, kui ei osata neid õieti kasutada ja kui need ainult tööpõlgamisele viivad.

Meie maa pakub meile siiski oma rüpest nii palju ande, mille üle võib-olla juba teised kadedust tunnevad. Me oleme nüüd uurinud ja leidnud, et näiteks meie põlevkivi on üks niisugune suur varandus, millest jätkub aastasadeks, kui oskame seda kasulikult tarvitada. Ja siin ei ole midagi muud tarvis, kui kivi maapõuest välja võtta, sellest õli välja ajada ja turule saata ning oma rahva varanduse tõstmiseks kivisaaduste eest saadud kapital ära kasutada.

Juba kõneldakse, et paarikümne aasta pärast kõik need allikad, kust maaõli ehk naftat saadakse, on kuivanud. Igal pool maailmas käib kibe otsimine ja võitlus maade pärast, kus teatakse, et maapõues õli olemas, sest ilma õlita ei saa tsivilisatsioon enam edasi: liikumine, masinad, lendamine — kõik on õli tarvitamisele rajatud. Ja kui õli peaks lõppema, siis on tsivilisatsioonil raske ajajärk ees. Me teame, et Saksamaa katsub oma

pruunist söest ka õlisid välja ajada. Teadusemehed teevad tööd, tööstused on käima pandud; tehakse kunstlikke aseaineid. Meil on sadadeks aastateks õli tagavara looduse poolt nii ilusasti nagu konservid jääkeldrisse pandud; ta seal ei lahtu, ei mõju temasse ei päike ega vihm. Ta hoidub seal, et rahvas teda välja võtaks ja kasutaks oma vaimlise ja majandusliku elu arendamiseks. Kas see ei ole suur varandus, mis loodus meile andnud on ja mida võime vaba rahvana kasutada?

Teine asi. Meil on suured sood. Kui võtame Eestimaa kaardi ja märgime sood, kus neid üle 300 tiinu on, pruuni värviga, siis kaart muutub pruuniks. Me oleme oma soode peale harjunud vaatama, et nad ei ole midagi väärt. Ma käisin hiljuti Ellamaa riigi turbarabas ja nägin kuidas seal soost saadi kütteaineid, mis terve suure elektrivabriku käima paneb ja maad valgustab. Nägin, kuidaviisi kütteainet tuhandete tonnide viisi saadetakse linna laliali rahva soojendamiseks, kuidas soost saadud sammalt, millel koha peal nagu mingit väärtust ei ole, kokku roogitakse, sisse pakitakse ja isegi kottidesse ömmeldakse ja üle ookeani Ameerikasse saadetakse ja selle eest raha saadakse, — siis peab igatüks ütleva, et sood on meil jälle üks suur varandus, mida peab oskama kasutada. Meil on tarvis ainult sinna jõudusid, kes soodes töötaksid, et seda jõuallikat, mis soos peitub, meie rahva kultuuri ja tsivilisatsiooni üleshitamiseks ära kasutada.

Ma tähendaksin veel ühele nähtusele. Hiljuti sõitsin õhtul meie põhjapoolse ranniku teed mööda, ja kui ma ümberringi vaatasin, siis pidin tunnistama, et ainult mõnest üksikust taluaknast paistis vilets petrooleumituli nagu kustuv hundisilm metsa pimedusest välja, ja terved külad ja talud olid pimedad. Mina mõtlesin, et need inimesed ei tunne tõepoolest oma raske tööpäeva järele mingisugust rõõmu oma pimedast kodust. Nemad tulevad sinna väsinuina, söövad omad kõhukesed täis ja lähevad magama. Ometigi kasvab seal noorsugu. Neile on tarvis oma õhtust aega selleks, et oma perekonnas isa ja emaga koos olla, nende muredest osa võtta, ennast nende elutarkusest ja kogemustest ettevalmistada elule. Millal on selleks siis aega? Isegi pikkadel sügisõhtutel peavad nad pimedas olema.

Me elame valgustuse poolest niisugust ajajärku, nagu paarsada aastat tagasi. Kui me linnadesse ja alevikkudesse tuleme, seal hiilgab igas väikeses korteris elektrituli; inimesed on rõõmsad selle valguse üle, aga seejuures kogu suur maa peab meil kas viletsa petrooleumilambikese juures olema või ei raatsita sedagi põlema panna. Siis tuleb tahtmine, — pange töötavad käed nende soode külge, looge meil üle maa valguse allikad, et meie rahvas sel ajal, kui tal vabad minutid on, võib tunda, et ta on ise oma valguse looja ja et ta oma loodud valguse juures oma hinge ja pead saaks valgustada. Selle pimeduse võidame meie ühisel jõul, kui üle maa tõmbame elektrijuhtmed, kui võtame kõik oma looduse tagavarad appi ja elektri saadame igasse viimsesse popsihurtsikusse, siis võime ütelda, et siin elab valgustatud rahvas.

Meie maa on veel poolharitud, seda võime ütelda kõik, kes mööda maad liigume. Siin on veel palju teha. Kutsehariduse töös meil valmistatakse ette põllumehi, kes oskaksid maad harida. Üldhariduse ülesanne on iga noore põllumehe lapse hinges kasvatada tahtmist ja teadmist, et ta ei tohi enne rahule jääda, kui ta ei ole kogu seda maad, mis ta kätte on antud, nii üles harinud, et ta võiks ükskord, kui puhkuselemineja, kui töölopetaja rahulikult ütelda: kõik, mis minule on antud, on täidetud, ja et

mul ei ole ühtki lapikest maad, kus minu uuriv ja loov vaim ning tegutsev käsi ei oleks juures olnud.

Kui kogu meie rahvas niisuguses meeolelus töötab, siis ei tunne me enam oma maad mõne aastakümne pärast ära. Me saame koguni uue inim-põlve ja me saame koguni uue isamaa. Saksamaa oli Tacituse ajal üks ainus soo ja raba ja nüüd on ta üleni haritud kultuurmaa. Ja kui sakslane on suutnud seda teha omal maal, siis teeme meie ammuigi seda rohkem, sest meie põhjamaa sitkus ja järeleandmatus ei karda võistlejaid.

Kogu meie maad ümbritsevad mered. On maid, kelle esindajad siia tulles ütlevad: andke meile vähemalt üks väikene sadamakene, me nälgime suure veevälja järele. Kui meie oma randades vaatame laia mere peale, siis peab meil uhke tunne tekkima, et me ei ole tagatuppa kinni pandud rahvake; meie ees seisab lahti terve maailm; vabalt võime teiste maadega ühendusse astuda, ennast ise kosutada ja endale vaimlist elukogemust ja majanduslikku jõudu tuua. Meie, vana julge mererahvas, oleme jällegi uuesti mererahvaks tõusmas. Kui vaatame, kui palju meil iga aasta uusi meresõidukeid juurde tuleb, kui palju meie rahvast on välisvetes merimehi, noori kapteneid ja vanu merekarusid kaugel merel sõitudel, siis peab uhkusega ütleva: — vana mere-Eesti on tõusmas.

Meil oli ekslik vaade, et kui meie maal tööstus areneb, siis see oleks meie põllumajandusele kahjuks; nagu oleks see tagasikäik, kui meie riigi valitsuse poolt kulutatakse summasid ja leitakse abinõusid selleks, et ümber töötada kõigepealt neid saadusi, mis meie maale omased, ja neid, mida väljast sisse veame ja siis oma rahva oskuse ja töötavate kätega ümber töötame. Me oleme nüüd näinud, et kui meil rasked kitsikuse ajad olid, kui meil sagedasti põllusaaduste hinnad nii odavad olid, et ei tasunud nende tootmise vaevagi, et riigil tuli juurde maksta, siis oli abiallikaks meil tööstus. Tööstus andis siis väljapääsu tee. Meie tööstuse väljavedu kasvab iga aastaga. Meie tööstus aitas töötavaid käsi, kes maal tööd ei leidnud. Meie tööstus, kui ta areneb, saab ka selleks turuks, kuhu meie maa oma saadused turule toob, ilma et tal tarvis oleks neid välismaale saata ja seal odavamalt ära müüa, kui see meile kasulik on. Jõukas tööstusmaa on kõige parem põllusaaduste tarvitaja ja me näeme, et niisugustel aastatel, kus meie põllusaadusi välja vedada ei saa, sest on aastaid, kus toodang on väike, seal aitavad tööstused kaasa, et me saaksime oma riigi väljavedu ja sissevedu tasakaalus hoida. Muidugi kunstlikult soetatud tööstus, millel ei ole küllalt alust tegutsemiseks, ja mis rahva töökäsi ainult muudelt aladelt ära võtab, on asjatu. Selle eest hoidku Jumal! Kui aga ümber vaatame ja näeme seda, mida meie maale looduse poolt on antud, siis võib sellele õnnistust ja edu soovida.

Niisugune tööstus on meie jõukuse ja rikkuse tagajaks. Niisugune tööstus annab võimalusi meie elu korraldada ja oma sisemist elu paremale järjele seada. Seda tööstust peame arendama. Ja kui praegusele valitsusele mõnelt poolt etteheiteid tehakse, et me oleme erilist rõhku pannud tööstuse arendamisele, et oleme uusi tööstusi ellu kutsunud, siis võin mina täie teadmiseiga ütelda, et mida teinud oleme, julgeme kaitsta rahva ees.

Me müüsimme oma metsasaadusi odavalt teistele riikidele, kes vastavaid oma saadusi ümber töötasid ja kallimalt välja vedasid. Nii meie proppsid läksid Rootsi. Rootsis tehti oma proppsid, ütleva, sulfaadiks ja saadi selle eest maailma turul rohkem raha, kuna nende kaevanduses olid odava

hinna eest Eesti propsid. Kui me nägime, et ümberringi kõik teised maad oma halvemaid metsasorte ümber töötasid ja selle eest suuremat raha said kui meie, siis pidime ka meie ükskord ütleva, et miks meie siis oma varandusi laia maailma nii odavalt teiste kätte pillume. Kas siis meie rahvas on nii rikas, et ta vanemaid ja suuremaid rahvaid peab oma väikeste loodusvaradega rikastada aitama. Vaadake, sealt tekkis mõte ja me oleme kindla teadmisega rajanud uue sulfaatvabriku meie odavama puusortide ümbertöötamiseks. Selle eest aga, et meie rahval kõrteainetest puudu ei oleks, hoolitsetakse teisel viisil ja teiste loodusvaradega, mis meil olemas on. Me ei vea mitte enam odavalt välja ümbertöötamata saadusi, vaid juba ümbertöötatud kaupa ja saame selle eest rohkem raha, mis kogu maale kasuks tuleb.

Edasi on meil suureks varanduseks meie telliskivitehased. Meie savitagavarad on looduse poolest nii suured, et võiksime kõigile riikidele ülesehitajaks olla oma telliskivivabrikute poolest. Aga meil on telliskivi praegu kallid. Maal on telliskivi juba muutunud kalliskiviks. Nii jääb telliskivi kui varandus otseselt kasutamata. Jääda meie telliskivivarade otsa — oleks ülekohus. Me oleme saatnud noori insenere välismaale ja oleme neid lasknud tutvuneda telliskivide valmistamise uute viisidega ja loodame, et tuleval kevadel meie rahvas üle riigi poole odavamalt telliskivi kätte saab, võrreldes selle hinnaga, mis praegu maksetakse. Meie majade ja korterite ülesehitamiseks on see üks hädatarvilik aine. Nii on kõik algatused, nagu põlevkivi tööstuse arendamine jm. Põlevkivi õlide järele on nõudmine praegu suur ja me peame selle eest hoolitsema nüüd, kus kaubal hea hind on, et meil seda anda oleks, sest neist tagavaradest, mis veel maas on, jätkub veel sadadeks aastateks. Kui me aga kalli hinnaga ja osagi ära müüa saame, siis saame selle raha omal maal teisteks otstarveteks ära kasutada, ja seepärast olemegi aidanud riiklikke ja teisi põlevkivitööstusi arendada ja oleme rõõmsad, et aasta-aastalt kiviõli hulk, mida välja saadame, kasvab. Nii oleme toetanud oma laevandust, põllumajandust. Nii oleme andnud üle miljoni krooni ainult põllumajanduslike organisatsioonide toetamiseks. Mitte ühekiülselt ei ole valitsus vaadanud meie majanduse arendamisele, vaid on näidanud, kuidas toetab üks haru teist ning ei ole tööstust halvemale seisukohale seatud kui põllumajandus, vaid toetada tuleb mõlemaid.

Rahu ja ühine töö on meie tulevase uue Eesti lipukiri ja sinnapoole püüame ka sammuda oma majandusliku elu ülesehitamises.

Lugupeetud koosolijad, mul oleks ju paljudest asjadest kõnelda, aga ma tean, et meil on päevakord pikk ja kõiki asju ei saa, olgugi lühidalt, puudutada. Aga ühte tahaksin veel puudutada.

Me seisame meie rahvuskogu valimiste eel. Praegu käib üle maa kandidaatide ülesseadmise. Igal pool arutatakse inimesi, arvustatakse nende võimeid, ja ma loodan, et tähtjaks üle maa kandidaadid üles on seatud. Ma olen rõõmus, et meil on võimalik olnud valitsuses niikaugele jõuda, et ma olen võinud välja kuulutada rahvuskogu valimiste tähtaja ja et selle tähtaja piirides esimesed ettevalmistustööd juba toimuvad. Ma pean ja loen oma kohuseks teile siin teatada, et selles asjas kahjuks niisugune üksmeel valitsemas ei ole, nagu me seda oleksime soovinud. On kindlaid tunde märke näha, et tahetakse rahvuskogu boikoteerimisega teatavalt poolt luua niisugune seisukord, et pärast ütelda, et see ei olevat rahva vaba tahtmine, vaid see olevat valitsuse temp, et valitsus laseb maal praegu kandidaadid

üles seada ja siis tuuakse kari inimesi kokku ja neilt ei taheta muud kui jah ja aamen! Muidugi ei juleta sellest praegu avalikult rääkida, sest see võib teatavaid tagajärgi tuua, aga nii katsutakse praegu rahva meeleolu mürgitada.

Pean veel oma kohuseks tähelepanu juhtida sellele, et möödunud nädalal käisid minu juures neli endist riigivanemat, ja et mitte varju heita nendele, kes sellest aktsioonist osa ei võtnud, pean avaldama nende nimed. Need olid Jaan Teemant, Jaan Tõnisson, Juhan Kukk ja professor Ants Piip. Need neli härrat käisid minu juures ja töid mulle märgukirja ja rääkisid sõbralikult, et nad annavad mulle kui riigipeale head nõu kui kogenud mehed. Ma kuulasin rahulikult neid nõuandeid. Mulle soovitati, et ma valimistähtaja lükaksin kevadeni edasi. Selle ees aga pidi käima igasuguste kitsenduste kaotamine, koosolekute vabadus ja sisekaitse mõttes pidi vabadus antama ja tehtama nii, et meil vististi oleks võinud parteiühitustöö uuesti alata. Ma ütlesin, et olen olnud ajakirjanik tsensori ajal ja tean, mis tähendavad kitsendused, ning heameelega teeksin nende nõuande järgi. Aga ma palusin ka, et need härrad annaksid kindlustuse, et meil 8. detsembril ei tuleks. Mineval aastal enne verist mässukatset käidi ka minu juures just niisamasuguste sooviavaldustega, et maal on rahu, lastagu neid tegutseda, mingisugust halba sellele ei järgne. Aga kui küsisin neilt võimudelt, kelle mureks on valvata, et riigis kord ja rahu oleks, ütlesid need ümberpöörduvalt. Ma küsiksin ka nüüd neilt härradelt, kas nad võivad garanteerida, et kui meie kõik lahti teeme enne valimisi, enne lõputööd, mis rahvas rahulikult meeleolus peab tegema, et ka siis midagi lahti ei lähe. Ma ei ütle, et hädaohtu karta on ja et need jõud, kes riigi vastu tahavad välja astuda, oleksid vägevad ja et meie, nagu need härrad ütlevad, pussitikkude otsas istume. Ei. Pussitikkude otsas ei ole me istunud. Me peame tänama oma kaitseväge ülejuhatajat, kes kui tõsine sõjamees oma sõjameheliku osavusega on kaitseväes niisuguse korra maksuma pannud, et sõjamehed ülemast kuni alamani aru saavad, et nende ülesanne on riiki kaitsta ja mitte poliitikat teha. See, mis üle maa praegu kandidaatide ülesseadmisel sünnib, — seda võin ma kindlasti ütelda, — ei sünni mitte valitsuse surve all, vaid seda tehakse maal seltskondlike organisatsioonide poolt vabalt. Ma võin isegi ajalehtede sõnumite järgi tähele panna, et mõnel pool vallad seavad kandidaadid üles ja peavad omavahel ägedaid võitlusi nende pärast. Ja kui nende kahe või kolme suhtes kokku ei lepita, siis otsitakse uus kandidaat. Me näeme, et rahvas siin tahab enda eest välja saata inimesi, keda ta usaldab. Ja kui meilt küsitakse, kas kõik need inimesed, kes kokku tulevad, on oma platvormid ja arvamisid avaldanud rahvale selle kohta, mida nad uues põhiseaduses tahavad näha, siis võin ma puhta südametunnistusega rahulikult ütelda ilma kedagi haavamata, et põhiseaduse küsimused ei ole niisugused igapäevased eluküsimused, et kui võtame ühe kodaniku, kes igakülgsest on väga arenenud, ta siis kohe kõne peab selle üle, kuidas üks modern põhiseadus peab olema. Põhiseaduse juures on mõned väikesed küsimused väga suure tähtsusega. Ja meie oma esimese põhiseaduse juures nägime, et vigu tegime sellepärast, et seal neid väikesi küsimusi ei tuntud ega pandud tähele, sest meil ei olnud siis kogemusi selle kohta, kui tähtsad need on. Põhiseaduse ümber töötamine peab sündima valitsuse aparaadiga käsikäes, nende inimestega, kellel on tervet mõistust ja kogemusi, et iga väikese põhiseadusliku küsimuse kohta ütelda oma kindel seisukoht. Kui teeksime praegu lahti koosolekute pidamise ja annaksime kandidaatidele võimaluse vabalt kõnelda sellest, mida nad igaüks uues põhiseaduses tahaksid näha, siis saaksime niisuguseid nähtusi, nagu hiljuti

avatud tehnikainstituudi rektor rääkis, et kui mitu asjatundjat mitmelt alalt kokku kutsuda ja neilt ühe igapäevase küsimuse kohta nende otsust küsitakse, siis saame niisama palju erinevaid otsuseid, nagu oleksid kõik need inimesed oma otsused eraldi andnud. Ja nimelt sellepärast, et igaüks vaatab asja peale oma spetsiaal-seisukohast ega võta teise seisukohta omaks, end suurema spetsialistina tundes. Nii on ka detailidega põhiseaduses. Ka riigi korraldamise põhiküsimustes läksid vaated samuti täiesti lahku: ühed pooldasid Ameerika demokraatiat, kus presidendi kätte tuleb võim anda, kus president parlamendist kõrgemal seisab, kus valitsus ei ole vastutav; aga teised tahtsid ümberpöörduvalt seda riigikorda, kus valitsus vastutab, kus president on see, kes vahekordi aitab korraldada, aga on ilma suure võimuta. Need olid inimesed, kes istusid ühe laua taga, olid sõbrad, aga mõtted läksid lahku. See ei ole sagedasti huvide hindamine, see on maailmavaate asi. See on ka sagedasti kasvatus ja lugemisevilja tagajärg. Kui keegi on Ameerika põhiseadust ja Ameerika elu uurinud, siis talle paistab see parem olevat kui sellele, kes Prantsuse kultuuri põhjal on üles kasvanud või kes tunneb Inglise oma. Nii et me ei saa olla niisugusel arvamisel, et terve rahvas on otsustajaks detailides. Meie rahvas on otsustanud hääletamisel, mida ta tahab. Me tahame demokraatlik vabariik olla, seda esiteks. Me tahame, et meil kaks koda peab olema, see on teine nõudmine. Me tahame, et nad tasakaalustatud peavad olema, nad ei tohi üksteise üle võimukülluses olla. Me tahame, et oleks valitud riigipea, kes kõiki neid asutusi aitaks tasakaalus töötada. Sellele vundamendile peame oma riigi korra üles ehitama.

Kõik detailid peavad need 120 inimest, kes kokku tulevad, kuue kuu jooksul välja töötama ja siin on küllalt garantiid selleks, et iga arvamine võiks avalduda ja end kaitsta, ja kui tarvis, ka läbi lüüa.

Ag ma ütlesin rohkem: kes on keelanud neid küsimusi lahendada ka ajakirjanduses? Meil on kogu aeg põhimõttelisemaid küsimusi avaldatud ajakirjanduses. Aga siin öeldakse: Eesti ajakirjandus ei ole vaba. Eesti ajakirjandus on vaba, aga Eesti ajakirjandusele on öeldud: kui te rumalusi teete, siis vastutate ise. Mina olen ise oma paremad ja ilusamad aastad ajakirjanik olnud, olen küllalt kannatada saanud tsensuuri all ja tean väga hästi, mis tähendab tsensori punane pliiaats. Kui aga saatuse ülesandel tuli minul võtta raskel momendil Eesti riigi juhtimine enda kätte, siis oli minu esimene nõudmine ajakirjanikele, kes samal õhtul minu juurde tulid, — vaadake, mina tsensuuri sisse ei sea, te ise olete oma tsensor. Seejuures aga ütlesin, et niipea, kui te riigi kahjuks midagi teete, siis leian mina seaduses abinõusid, et teie seda kahetsete. Rohkem ei ole meie ajakirjandusele midagi tehtud. Ja kui seda öeldakse, et ajakirjandusele antakse näpunäiteid ja meil on selleks teatav büroo, siis teatagu, — seda tehakse kogu maailmas; sagedasti on ajakirjanikud tänulikud, et neile on asju teatavaks tehtud, mis nad ise ei tea, sest sagedasti on see ainuke abinõu teatud riiklikke küsimusi lahendada ka väljaspool ajalehe näol.

Ajalehed sagedasti ei tea, kuidas teha, kas see on tarvilik ja kas seda või teist võiks teha. Siin käsikäes töötamine on ajakirjandusele otse tarvilik. Seda me oleme teinud. Meie ajakirjanduse esindajad käivad sagedasti Vabariigi Valitsuse liikmetega koos; neile on antud intervjuusid. Ja kõige selle tagajärjel on meie ajakirjandus teiseks muutunud kui siis, kus meie kodusõja vastu valmistusime, kui meie ajakirjandus muud ei teinud, kui kiskus maha ja mudaga pildus. See ajajärk on meie ajakirjanduses möödas. Ja ma usun, et meie ajakirjandus ise rõõmuga vaatab selle peale tagasi, et ta on teissugustes oludes

ja, ma ütleksin, oma väärtust tundes võib kirjutada, olles mitte niisuguses olukorras, kus igaüks arvas oma vihavaenu ja mudasülitamise ajalehe veergudele saata ja rõõmustas, kui ta kaasnaabrile sagedasti kõvasti pihta sai anda. Me hindame ajakirjandust ja teame, missugune väärtus ajakirjandusel parlamentlikes maades on — see on kõige suurem avalik arvamine. Ega Inglismaal veel rahvahulgad ei avaldanud opositsioonivaimu, ega ka need vähesed parlamentidiliikmed, vaid opositsiooni teel ja valitsuse arvustaja on korralikult töötav ajakirjanik. Ma ei ole enam noortes aastates, aga ma ei tea teile ütelda ühtegi ajalehe numbrit, mis Eestis ilmunud, mida ma lügenud ei oleks. Ma panen isiklikult väga suurt rõhku ajakirjandusele, ja kui mul päeval selleks aega ei jätku, siis teen seda öösel, pühendades, väsimusest hoolimata, 2—3 tundi ajalehtede lugemisele, ja ma arvestan seda ka valitsuse laua juures. Vaadake, see tähendab ajakirjanduse austamist. Mitte selles ei seisa ajakirjanduse vabadus ja austamine, kui ütleme, et räusake aga peale, — aga selle peale ütleme üle öla, et ega me seda tähele ei pane. Soliidne ajakirjandus peab niisugune olema, et ta iga valitsuse mehe laual on ja et viimane reageerib kõigile, mis tema tööalasse puutub. Nii tõstame ajakirjanduse ausse ja loome vaba ja ennast austava ajakirjanduse. Teisiti mitte.

Meil katsutakse nüüd, kus oleme jõudmas rahulikumas ajajärku, välja tulla niisuguse vabaduse maitsmisega ja kriitikaga, nagu oli Vabadussõja päevil. Mina olin siis kaitseminister ja tean väga hästi, kui määratud sinelites ja habemesse kasvanud sõdurid pealinna tänavaike ilmusid, et siis daamid ja härrakesed, kes lõdisesid ja värisesid, et bolševikud siia ei tuleks, olid esimesed, kes nendele määratud sinelitega ja habemesse kasvanud sõduritele olid valmis kaela langema, neile pakikesi ja tubakat saatsid jne. Aga nüüpe, kui vaenlane piiri taga oli, siis oli nii nagu Juhan Liivi tuntud loos kahest üle järve tulevast mehest, kellel, kui jalad põhja ulatasid, mitte enam „jumal, jumal“, vaid „kurat“ oli esimene sõna.

Siis juba hakati seletama, et kuidas need komandandid meie rahva vabadusega ümber on käinud, kuidas oma meelevalda järgi on tegutsenud, aga need komandandid olid ainukesed võimud, kui meil politseid ei olnud, kui meil mööda maad käisid röövlite karjad, kui isegi üliõpilasi läks riisujate hulka, kui meil lagunemas oli riikliku korra tunne, siis olid need komandandid, kes oma abinõudega aitasid rahva vabadust alal hoida, rahva vabaduse vägistajad ja kurjategijad. Siis tuli Asutav Kogu, ja te teate kõik, kuidas seda rünnati, mis seni sündinud oli. Suure vaevaga saadi nii kaugele, et Ajutist Valitsust, kes kõik raskused oli oma õlul kannud, häbiga ei oleks ära saadetud.

Nii muutlikud on sagedasti meeleolud nende juures, kes kui hädaoht on käes, kõige suuremad pelgurid on. Siis ollakse küll hea, paludes, et tule ja kaitse ning korralda. Aga kui see hädaoht on möödas, siis on nad kõige suuremad vabaduse kaitsjad. Kui riigikord on hädaohust väljas, kui kellelgi ei ole tarvis karta, mis tema varandusega homme saab, siis on kõik valitsuse kallal — mis olete meie vabadusega teinud? Aga kui meie oleksime sel ajal kõrvale tõmbunud, ma ei usu, et oleksime rahulikult välja astunud ja täna oma murede üle vabalt saanud kõnelda, nagu nüüd teeme, ja ma ei usu, et oleksime majanduslikest raskustest nii üle saanud, et võime uhkusega ütelda, et oleme ainuke riik Euroopas, kus töötatöölisi ei ole ja kus iga rahva liige võib tööd leida ja endale ise leiba teenida. Nendele, kes ütlevad, et praegu ei ole vabadust kandidaate üles seada, nende hulgas oli 4 eelnimetatud endist riigivanemat, — neile ma ütlesin ja ütlen praegu: — on veel aega. Kui tahate

kandidaate üles seada, tehke seda vabalt; praegu ei ole minu poolt mingit teist seadust ega määrust nende kohta, kui kõigi teiste kohta. Kui tahate seltskondlike komiteede kõrval kandidaate üles seada, siis tehke katset. Ma tean, et ühtegi teist komiteed ei keelata ära, ühtegi kandidaati ei keelata üles seada, aga ei lubata poliitilist agitatsiooni, et nüüd on õigus käes, on vabadus käes ja nüüd läheme valitsusele kallale ja tallame ta maha. Aga ma ütlen, praegust valitsust ei saaks ka ära saata, sest kedagi teist ei ole asemele panna, või peame siis kokku kutsuma endise riigikogu, kes kolm aastat surnud on ja kelle kohta ma tean, et praegu rahvas teda enam ei taha. Ja kui teist teed ei ole, siis jääb tühi koht, või jääb valitsus ja valitsuse juht, keda kõik võivad maha teha, aga kes ise oma kohalt ära minnagi ei saa. See on hullem vangipõlvest, sest vangis ollakse teatav aeg, ja kui selle oled ära istunud, siis oled jälle vaba. Sellepärast, kui mina tahaksin ära minna, ütlege, kes minu asemele tuleks. Ma palun seda mitte nii mõista, nagu ma tahaksin sellega ütelda, et ei ole inimest, kes minu asemele kõlbaks, kes suudaks seda kohta täita ja võib-olla paremini kui mina. Aga ma ütlen: seaduste järgi tuleb ometi riigivanem valida, kuid selleks ei ole praegu võimalust olemas. Mina pean end kohal hoidma kui üht juriidiliste õiguste kompleksi, selleks, et kõik see, mis tarvis ette võtta, nii kaugele läheb, et võiks ütelda: nüüd oled sa oma töö teinud ja võid minna. Aga enne ei saa ma seda mitte teha ja sellepärast ei või ma lubada kõigutada valitsuse autoriteeti, kelle asemele teist panna ei saa. On vajalik, et valitsuse autoriteet rahva juures seisaks nii kõrgel, et lastakse rahulikult tööd teha, kuni leitakse, et nüüd on rahvaesindus koos — siis olen mina esimene, kes ütleb: laske meid minna ja mõistke meie üle kohut, kui selleks alust on. Niikaua, kui seda mitte ei ole, oleme meie kohustatud selle seisukorra kaitseks välja astuma; me peame rahulikult lõpule viima selle töö ja kõiki neid abinõusid tarvitama mitte sellepärast, et meil nüüd niisuguste korralduste ja takistuste tegemine jumalteab kui armas oleks, või et meie tahaksime väevõimuga võimu juures olla.

Kui nüüd öeldakse, et mina riigivanema kohal püsin auahnuse või võimuiha pärast, vaatamata sellele, et Eesti rahvas ei salli mind silma otsas, siis võin ütelda, et niisugust meeleolu tahetakse küll sünnitada rahva hulgas, aga niipalju kui meil vähegi arusaamist riigi heast käekäigust, seda ei tohi me mitte lubada, ja meie ei lubagi seda mitte. Mina olen vana mees, olen alati oma sõna pidanud ja oma tõekspidamiste pärast olen ma vangis olnud, olin surma mõistetud ja pidin võõrastes riikides peavarju otsima. Ja nüüd ei ole aeg, kus ma hakkaksin enesele suurtes rahvahulkades mingisugust aupaistet looma, et kuskil kõrges aupaistes olla. Mina olen 35 aastat Eesti rahvast teeninud ja arvan, et minu sõna on minu kohta püha ja seda peavad ka teised teadma, et see muutmatu on. Nüüd lastakse jutt välja, vaadake riigivanem, tema on hirmus auahne inimene, ta kardab, et kui rahvaesindus kokku tuleb, et teda ei valita presidendiks, tema nii ripub presidendid au ja suuruse küljes ja ta tahab endale kokku ajada kogu inimestest, kes sõnakuulelikult jah ja aamen ütlevad, et siis lasta uue seaduse alusel end eluaegseks presidendiks kuulutada. Niisuguseid jutte on mulle juba kõrva ulatunud. Teie ees, kes te üle maa kokku olete tulnud, võin ütelda, et meie seaduste järgi iga riigiteenija, kes on teeninud 25 aastat, võib puhkusele minna, paiukile minna. Mina olen 35 aastat rahvast teeninud ja minul oleks aeg olnud 35-aastase teenistuse järele ütelda: nüüd lase oma sulane puhkusele minna. Ma ei tee seda aga mitte enne, kui võin julgesti ütelda, et mina olen oma kohuse täit-

nud, et olen oma rahva aidanud niikaugele minna, et ta rahulikule üles-ehitamise tööle tagasi on jõudnud.

Ma ei armasta enesest ja oma isikult palju rääkida, aga kui juba minnaks selle peale välja, et nüüd katsutakse igasuguste võtetega niisugust meeleolu sünnitada, et see kõik keerleb ainult minu isiklike huvide ja auahnuse ümber, siis olen mina pidanud kohaseks seda ütelda. Pean üht ütleva, et niisugune jutt on minu kohta haavav, mina ei ole oma tegevuse ajal kunagi selle peale välja läinud ega seda silmas pidanud, mis minule isiklikult kõige kasulikun oleks olnud. Mina ei ole seda mitte silmas pidanud, ja kui minul oleks olnud rohkem painduvust ja säärast tahtmist, siis poleks mul tarvis olnud mitu korda vangikodades käia ja seal vangipõlve viletsusi läbi elada. Isegi ei oleks olnud tarvidust mul välismaal olla ja oma perekonda laostuda lasta, siis kui teised leidsid kompromisse, et siin elada. Kui öeldakse, nagu oleksin ma tahtnud ennast välja kuulutada eluaegseks diktaatoriks, siis kinnitan otsekohe rahva ees, et see ei ole mitte ainult ülekohtune, vaid see oleks ka minu haavamine.

Mina, lugupeetud koosolijad, ei tahtnud siin mingisugust poleemilist tooni meie rahulikku meeleollu tuua; ma olen katsunud ikka võimalikult vähem teravusi esile kutsuda. Aga on asju, kus vaikida ei saa. Kui need neli riigivanemat, keda nimetasin, oleksid ära andnud oma märgukirja ja oleksid selle juurde jäänud, siis ma oleksin vaadanud sellele kui täitsa sõbralikule ja lojaalsele aktile, sest miks ei või endised vanemad tegelased minu juurde tulla, puudustele näidata ja ütelda, et vaadake, see asi on halb. Üks asi on heatahtlik nõuandmine ja teine asi on agitatsiooni tegemine mitte ainult meie riigis, vaid ka väljaspool. Mulle üteldi valitsuses kohe, kui ma selle märgukirja seal ette lugesin, et ega see asi selle juurde ei jää, ja tõesti asi arenes edasi. Edasi tuli see, et Soome fašistlikus ajalehes „Ajan Suunta“, kes kogu aeg vapside liikumise ajal Eesti riigi vastu vaenulisi artikleid avaldas, kelle toimetaja Soome kohtu poolt karistada sai selle eest, et ta tõi haavavaid ütlusi Eesti riigivanema kohta — selles ajalehes toodi see märgukiri täielikult. Me ei tohi oma kodumaa sisemisi asju teha väljaveokaubaks ja kõike seda, mis meil halba, peame ise omavahel õiendama. Aga kui neli riigivanemat kirjutavad ühe väga haavava märgukirja, kus öeldakse, et meie kaitsevõim on alla läinud, et Eesti riigi võim püsib ainult sõjaväe tikkude abil, et meil on igasugused vabadused piiratud, et majanduslikult tehakse eksisamme, et töölised ja kõik teised ässitatakse üksteise vastu üles ning et riigis ei ole muud kui plahvatav meeleolu, siis on see haavav Eesti riigile, mitte üksi valitsusele.

Kui niisugune kiri saadetakse välisajakirjandusele ja see seal täielikult lastakse ära trükkida ja toimetuse poolt pannakse veel niisugune teade peale, et Eesti riigi olukord on väga kõikuv ja et endised riigivanemad on surmava kriitika avaldanud selle kohta, siis ma küsin, missugust head teeb see Eesti riigile ja rahvale. Kuigi peaks palju eksimisi olema, siis ei ole mitte meile vaenulise ajalehe toimetajad need, kes panevad meid teisiti mõtlema ja teisiti tegutsema. Seda peavad inimesed ometigi mõistma. Ma ei tea, võib-olla mõnel neist härradest on eriline sümpaatia fašismi poole ja seepärast otsitakse Soome fašistlikelt lehtedelt endale toetust, sest õnneks niisuguseid lehti meie kodumaal ei ole. Põranda all on neid lehti ka laiali laotatud, minulegi on mõned põrandaalused eksemplarid kätte saadetud. Nüüd tehakse endiste riigivanemate poolt ja nende õnnistusel põrandaalust tööd praeguse rahuliku korra õnnestamiseks. Selle kohta võime ütelda, et seda me ei oleks lootnud neilt härradelt

ja võib-olla, need härrad saavad rahva poolt seda tunda, kui suurt eksisammu on nad sellega teinud, et lähevad väljastpoolt Eesti riigi korra ja renomme vastu nüüd välisriigi ajakirjandusest abi otsima ja meie mahategemise üle rõõmustama. Me aga oleme sellest kõigest üle. Meil on palju raskemaid asju olnud. Ja sellest märgukirjast ja Soome lehtede mõnitavast toonist saame ka üle. Me oleme rahulikult oma tööd teinud, olgugi et Soome fašistide organid on Soomes ütelnud, et Eesti, see ei kõlba kultuurriikide kogusse seepärast, et ta nähtavasti kaitseb demokraatiat fašismi vastu fašistlike abinõudega. Mina saan nii aru, et meie oleme demokraatiat kaitsnud

Riigivanem lahkub koosolekult. Seisavad (vasakult lugedes): Tall. l. poegl. gümn. direktor K. Koljo, Riigivanem K. Päts, Tallinna lkv. juhataja J. Kents, Haridusminister A. Jaakson, Tallinna-Harju prefekt N. Reiman, ministri abi V. Päts ja HM. Koolivalitsuse dir. O. J. Küsel.

ja demokraatia viinud rahva tahtmisel nii kaugele, et rahvas oma demokraatiliselt korda saab uuendada. Nähtavasti ei taheta seda. Väljaspoole öeldakse, et vaadake, seda rahvuskogu, mis kokku tuleb, oleme meie boikoteerinud, me ei ole mitte end lasknud sinna valida, me oleme tagasi tõmbunud ja me arvame, et samm, mis rahvas teeb, ei ole õige rahvaesinduse samm. Ütleme nii. Aga antagu siis mulle teine nõu, küsin kõikidelt, mida ma pean tegema. Mina ära minna ei saa, enne kui on öeldud, kes juriidiliselt võib minu asemele tulla.

Mina teist teed pakkuda ei oska kui see, et rahvas ise otsustaks. Seadku need inimesed oma kandidaadid üles rahva ees ja ma tahaks näha, kes keelab neil läbi minna. Aga kui meie erakondade nn. ninamehed ja lipukandjad arvavad, et rahva meeleolu praegu on niisugune, et kui nad oma kandidaatide ja erakondlike korraldustega ning oma propagandaga välja

tulevad, et siis nende seljataga kuigi palju rahvast ei kogune, siis seda ei saa ma teiseks teha, see on rahva enese teha. Kas ma pean rahvale ütleva, et ärge seadke vabalt oma kandidaate üles, vaid oodake, kuni erakondade juhid jälle kokku tulevad ja teid kutsuvad, et siis on ainult eht rahvaesindus, — seda ei saa mina teha. Ja kui rahva meeoleolu praegu niisugune on, et ta tahab ilma parteideta ise oma kandidaate üles seada ja valida, siis see on rahva enda tahtmine ja siis need, kes selle vastu on, astugu sellele vastu, aga ärgu süüdistatagu valitsust, et valitsus on mingi rahva vabaduste kärpija olnud.

Ja mina võin üht ütelda, et ma olen kindel, et see kogu inimesi, kes kokku tulevad, saavad rahva esindajad olema, ja et mina saan valitsuse võimu poolt kõik tegema, et nad võiksid vabalt kõik ütelda ja kaitsta oma seisukohti, et need inimesed saaksid vabalt välja töötada meie põhiseaduse ja et neile mingisuguseid kitsendusi ei tehta ja et neid mängukannideks ei tehta avalikkuse ees. Selleks tahan, et valimised tuleksid, kõrvalised püüded ja katsed aga, seal mingisugust isiklikku mõju luua ja isiklikke huve kätte saada, need ma kärbin ega lase neid kuskilt poolt tulla, sest me peame põhiseaduse saama, mis jääb meile kauaks ajaks riigi ülesehitamise aluseks, mis rahva vaba esinduse poolt ja tema autoriteediga kroonitult rahva ette seatakse. Vaadake, see peab olema meie kõikide teadmine ja seda teadmist peame meie igale poole laiali saatma. Kas tulevad valimised või mitte, see on rahva enda tahtmine. Kus need aga tulevad, peavad need vabalt ja seaduse järgi sündima. Seda tahan ma siit kõnetoolilt lahkudes kindlasti teatada. Ja ma usun, kui meie rahvas selle suure reformi vabalt, iseteadlikult ja oma paremate meeste näol läbi viib, siis me oleme viimse katse sellel raskel ajajärgul läbi teinud, siis me astume uude ajajärku. Ja olen kindel, et see uus ajajärk annab meile võimaluse üksmeelselt nende teede järele, mis oleme vahepeal ära katsunud, edasi jõuda, üles ehitada meie kodumaad ja panna aluse nii vaimsele uuele kasvamisele kui ka majandusele meie uues Eestis.

Meie hariduse orienteerumise küsimusi.

Haridusministri A. Jaaksoni kõne üleriiklikul koolijuhatajate koosolekul 8. novembril 1936 „Estonia“ kontsertsaalis Tallinnas.

aga austatud koosolijad! Kui ligi 20 aastat tagasi Eesti rahvas tuli julgele mõttele luua riiki, siis üheks algnõudeks selle idee täideviimisel oli rahva küllaldane haridus selleks. Rahvas pidi küps olema hariduslikult, et seda suurt ülesannet täide viia. Ja ta oli selleks küps. Riigiõigus õpetab, et riigi loomisel on tarvis kolm algelementi — territoorium, rahvas ja võim valitsuse näol. Kuid me teame, et mõni rändav metsik suguharu, kel ka on oma territoorium, oma rahvas ja oma võim, ei ole siiski veel mitte riik, sest see rahvas ei ole selleks ette valmistatud, kuna ta ei ole kasvanud nii kõrgele, et luua riiki oma hariduse ja oma organisatsioonide abil. Järelkult, kui meie seda võisime, siis üks tegur selleks oli rahva üldhariduslik tase, mis küllaldane oli selleks, et seda teostada. Ja me teostasime selle. Meie teostasime

selle Vabadussõja lahinguväljadel, mis mitte ei olnud ainult jõuline, füüsiline akt, vaid esimeses järjekorras ka rahva hariduslik tase, rahva arusaamine tuli siin ilmekalt esile, mille sihiks oli rahva liitumine üheks natsiooniks, rahvuseks, et luua riiki. Järelikult rahvaharidus kui säärane oli siin esimeseks nurgakiviks meie riigi loomisel.

Ja seda oli ette valmistatud kaua. Kogu 19. sajand, terveni kaks inimgeneratsiooni olid selleks oma jõudu ja pingutust kulutanud, et me rahvas areneks ja kasvaks selle taseme kõrgusele. Kui nüüd iseseisva riigina oleme ligi kaks aastakümnet elanud, siis see meie rahva haridus, mis sai nurgakiviks meie riigi loomisel, see haridus on oma suunalt ja sisult seotud meie riigi eluga, mida me riiklikuks minevikuks võime lugeda. Selles rahva hariduslikus elus on kajastunud ja vastuhelki leidnud kõik need pahed, mis esinesid meie riiklikus elus. Kui seisame nüüd riiklike põhisammaste ümberkorraldamise ees, siis analoogiliselt kerkib küsimus, kas ei seisa me ka oma haridusel, hariduse sihtide ümberhinnangu ja hariduse suuna ümberorienteerumise ees.

Peatume hetkeks selle küsimuse juures, kust me tuleme ja kuhu läheme, et mõista neid otsinguid ja vääratusi, mida hariduselus oleme teinud ja millest me nüüd väljapääsu peame leidma. Meie „Kalevipojas“ üteldakse, et ülemaks kui hõbevara ja kallimaks kui kullakoormat tuleb tarkust tunnistada. Sellega taheti tähendada, et rahvas juba kaugetest algaegadest peale andis haridusele suure väärtuse. Sellest haridusest unistas orjusest tulnud talupoeg ja möödunud sajandi 50—60-ndail aastail need, kes talu päriks olid ostnud. Nende unistuseks ja sihiks sai anda oma lastele haridust. Haridus tähendas kõike — võimu, varandust, jõukust, kultuuri ja kõike seda, mis sädeles kullakoormana. Sellest sai aru tollaegne talupoeg, kes esimesi arglikke katseid tegi oma laste hariduse alal nende koolitamise näol.

Ja meie kool algas tööd. Esimene etapp meie kooli arenemisloos seisab juba 50—60 a. kaugusel. Me teame väga hästi, mis oli tol ajal kool, mis oli ta siht ja olemise suund. Teame, et see oli tol ajal pastori ja mõisniku võimuses ja lugema õpetati ainult niipalju, et võidaks palveraamatuid lugeda. Tol ajal kirik ja mõis kasvatas endale koolis ainult alandlikke teenreid. Ja sellesse mõttesse võime tollaegse kooli suuna või tuuma täielikult kokku võtta. Arusaadav, et üksikud isikud rahva seast hariduses pastorite ja mõisnikkude juhtimise ja kontrolli all tõusid ka kõrgemale rahvakooli tasapinnast, kuid need haritlased harilikult läksid meie rahvale kaduma. Need saksastusid ja mõnikord ainult nimede järele võisime tunda, et üks või teine on eesti päritoluga. Mida me nüüd nimetame eesti kooliks, see elas tol ajal vaid üksikute inimeste julges mõttekujutuses. Ja tolle ärkamisaja, mis oli 50—60 aastat tagasi, üheks unistuseks oli eesti emakeelne kool Aleksandri kooli näol. Milline revolutsiooniline ja julge mõte oli see tol ajal ja kui elementaarne ja väike asi näib see olevat praegu.

Möödunud sajandi viimastel aastakümnetel tuli uus ajajärk meie kooli ajaloos. See oli venestamise ajajärk, nagu see raskelt esile kerkis Aleksander III valitsuse ajal. Siis oli nii, et ühelt poolt olid pastoriid ja mõisnikud, kes juhtisid meie haridust; need ei anna käest oma positsiooni, need valitsevad ja hoiavad kramplikult oma kõva kätt veel siin ja seal; kuid teiselt poolt segab asjasse end Vene riigivõim ja paneb vene keele ja kooli maksma. Me olime vene provintis, siis pidi olema ka vene keel ja vene meel. Selles suunas algas siis meie kool oma tegevust. Arusaadav,

et nii nagu eelmisel saksa ajajärgul olid oma tagajärjed meie kooli suhtes, nii olid ka sellel venestuse ajastul oma tulemused. Vene suur maailma-riik vajas väga palju ametnikke riigiaparaadis nii ühel kui teisel alal ja neid andis ka meie kool otseselt või kaudselt. Need üksikud, kes läksid Vene riigi teenistusse, Vene raudteedele, Venemaale mõisavalitsejateks, viina-põletajateks, need suures enamuses kadusid meie rahvale ja venestusid.

Nende kahe voolu vahel, saksastamise ja venestamise vahel, tõuseb arglikult üles kolmas — see on eestluse aade, eesti kooli arendamise idee, nii nagu seda püüti esimese katsena teostada Aleksandri kooli näol. Aastasadade jooksul on meie territooriumil ristelnud slaavi ja germaani maade saagihad, üks idast, teine läänest. Üks ähvardas meid venestamisega, teine saksastamisega. Selle kahe voolu kiuste ja nende vahel esialgselt arglikult, pärast julgemalt ja kindlamalt tõstavad need üksikud julged mõtted realiseeritud eesti koolide näol pead, mis pärastpoole õieti meie hariduselu suuna aluseks saavad. Kuigi Aleksandri kool ei pääse sel kujul realiseerimisele, nagu teda kavatseti, siiski see vaim, see julge eesti mehe sitkus elab rahvas edasi. Aeg läheb, tulevad suured kõikumised Vene riigi korras, esimene revolutsioon 1905. aastal, pärastised riigiduumad jne.

Ja aastal 1910 me loeme statistilistest andmetest, et eestikeelseid koole on 36, kus õpib juba tuhandeid eesti õpilasi. Hakkab kujunema see, mida nimetatakse eesti rahva asemel eesti rahvuseks. Eesti natsioon hakkab kujunema oma kultuuriliste organisatsioonide näol; rahva iseteadvus kasvatakse kirjanduse ja kunsti kaudu staadiumini, kus rahvast ergutades ja Maa-ilmasõda ning revolutsiooni läbides jõuame iseseisvusele. Ja me löime selle iseseisvuse. Lõime selle tänu sellele, et peale muude tegurite meie rahva hariduslik tase oli selleks küllaldane ja et meil oli võimas juhtide kaader, kes säärases poliitilises virrvarris suutis ette astuda ja riigi ja rahva välja viia niisugusest suurest kaosest iseseisva riigikorra juurde.

Niisiis rahva hariduse tase esimeses ja juhtide kaader teises järjekorras on võimaldanud meie riigi loomise, olgugi et need juhid ei olnud enne riiki juhtinud, vaid vallaomavalitsusi, oma karskus- ja haridusseltse. Kuid neil olid siiski teatavad kogemused seljataga ja kindel tahe välja astuda oma rahva juhtimiseks. Olgugi et kaitseväe juhid olid vaid kompaniisid ja pataljone juhtinud, pandi nad nüüd otsekohe Eesti riigi kaitseprobleemi ette. See oli suur ülesanne, millest me tulime auga välja. Tunnustus neile kõikidele, kes selleks kaasa aitasid. Kuid see ei saanud sündida ilma rahva vaimse haridusliku tasapinnata. Meie iseseisev riik loodi. Tõusid oma juhid, oma haridusala, oma riiklikud asutused jne. Kõik selleks amettesse võetud inimeste hulk, kes oli suurelt osalt võõrast koolist läbi käinud ja ainult vähesel määral eesti kooli haridust saanud, need kõik rakendati tööle. Kõigile jätkus tööd, puuduski tuli töötajaist. Arusaadav, et algas ka meie kool oma tööd. Esimeses järjekorras tuli täita neid kohti, mis riigi juhtimises ja organisatsioonis olid hädavajalikud. Algas võidujooks kooliharidusele, sest igaüks, kel oli hariduse maik juures, leidis karjääri võimaluse.

Arusaadav, et seda piiramatut vabadust tarvitati väga ohtrasti. Iga küla, iga alevik, kes tahtis kooli saada, see saigi. Tuletame meelde, et algaastail avati 50 keskkooli. 1924. aastal oli meie keskkoolide arv 80 ümber, praegu on see langenud 62-ni.

Mõned arvud illustratsiooniks. 1920. aastal õppis meie keskkoolides ümmarguselt 8.900 õpilast, 1922. aastal — 14.500, 1925. aastal — 17.700, 1934. aastal — 11.500 ja praegu, 1936. aastal — jälle 16.000, neist aga 4.200 õpilast keskkooli I ja II kl. (5. ja 6. õ/a.). Kogusummas on haridust saanud 57.000 õpilast, sellest keskkooli lõpetanud 32.000, s. o. 57%. Loomulik, et ülikool käis sedasama rada. Alguses oli seal 2000 üliõpilast, hiljem tõusis nende arv ligi 5000-ni. Praegu on üliõpilaste arv 3.250. Kogusummas ülikooli on astunud 16.300 ja lõpetanud 4.325. Kool on töötanud meil kokku 17—18 aastat. Seda ühelt poolt. Teiselt poolt see äärmine demokraatia, mis valitses meie riigi juhtimises, kajastus ka meie koolielus ühel või teisel viisil. Kool avas oma ukseid kõigile, mitte ainult neile, kes võisid ja suutsid õppida, vaid igaüks, kellel oli tahtmist, võis sinna astuda.

Kõik see, mida nimetatakse filtriks, katseks, üleminekuks, pidi olema võõra aja jäänus ja pidi kaduma. Kool muutus suureks läbikäigukohaks, mille väravad olid avatud tulijaile ja minejaile. Ja seesuguse tempoga oleme töötanud nüüd oma isesevuse aja kestel. Milles on selle pahed? Austatud koosolijad, see on teile iseenesest selge ja selle üle on palju räägitud. Te teate, mis tähendab intelligents-proletariaat. Need on inimesed, kes on ette valmistatud teatava hariduse-ala elukutsele, kuid kellele ei leidu kohta. Või veel kurvem näide: keskkool, mis ühelegi kutsele otsekohe ette ei valmistata, on produtseerinud küllalt inimesi, kes aastate kestel päevast päeva ootavad ja loodavad, et saaks kõige väiksemagi koha kuskil riigiasutuses või kantselile 40—50-kroonise kuupalgaga. See ühelt poolt. Teiselt poolt aga näeme seda inimeste puudust, seda tühjust, mis haigutab vastu meie taludes, külates, ettevõtetes. Te teate, et eriti markantne selles suhtes oli möödunud suvi. Siis tuli puudus mitte ainult meistritest, vaid ka õppinud töölistest ja isegi lihttöolistest, kellede palk tõusis siis 2—5 korda suuremaks intelligentse tööjõu palgast.

Järelikult oleme ummikusse jõudnud. Sellest ummikust on nii palju räägitud ja pead murtud. Milles seisab lahendus ummikust pääsemiseks, sellest mõni joon.

Me peame oma hariduselu ümber korraldama. Me peame teda ümber korraldama sisuliselt ja ümber orienteerima suunalt. Me peame hariduselu rakendama puht-riiklikule ja rahvuslikule teenistusele. Need kolm seaksin aluseks meie hariduselu ümberkorraldamisel.

Mis tähendab sisuline ümberhinnang? Meil ei tarvitse selle arvulise rohkusega uhkustada, mida me oleme suutnud produtseerida haritlaste näol, et vaadake — rahva arvu kohta tuleb nii ja nii palju üliõpilasi ja nii või nii palju keskkooli, et vaadaku Euroopa ja imestagu. See on hädaoht meile enestele ja meie riigile. Me teame, missugusesse ummikusse just selle tõttu oleme sattunud. Seepärast peame kooli rajama kõigepealt niisugusele alusele, et seal õppimine võimaldatakse neile, kes on võimelised õppima. Ei ole sellest küllalt, et on olemas hea tahe kooli minna, muud kui olge head, astuge aga kooli, teid võetakse vastu. Me peame maksma panema kindla korra ja filtri, kas või vananenud eksamite-süsteemi, igatahes kindla põhimõtte, et haridust saavad need, kel on annet ja võimet edukaks õppimiseks. See on üks abinõu esimeses järjekorras. Ja teiseks peame selles oma hariduselu sisulises ümberhinnangus ette võtma kogu meie haridussüsteemi ümberkorraldamise. Kõigepealt kõige selle üleliigse, mis teatava õppeaine, teatava kava, teatava koolisüsteemi näol

on kuhjunud meie haridusellu, peame armutult välja rookima, kuigi see on valus. Ja kolmandaks, sisulise ümberhinnangu all ma mõistan seda, et me peame oma koolist, peale selle et ta on õppeasutus, tegema esma-joones kasvatusasutuse. Me teame, et elu nõuab iseloomu, tugevaid iseloomu, leidlikke, sitkeid inimesi. Kui kool prepareerib ja valmistab ainult tarku õpilasi, siis see on ühekülgus, millele ma juhtisin tähelepanu esimesel ja teisel keskkooliõpetajate kongressil. See on tähtsamaid küsimusi, mille üle peame pead mürdma, kui me oma koolireformi teostame. Järelkult peab olema eesmärgiks iseloomult julgete, tahtejõuliste inimeste kasvatus, mitte aga ainult tarkade inimeste valmistamine, nagu seni kool on teinud. Me peame ette valmistama inimesi, kes oskavad tööd algatada ja tööd leida, ja mitte olema ainult need, kes otsivad tööd ja passiivse ametnikuna ennast siia või sinna ametiasutusse poetavad. See oleks lühike loetelu sellest, mida nimetaksin sisuliseks ümberhinnanguks meie hariduselus.

Teiseks peame oma hariduselus ümber orienteeruma suunalt. Me peame loobuma sellest omaaegselt lihtsast algtoest, et haridus on absoluutne väärtus. Haritud kodanik igas olukorras iga rahva juures omab eri värvingu. Ta peab kohanema selle rahva elunõuetele, nendele nõudmistele, milleks ta rakendub, milleks ta transformeerib selle potentsiaalse jõu geneetiliseks, mida ta haridus teadmiste ja oskuste näol on omandanud. See on esimene algnõue. Selle oreooli, selle aupaistuse ülehindamisest, mis seni on sáranud ülikooli hariduse ja gümnaasiumi hariduse diplomi ümber, peaksime loobuma. Diplomiga määratav haridus ei ole absoluutne väärtus, nendega varustatud inimesi näeme igal pool. Paljas diplom ei ole omaette väärtus, vaid inimene omab väärtuse siis, kui ta rakendab ennast tööle. Tööd ja isegi füüsilist tööd, nagu sellele tähelepanu juhtis meie lugupeetud Riigivanem, peame tõstma omas koolis ja kogu haridussüsteemis esi- ja aukohale. Meie kool peab õpetama töö austamist ja töötahet seoses nende iseloomu- ja kasvatusküsimumstega, mida mainisin algul.

See on põhiprobleem, mida raske on läbi viia ja teostada, kuid mille ees meie paratamatult seisame. See oleks lühike loetelu sellest, mida nimetame meie kooli- ja hariduselu suuna ümberorienteerimiseks.

Kolmandaks, peame oma hariduselu kogu ta kasvatus ja õpetusega rajama riiklusele ja rahvusele. Kõik need poliitilised värvingud, mis aastate kestel meil ühe või teise kooli elus nähtavale on tulnud, peavad kaduma. Peame loobuma marksismist, internatsionalismist, kosmopolitismist ja nendest internatsionaalsetest palvelauludest, mis koolis sel aastasajal on esile tulnud. See on selline vaim, millest kool küll esimeses järjekorras peaks vabanema, et rajaneda riiklikule ja rahvuslikule alusele. Kui rahvus oli selleks kandvaks jõuks ja ideaaliks, mis meie ärkamisaja aastail oli ihaldatavaks ja kaugeks õnnemaaks neile üksikuile, kes julgelt hariduse teel sammusid, ja mis praegu on meile endastmõistetavalt ja odavalt kättesaadav, peab ta siiski jääma meie kasvatus aluseks. Mitte ainult selleks sõnakõlksuks, mida me rahvuse all üldiselt mõistame, ja siin ning seal pidutsevas meeolus väljendame, vaid ta peab muutuma meie rahva ja kasvatus sügavaimaks veendumuseks, religiooniks, selleks ideaaliks, mille alusel meie töötame, mille heaks meie võitleme ja, kui tarvis, millele ohvriks ka sureme. Kõigest sellest võorast elemendist, mis ühtede või teiste mõjutuste näol siit ja sealt on esile kerkinud ja poliitiliste erakondade näol ühes või teises koolis õpetajaskonda on imbunud, sellest peame vabanema.

See oleks lühike loetelu õieti neist kolmest peapunktist, milledes mina näeksin praegu meie hariduse ümberkorraldamist. Niisiis — sisulises ümberhinnangus, ümberorienteerumises suunalt ja rajamises meie riiklusele ja rahvusele seisavad meie praeguse hariduspoliitika ülesanded.

Lugupeetud koolijuhid üle maa! Ma algasin sellega, et väitsin, et meie riiklik iseseisvus on rajatud meie rahva haridusele. Ta oli rajatud sellele oma algpäevil, ta on rajatud sellele olevikus ja jääb kindlasti rajatuks ka tulevikus. Ja teie olete kutsutud suunama teda välja sellest raskest kriisist, mida praeguseks hariduse kriisiks nimetame. Aga ma olen veendunud selles, lugupeetud koolide juhid, et te saate kõik sellest üle. Kool ei talu äkilisi murranguid, sest koolitöö on väga delikaatne töö. Siin ei saa raiuda, vaid peab ettevaatlikult toimima. Ja kui need reformid ja need kavad nii kiiresti ei tule, ja kui ajakirjandus juba küsib, kui kaugel see töö on, siis uskuge, et keskvalitsus on hommikust õhtuni ainult nende probleemide lahendamise rakkes. Mööduvad kuud ja me jõuame lahendusele sarnasel kujul, mis põhitähistes üles oleme seadnud.

Lugupeetud koolide juhid! Te teate väga hästi, ja ma mainisin seda ka oma ettekandes, et meie hariduse oli ja on seotud kogu meie riikliku struktuuriga ja riikliku eluga. On ju arusaadav, et kui meie riikliku elu põhisambaid ümber korraldatakse, siis loomulikult käib sellega kaasas kogu hariduse ümberkorraldamine. Te kõik olete kaasaaitajad ja kaastöötajad selles suures ja vastutusrikkas töös. Ma usun, et te rakendate oma parimad jõud selleks, et see kõik areneks meie rahvale õnneks ja meie riigile kasuks.

Eesti kool peab andma algatusvõimelisi inimesi.

Haridusministeeriumi Koolivalitsuse direktori O. J. Kuiseli kõne üleriiklikul koolijuhatajate koosolekul 8. novembril 1936 Tallinnas.

Edukas töö nõuab kõigepealt kavakindlat tööd. Edukas töö nõuab, et meil oleksid selged sihid silmade ees ja et oleks kava ülesande teostamiseks. Kuid sellest on veel vähe. On vaja isikuid, kes ellu viiksid need kavad ja tähistaksid sihte. Haridusministeeriumis on seal kaart, millel on punaste täpikestega märgitud kõik meie riigi koolid: alg-, täiendus-, kesk- ja kutsekoolid. Need täpikesed on elutud nii kaua, kui meie ei elusta neid ja kui meie nende taga ei näe inimesi. Nendest täpiketest on täna siia kokku tulnud üle Eesti juhid, et kaugeleulatavaid sihte koondada kindlasse kavasse ja et selgitada, kuidas teostada kavatsusi ja iseloomustada inimesi, kes kavu teostavad.

Meie kool on olnud alati rahva teenistuses. Võime lugupidamisega ja tänuga tagasi vaadata sellele, mis on teinud meie õpetajad. Kuid veel rohkem on ülesandeid, mis peaks lahendama.

Peame kasvatama tööarmastajaid, töövõimsaid kodanikke ja aktiivseid ühiskonnategelasi, kellel on arenenud kohusetunne oma rahva ja isamaa vastu ja kes teavad, mida nad tahavad ja kuidas nad mõtleavad oma ka-

vatsusi täita. Kuidas saaks aga nende omadustega kodanikke kasvatada, kui juhid ise ei tea, mida teha, või kui juhtidel endil puuduvad nimetatud omadused. Neil, kes koolieliu juhivad, peab olema aktiivsust, töövõimet, tahet midagi teha ja eneseusaldust.

Kool on olnud alati rahvaga ühenduses. Kui viimasel ajal on märgata, et side kooli ja rahva vahel on lonkama hakanud ja lodevaks jäänud, siis meie suuremaks ülesandeks on kogu oma jõuga jalule seada sidet kooli ja rahva vahel ja tõsta kool juhtivale kohale rahva elus. Kui me laseme ennast juhtida üksikutest katkendlikest mõtetest, mis tekivad ühiskonnas, siis võib ju üksikutel juhtudel saavutada häid tulemusi. Kui meil aga puudub kavakindlus, siis need üksikud üritused ei vii meid sihikindlalt edasi. Kool peab ise asuma esirinda, peab avastama ülesandeid, mis riiklikus elus tuleb teostada, ja püüdma neid ülesandeid lahendada. Kogu see töö nõuab algatusvõimet. Algatusvõimet aga peab olema kõige rohkem teil, lugupeetavad koolijuhid.

Ma ütlen teile: kui tahate tegutseda, siis tehke kõik, mis teie arvates on õige. Viige täide, mis on seadusega kooskõlas, mis on pedagoogiliselt kaalutud ja mille eest suudate ja tahate vastutust kanda. Kui toimite niiviisi oma kooli piirides, siis võin ütelda, et olete hästi talitanud. Kui aga jääte ootama, et keskoht, mis asub Tallinnas, igas küsimuses peab andma juhatusi ja ütleva, tehke ühte või teist, siis meie kaugele ei saa.

Võib kindlasti väita, et meil on küllalt algatusvõimelisi inimesi. Kuid üksikud juhud näitavad, et algatusvõime nagu oleks hakanud kõikuma. Minu juurde tuli hiljuti kooliõpilane. Ta küsis, kas ta võib osa võtta teatavast organisatsioonist, mis tegutseb väljaspool kooli. Ma küsisin, miks ta ei pöördu oma kooli juhataja poole selles küsimuses. Teatasin ka, et vastava loa võib anda ainult õppenõukogu, mitte aga ministeerium. Õpilane vastas, et ta olevat pöördunud juhataja poole ja viimane isegi annaks loa, kuid ta ei tea, kuidas sellele vaatab haridusministeerium. Ma soovitasin uuesti pöörduda juhataja poole ja teatada, et kehtivate määruste alusel kuulub loaandmine õppenõukogu võimupiiresse; ka juhataja võib õppenõukogu nimel anda vastava loa, kui ta pooldab palve rahuldamist. Õpilane jäi mõttesse ja küsis viimaks: „Millise karistuse osaliseks saab siis juhataja, kui asi halvasti välja kukub?“ Ma jätsin meelega küsimuse lahtiseks.

Vaadake, õige koolijuhataja oleks ise küsimuse otsustanud vaatamata sellele, missugune karistus teda ootab, kui „asi halvasti välja kukub.“ Pedagoogilistes küsimustes peab olema kohusetunnet ja vastutusetunnet. Kuid käesoleval juhul taheti minna teise selja taha, ei juletud ise otsustada: ilmselt oli soov vastutust langetada teisele. Niisugune teiste seljataha asumine peab kaduma meie koolidest. Peab olema endal julgust ja tahet otsustamiseks teades, et vastutus otsustajal lasub. Vastutuse eest pagemine on väga kurb nähe. On õpetajaid, kes arvavad, et nad ei vastuta õpilaste eest, kui viimased ei viibi tema järelevalve all. Ma arvan, et see ei ole nii. On õpilased väljaspool kooli midagi halba korda saatnud, siis õige juhataja süüdistab kõigepealt ennast, et ta on midagi jätnud tegemata õpilase kasvatustöös.

Iga koolijuhataja peab olema algatusvõimeline, kuid ta peab ka teadma, millised on tema ülesanded ja kui kaugele ulatuvad tema võimupiirid.

Võiksime koolijuhte võrrelda laevajuhtidega. Laeval on palju üksikosi ja nii mõnelgi väikesel kruvil on suur tähtsus: on see katki läinud,

võib laev jääda seisma. See on õige. Kuid kujutame ette laevakaptenit, kelle kätte on usaldatud laeva meeskond ja sõitjad ja kes ainuüksi väikest kruvikest jälgib, — kas see ei ole katki, kas see on ka küllalt puhas. Kuhu jõuaks see laev? Muidugi, kaptenil tuleb lahendada ka väikesi küsimusi, kuid esijoones tema pilk peab olema juhitud kaugemale. Ta peab jälgima kompassi ja sõidusihti. Meie koolides võibolla ongi see üheks suureks puuduseks olnud, et oleme tegelnud väga väikeste küsimustega ja oleme silmist lasknud kaugelulatuivad sihid.

Kui põhjalikult uurida ühe või teise aine metoodikat, siis on sellel oma tähtsus. Kui laseme joonistada Eestimaa kaardi selleks, et sellel märkida paar punkti, näiteks Võru linna ja Rakvere, kus Kreutzwald elas, siis võib sellel olla töökooli seisukohalt suur tähtsus, kuid üldiselt tegeleksime siis ainult väikeste küsimustega, väikeste kruvidega, ja laseksime suured õpetuslikud sihid silmist. Teie olete koolide juhid, õppenõukogude juhid. Teie kätte on usaldatud suurte ülesannete täitmine. Eraldage suured küsimused väikestest. Ärge laske silmist neid kõrgeid kasvatuslikke sihte, mis on meie koolil. Käsitelge väikesi küsimusi ainult niipalju, kui see vajalik kooliorganismi korralikuks ja õigeks töötamiseks.

Meie kooli kohta on mõned avaldanud arvamist, et ta ei ole seotud rahvaga ja õpilaste koduga. Teie teate ise, kuidas meil tullakse väljastpoolt kooli juurde teda juhatama ja õpetama. Näiteks heidetakse koolile ette, et ta ei ole uurinud õpilase töökoormat. Nüüd tagantjärele oleme asunud õpilase töökoorma uurimisele. Mõned koolid on seda teinud ka varem, kuid nende töö ei ole saanud teatavaks laiematele hulkadele. Koolis on veel paljugi küsimusi, mis vaja lahendada. Oleme teadlikud, et kanname vastutust koolitöö eest. Olgem algatusvõimelised kooliküsimuste lahendamisel. Kui lastevanemad näevad, et kool on asunud kasvatuslikes küsimusis juhtivale kohale, siis nad suhtuvad suurema usaldusega õpetajaisse ja nende töösse. Kui on olemas usaldus kooli vastu, siis võime kindlamalt juhtida kogu õppe- ja kasvatustööd oma pedagoogilise südame-tunnistuse alusel. Ka seltskond usaldab kooli siis rohkem, kui ta näeb, et kool sammub kõikjal esirinnas.

Ühes koolis töötas juhataja, kes ei täitnud oma ülesandeid kooli ümb-ruse kaunistamise suhtes. Kooli ümbrus oli lage ja paljas, nagu võime seda näha veel nii paljudes kohtades. Kui koolijuhatajale tehti märkus, et ta ei hoolitse kooliaia eest, siis ta vastas: „Ma ei tee seda sellepärast, et see koolihoone kaob ja kool viiakse mujale. Milleks ma istutan siis puid ja põõsaid?“ Ometi on see koolimaja seisnud aastakümneid ja võib olla, et seisab veel niisama kaua, kuid ta ümbrus on lage. Ja kuigi see kool viiakse teistesse ruumidesse, kas siis istutatud puudel ei ole omaette ilu ja väärtust? Vaadake, selles meeleolus ei ole töö produktiivne. Millist töömeeleolu sisendab seesugune juhataja õpilastele? Juhatajal ei olnud tahet töötada ja tal ei olnud energiat ega algatusvõimet kooli ümb-ruse ilu tõstmiseks. Mis eeskuju annab see juhataja ümb-rusele ja kas vaad-takse sel juhul koolile kui juhtivale asutisele?

Haridusministri ülesandel ja volitusel ütlen ma: meie tahame eel-oleva õppeaasta jooksul kooli viia juhtivale seisukohale ühiskonnas. Selleks on vaja teie kaasabi, koolijuhid. Hoolitsege, et kool oleks ilus oma ümb-ruselt ja välimuselt, suhtuge õpilastesse kasvatavalt, uurige nende tööd ja kodust elu. See võidab teile lugupidamise ümb-ruskonnas. Püüdke kõik

selle poole, et kool pääseks jälle juhtivale kohale meie ühiskonnas. Olgu õpetajad elavad tulukesed ümbruses. Paistku nende valgus kaugele ja andku nad palju sooja.

Kui teie siit lahkute, siis viige kaasa neid mõtteid, mis teie südamele pannud meie riigi- ja hariduselu juhid. Viige kaasa tuld ja vaimustust. Olge kõigepealt algatusvõimelised, sest seda hinnatakse elus kõige rohkem. Algatusvõimeline isik ei küsi, kas teda kiidetakse ja tänatakse: ta tegutseb kohusetundest ja usaldusest. Ja ma võin teile kinnitada, et teid usaldatakse. Teie kätte on usaldatud õpilased ja nende õpetamine ja kasvatamine. Teie peate olema selle suure usalduse väärilised. Olge tööjuhtideks õpetajatele. Kui teie siit lahkute kohtadele, siis ärge muutuge elututeks täppideks kaardil. Olge elavad ja loitvad küünlad vaka peal. Teie valgus paistku kaugele ja andke soojust ümbrusele.

Soome Vabariigi Presidendi 75-a. sünnipäevaks.

n tähelepanud, et kui saatus kavatses head pööret palju kannatanud rahva elukäigus, siis ta on hoolitsenud selle eest, et ajaloo otsustavatel hetkedel võitluse eesotsas oleks mehi, kes suudavad määrata õiget teed, suudavad luua hingestatud tahet, suudavad äratada rahvas uinuvaid jõude, mis viivad võidule rahva lootused. Selliseid mehi omab meie rahvaski, kuid üheks heledamaks näiteks sellest on ka suur Soome rahvuslike püüete eest võitleja, Soome Vabariigi praegune president Pehr Evind Svinhufvud.

See Soome suurmees, kelle 75 aasta sünnipäeva pühitseb üksmeeles kogu Soome, sündis 15. detsembril 1861. a. Sääksmäel. Astus a. 1878 Helsingi ülikooli, kus ta 1882. a. promoveeriti õigusteaduse magistriks ja a. 1886 õigusteaduse kandidaadiks. Selle järele ta asus teenistusse Turu hoovikohutusse, kust a. 1893 siirdus Helsingisse. A. 1889 ta abiellus Ellen Alma Timgreniga. Sellest abielust võrsus kaks tütar ja kolm poega.

Helsingisse asumisega algab ka P. E. Svinhufvudi poliitiline tegevus. A. 1894 ta võtab osa Riigipäeva tööst oma aadlisuguvõsa esindajana. Tollal oli juba käimas soome keele ülestung valitsevaks keeleks. Svinhufvud kuulus Riigipäeval soomemeelsesse vähemusse. Ta oli ka esimesi, kes asus järjekindlale soome keele tarvitamisele oma isiklikus elus. A. 1898 tema koos teiste mõtteosalistega asutas soomekeelsete Soome õigusteadlaste ühingu.

Neil päevil Soome poliitiline taevast hakkas mattuma ähvardavasse pilvedesse. Rasked surveaastad olid tulemas. Keiser Nikolai II nimetas Soome kindral-kuberneriks Bobrikovi, andes sellele ülesandeks „kohalikule rahvale teravalt meelde suruda, kui tähtis on Soomele lähem ühinemine

kõigi sõnakuulelike alamate ühise isamaaga — Venemaaga“. Sellele järgneski keisri 1899. a. veebruarikuu manifest, millega algas Soome õiguste mahatalamine.

Svinhufvud kuulus nende hulka, kes kohe alguses pooldasid järjekindla vastasrindluse mõtet. Põhiseaduse muutmatu pühadus oli temale ja kõigile vastasrindlastele kaitsetegevuses kindlaks aluseks ja lähtekohaks. Et vastas-

rindlust raskeist oludest hoolimata saadi alal hoida, see on peamiselt selle juhtide teene. Nende hulgas P. E. Svinhufvud kuulus esirinda.

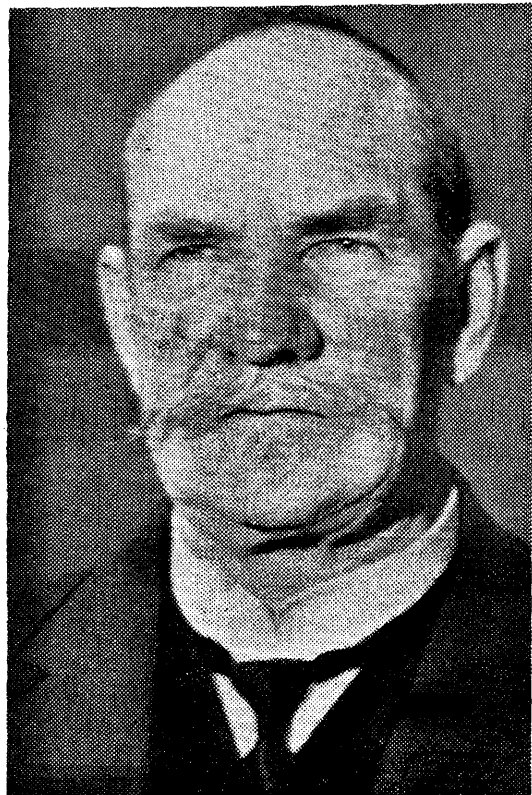
Käesolevas kirjutuses pole võimalust käsitleda üksikasjalisemalt Svinhufvudi tegevust seaduse ja õiguse eest võitlemises vägivalda vastu. „Olla alistamatu“ — see on mõte, mida passiivse vastasrindluse juht ei väsinud alatasa surumast kodanikkude meelde. „Rahvas, kes ei julge oma õigust kaitsta, ei saa endale õigust, ja — mis on veelgi tähtsam — see ei ole väärt seda saama“, ütles Svinhufvud kord ühes kõnes.

A. 1914 Svinhufvud vangistati ja saadeti Siberisse, kust talle alles pärast revolutsiooni võimaldati tulla tagasi kodumaale. Selle sammuga Vene Ajutine Valitsus tahtis lepitada soomlasi. Soome aga just vajas

neil päevil temasugust meest. Soome iseseisvuse väljakuulutamisel ööl vastu 27. novembril a. 1917 sai Svinhufvudist Soome esimese valitsuse, nn. iseseisvasenati esimees.

A. 1918 Svinhufvud vabanes riigihoidja raskeist kohustustest ning kauaegne poliitilise võitluse edurivimees tõmbus poliitilisest elust üldse kõrvale. Seistes kõrval muust avalikust elust, võttis ta innukalt osa Soome kaitseliidu tööst, olles oma maa primaid laskureid.

Kuid veel tulid ajad, mil riigi juhtimises vajati tema kindlat kätt. Ja tõsisel silmapilgul ta ei kõhelnud astuda ette. Aastal 1930 temast sai uuesti Soome peaminister ja selle järele Soome Vabariigi President. Tema

Pehr Evind Svinhufvud.

isikus Soome rahvas näeb hingestunuina neid omadusi, mis aitasid teda raskeist aegadest läbi võidule ja vabadusele.

Meie, eestlased, ühineme soome rahva tunnetega President P. E. Svinhufvudi 75 aasta sünnipäeva puhul, mitte ainult hinnates teda meie lähema vennasrahva teeneterikka suurisikuna, vaid ka teades, et P. E. Svinhufvudi südamele on olnud lähedane ka eesti rahva saatus. Kui meie iseseisvuse algul punavägi hakkas tungima Eestisse ning Ajutine Valitsus arutas küsimust, kust saada relvi, võis J. Tõnisson soovitada valitsusele paluda relvi Soomest, sest Soome Riigihoidja P. E. Svinhufvud oli juba 1917/18. a. vahe-
tusel talle ütelnud, et Soome tahab toetada Eestit, kui ainult Eestil kord avaneb võimalus saada iseseisvaks.

Kui Eesti Ajutise Valitsuse palve oli Soome Valitsuses arutusel ja valit-
suse koosolekul kuuldus kahtlevaid häali, tõsis Svinhufvud valitsuse koos-
olekul püsti ja, toetudes mõlema käega lauale, hüüdis rõhuga:

„Vendi peab aitama!“!

Sellest julgest ja otsustavast seisukohavõtust olenes Soome abi meile relvade näol, ning see seisukoht tõenäoliselt otsustas ka ette hilisema abi-
vägede saatmise.

Tunneme President P. E. Svinhufvudi suure Eesti ja hõimuaate sõbrana. Kui tema möödunud suvel käis Eestis Riigivanema K. Pätsi külalisena, oli paljudel võimalus tervitada meest, kellele võlgneb nii palju Soome aga ka Eesti.

Soome koolides pühitseti pidulikult meie Riigivanema K. Pätsi hilju-
tist 60-aastast sünnipäeva. Seda rohkem põhjust on Eesti koolidel ühineda Soome õpetajaskonna ja koolinoorsooga nende armastatud Ukko Pekka 75-aas-
tase sünnipäeva pühitsemisel ja ühineda sünnipäeva õnnesoovidega Soome kindlatahtelisemale, julgemale ja võidukamale mehele.

Soome koolivalitsuse juhataja haridusnõunik A. J. Tarjanne 70-aastane.

Käesoleva novembrikuu 7. päeval Soome koolitegelaste pere pühitses koolivalitsuse juhataja Artturi Johannes Tarjanne 70. sünnipäeva ja ühtlasi ka avaldas kahetsust Tarjanne siirdumise puhul kooli-
valitsuse juhataja kohalt vanusepuhkusele. Soome koolitegelased tunnevad vana ylijõhtajat õiglase ja tasakaaluka inimesena ja kui head juhti, kes armastuse ja lugupidamisega hooldas oma alluvaid.

Ka hõimutegelasil oli heameel A. J. Tarjannest. Ta võttis elavalt osa hõimutööst: oli Soome-Ugri kultuurkongresside toimkonna liikmeks ja 1935. a. suvel Helsingis juhatas esimest eesti-soome õpetajatepäeva. Kuid peamiseks tema teeneks hõimutöö alal oli tema heasooviline suhtumine sesse töösse ja selle töö moraalne toetamine.

Haridusnõunik A. J. Tarjanne on sündinud 7. nov. 1866. aastal Virrat'il ilusa Rusvee järve kaldal. Tarjanne isa oli koolinõunik, mille tõttu pojalt ei olnud majanduslikke raskusi haridustee käimisel. Noor Tarjanne läbiski kõik kooliastmed madalaimast kõrgeimani ning lõpetas viimase filisofia magistri tiitliga. Ülikooli lõpetamisele järgnes lühike õpetajapölv ning juba 1894. a. ta sai koolinõunikuks. 1904. aastast alates on Tarjanne koolivalitsuse liikmeks. Soome riigi iseseisvumise järele, s. o. 1918. a. toimus

Haridusnõunik A. J. Tarjanne.

Soome koolivalitsuses väikesi ümberkorraldusi, millega ühenduses kõigile koolivalitsuse hääleõiguslikele liikmeile anti haridusnõuniku (kouluneuvos) tiitel. Ka A. J. Tarjanne tuli haridusnõunikuks algkooliosakonna juhatajana, kellena ta oli tänapäevani. Viimseil aastail ta oli ka koolivalitsuse juhataja.

Tunnen haridusn. A. J. Tarjannet 1935. a. sügisest. Oli oktoobrikuu. Saabunud Helsingisse koos Soome haridusnõunik Alfred Salmelaga pikemalt revideerimismatkalt Sise-Soome koolides, sammume ylijõhtaja A. J. Tarjanne jutule, et rääkida temaga mõned laused tehtud reisust. Istub oma kabinetis pruunikas ülikonnas, siniste

silmadega, hallide juuste ja tumedate kulmudega härra, ylijõhtaja A. J. Tarjanne. Lahke naeratusega astub meile vastu ja küsib: „Noh, kas jäite matkaga rahule?“ Ning sel matka teemal liikuski meie vestlus. Vestlusel panin tähele ta iseloomujooni: iseteadlik, aga mitte uhke; tõsine ja lahke, kuid vähe jutukas.

Suvel 1936 kohtan ylijõhtajat A. J. Tarjannet Helsingis ühel õpetajatepäeval ja õhtul ühes seltskonnas. Õpetajate keskel rahulik ja väga tasa-kaalukas oma olekus ning võib-olla isegi üleolevalt tõsine. Seltskonnas mõtlik, ka naeratavalt lahke, kuid alati rohkem küsitleja kui jutustaja osas.

Niisugusena tunnen haridusnõuniku ja vana ylijõhtajat A. J. Tarjannet. Usun, et see inimene oli oma kolleegidele hea seltsimees.

Õnn saatku vana haridusjuhti ta edaspidiselgi eluteel!

Viktor Viilup.

Reaalhariduse ideoloogiast.*)

J. Nuut.

Alghariduse ülesandeks on enam-vähem üksmeelse arvamuse järgi lugemise, kirjutamise ja arvutamise oskuse soetamine. Vaielda võib ainult selle üle, kuidas seda ülesannet täita, s.t. õpetamismeetodite üle, ja vahest ka veel selle üle, kui kaugele minna oskuste kindlustamisega. Kui meil Eestis on peetud ägedaid mõttevahetusi selle kohta, kas algkool peab ka tegelema võõrkeele õpetamisega, kas algkoolis tuleb käsitleda algebra ja süstemaatilise geomeetria elemente, siis ei ole kumbki pool sellega tahtnud kõigutada ideoloogilisi aluseid, milledele toetub igasugune algharidus.

Teisiti on lugu keskharidusega.

Kui kõrvale jätta erilisi eesmärke taotlemaid kutsekoole, siis keskharidust, nagu seda meil mõistetakse, annab gümnaasium. Seejuures pole oluline, et meie uus koolikorraldus eraldab üldisel keskharidusel kaks astet, mille puhul ainult teisel astmel on säilitatud „gümnaasiumi“ nimetus. Üldiselt levinud arusaamise kohaselt on keskhariduse saanud see isik, kes on lõpetanud just nimelt gümnaasiumi.

Üldharidusliku gümnaasiumi jagunemises eritüübilistesse harudesse peegeldub lahkumine keskhariduse ülesannete hinnetes.

Eeskätt avaldavad oma rõhuvat mõju siin gümnaasiumi mõistega seotud traditsioonid. Gümnaasiumis hariduse saanud inimesed on tahtmatult seotud nii-ütelda korporatiivsete tõekspidamisega. Kasvatuse tulemusena on need tõekspidamised ajanud juuri alateadvusesse, muutudes seega suures osas mõistuslikule arvustusele mittealluvaiks eelarvamusteks. Alalhoidlik korporatiivne vaim püstitab uute kandidaatide kohta järjest samad nõudmised, nagu neid on pidanud täitma vanad liikmed. Sellest on suurel määral tingitud gümnaasiumis õpetatavate põhiainetate nimestiku stabiilsus. Peetakse aksioomiks, et gümnaasiumis tuleb „läbi võtta“ kirjandust, võõrkeeli, algebra, plani-, stereo- ja trigonomeetria, ajalugu, füüsikat ja kirjeldavat looduslugu. Peetakse pühaks tõeks, et vaimse „küpsuse“ tunnuseks on kandidaadi oskus kirjutada meelevaldselt etteantud banaalsele teemale jalamaid ilma sisulise ettevalmistuseta nii ja nii mitu lehekülge veel banaalsemaid mõttekombinatsioone. Tõsi küll, erineva ajaloolise minevikuga rahvastel on põhiainetate loetelus väikeseid erinevusi; sellest hoolimata aga on nõudmised „küpsustunnistusega“ varustatud isiku suhtes rahvusvahelises ulatuses peaaegu standardiseerunud. Loetakse mitte üksnes meil, vaid ka Ameerikas endas kohutavaks, kui mõni U.S.A. üliõpilane arvab Müncheni olevat Prantsusmaal või peab Wilhelm Tell'i kirjanikuks (eksitustesse Ameerika geograafia või kirjandusteaduse alal suhtume meie leplikumalt). Traditsioonidest tingitud pearõhk nõuetes keskhariduse suhtes peitub aga mitte teadmiste, vaid esijoonete ajude treeningu vajaduse allakriipsutamises: traditsioonilise vaate kohaselt pole niivõrd tähtis õpitud aine sisu kui õppimisel omandatud formaalse mõtlemise võime. Sellelt seisukohalt gümnaasiumis käsitletud õppeainete hariv väärtus oleks eeskätt formaalne. Säärast vaadet pooldavad paljud haritud lastevanemad: olevat sisuliselt ükskõik, mida gümnaa-

*) Ettekanne Tallinna ja Nõmme õpetajatepäeval 19. oktoobril 1936.

siumis õpetada, sest kõik ununeb niikuinii hiljem; haridus on see, mis üle jääb, kui kõik on ununenud; see haridus on teatav ajude kvaliteet, ajude võimete aste; meie eneste ajud on selle astme saavutanud ladina keelt ja matemaatikat õppides; see tee on proovitud ja annud häid tulemusi; järelikult — õpetagem ka edaspidi gümnaasiumides hästi korralikult ladina keelt ja trigonomeetriat, siis kaovad kõik hädaldamised!

Pedagoogid on püüdnud ladina ja kreeka keele ning kultuuri õppimisele rajatud gümnaasiumi vormi tagantjärei ratsionaliseerida, õigustada. Ettetoodud mõttekäigud on kokkuvõetult umbes järgmised: inimkonna vaimuvarade väärtused peituvad kauges minevikus kogutud inimsuse ideaalides; gümnaasium püüab kasvatada lugupidamist ja armastust nende ideaalide vastu ning arusaamist, et inimkonna olevik on rajatud minevikule; igapäevane elu oma võitlusega materiaalsete hüvede eest on vastuolus humanitaarse idealismiga; gümnaasium, hoolitsedes selle idealismi säilitamise eest, peab teadlikult hoiduma utilitaristlikust materialismist; pole häda, et selle tagajärjel gümnaasiumi poolt antud haridus jääb pisut eluvõõraks, — tähtis on idealistliku, inimsuse ideaalidele truu mentaliteedi kasvatamine; ajude formaalne treening esineb seejuures väärtusliku kõrvalsaadusena, mis lubab tarbekorral ka edukat tegelemist maiste probleemidega.

Alateadlikkus opositsioonis praegu kirjeldatud ideoloogiaga on need vanemad, kes ise pole gümnaasiumi hariduse osalisteks saanud, kuid püüavad oma lastele kindlustada paremat tulevikku, võimaldades neile pääsmist keskhariduse juurde. Nende vanemate arvates keskharidus peab kindlustama paremat materiaalselt edasijõudmist elus, kindlustama parema „koha“ saamist, vabanemist kurnavast ja alandavast füüsilisest tööst. Haritud, seega privilegeeritud inimese tunnuseks on nende silmis esijoones võõrkeelte tundmine, sest kogemused näitavad, et võõrkeeli valdajail on edasijõudmine tegelikult eluvõitluses soodustatud. Peab tunnistama, et selles primitiivses vaates peitub terake tõtt. Keerulistes haridusküsimustes vähe orienteerunud mass haarab kinni võõrkeeltest kui hariduse silmatorkavaist välistunnustest ja teeb oma otsuseid ühe või teise kooli väärtuse üle enamasti selle järgi, kuidas seal õpetatakse võõrkeeli. Avaliku arvamise suhtes õrnatundelised koolitegelased teevad sellest ka vastavaid järeldusi.

Opositsioonis klassikalise humanitaarharidusega on ka osa õpilastest, nimelt need, kes leiavad, et gümnaasium peab õpetama seda, mida haritud inimesel elus vaja on. Muidugi on säärane formulatsioon loogiliselt vigane, sest harituks nimetatakse ju teatavasti inimest, kes on ära õppinud just seda, mida koolis õpetatakse. Probleemi raskus seisabki selles, et pole sugugi endastmõistetavalt selge, mida nimelt „on elus vaja“.

Opositsioonis humanitaarse orientatsiooniga gümnaasiumis on aga ka suur osa neist meestest, kelle ajud on rakendatud nüüdisaja komplitseeritud elu juhtimisele, kelle tegevus mõjutab tulevaste põlvete kultuuriliste püüete suuna. Ühe tähtsa liigi nende hulgas moodustavad insenerid ja eksaktteaduste esindajad. Nende meeste arvates eluvõõra mentaliteedi kasvatamine gümnaasiumis võib kujuneda saatuslikuks rahva tulevikule; ainuüksi formaalse hariduse taotlemine sisuliselt tähtsusetu õppeainete najal tähendab ebaökonomset aja raiskamist ja seega ebaratsionaalset majapidamist rahva loovate jõududega; ettenägelik hariduspoliitika peaks hoolitsema selle eest, et keskhariduse andmine toimuks sääraste palade najal, millel moodse elu seisukohalt on tõeline sisuline väärtus. Nende meeste veendumuste järgi

keskharidus peab rajatud olema oleviku tundmaõppimisele, et selle õigesti äratuntud oleviku kaudu rahvast viia parema tuleviku poole.

Kirjeldatud opositsiooni survele on endise klassikalise gümnaasiumi kõrvale tekkinud gümnaasiumi uued vormid. Meil Eestis klassikaline gümnaasium on pehmendatud gümnaasiumi humanitaarharuks, ning kõrvuti käima pandud mitmesugused teised harud; viimastest gümnaasiumi alg tüübile oma ideoloogiliste püüete poolest kõige lähedam on reaalharu. Veneaegse koolistruktuuriga veel tuttav eesti haritlaste vanem põlv kõrvutab mõtteliselt meie reaalharu vene reaalkooliga; tegelikult need asjad pole siiski mitte ekvivalentsed, kas või juba selle poolest, et vene reaalkool ei andnud otsest õigust ülikooli astumiseks.

Klassikalise humanitaargümnaasiumi radikaalsed pooldajad kõigis maa- des näevad raalgümnaasiumide, reaalkoolide või reaalharude kujul ellu äratadud reaalhariduses alaväärtuslikku kompromissi, järeleandmist masside kitsarinnalisele orientatsioonile, kus primitiivsed maised omakasupüüdlikud tendentsid domineerivad. Eitav suhtumine reaalharidusse peegeldub ka meil Eestis reaalharude suhteliselt väikeses arvus: 75 harust üldse oli meil 1935/6. õppeaastal 68,0% humanitaarharusid ja 9,3% reaalharusid. Veel üheküljem on vahekord õpilaste arvu poolest lõppklassides samal õppe- aastal, nimelt vastavalt 69,7% ja 7,5%. Kuigi geograafilise jaotuse tõttu haru valimise vabadus meil on üsna piiratud, näib ometi, et ka vanemad suhtuvad meil reaalharudesse teatava umbusaldusega, sest nõudmine reaalharude järele osutub nende arvude põhjal veelgi väiksemaks kui küllalt väike pakkumine. Võib-olla on aga siin mõjumas mõningad lisategurid, näiteks hirm suurendatud matemaatika kursuse ees reaalharus. Mõned tundemärgid lubavad oletada, et õpilased peavad humanitaarharu relatiivselt kergeks; see asjaolu vahest seletab ka võrdlemisi kõrget nõudmist humanitaarharude järele.

Ideeline umbusaldus reaalharidusesse (tõeline umbusaldus, mitte aga lihtne hirm kõrgemate nõuete puhul) oleks põhjendatud, kui reaalhariduse tagamõttes peituks tõepoolest idealismi ohverdamine toorele utilitarismile, „sooja koha“ poole tüürimine. Tegelikult on aga olukord sootu teine: reaalharidus ei tähenda sugugi mitte kompromissi pleebisile, vaid moodustab sama idealistliku hariduse suuna nagu humanitaarhariduski, olles seejuures aga ratsionaalselt ümber korraldatud rahva oleviku ja tuleviku õigustatud huvides.

Reaalhariduse välistunnusteks on: „surnud“ keelte väljajätmine, ühes sellega klassikalise antiikse kultuuri ajaloo (õigemini mütoлогия) tagaplaanile surumine; selle asemel suurrahvaste keelte ja suurrahvaste praeguse kultuuri tõsisem tundmaõppimine; suurem tähelepanu loodusloolistele distsipliinidele ja seoses nendega matemaatikale kui eksaktse kvantitatiivse analüüsi relvale. Matemaatika puhul olgu tähendatud, et just klassikaline gümnaasium sageli püüdis teda esitella üsna sisuvaese abstraktselt-formaalse loogilise mänglusena; selle vildaku käsitluse tulemuseks ongi nüüdisaja haritlaskonnas laialt levinud matemaatika sisu ja väärtuse väärhinnangud. Reaalhariduse ideaali kohaselt matemaatikat tuleb käsitleda teisiti, nimelt nõnda, et ta kasvataks eeskätt mitte just pseudo-formaalse mõtlemise, vaid kvantitatiivse mõtlemise ja seaduspärasuste nägemise võimet.

Seemiselt tähendab reaalharidus kasvatustöö rajamist lugupidamisele ja armastusele olevikus toimuva vaimutöö vastu. Minevik on meil valminud kujul kätte antud, seal ei saa me midagi muuta või olematuks teha; olevik

seevastu on alatisel loomisel, ta on kaasaegsete kollektiivse koostöö produkt. Äratades huvi oleviku vastu, ergutame noori samasugusele koostööle; see on nende võimeis, siin ei teki jõuetuse ega paratamatuse tunnet. Igaüks võib käe külge panna, kaasa aidata oleviku kujundamisel õilsa eesmärgiga ehitada paremat tulevikku. Mineviku tajumine on suurel määral puht-passiivne protsess. Oleviku tundmaõppimine äratav aktiivseid jõude, kutsub kaasa tegutsemisele, näidates, et säärane tegutsemine on jõukohane, viljakas ja ühiskonnale vajalik. Õpilasel kasvab arusaamine tõelisest kokkukuuluvusest oma rahvaga, rahva muredega, püüetega ja saatusega. Siin ei saa vastutust veeretada teiste õlgadele, sest ise pead kaasa lööma ja kaasa vastutama. Olevikuga sidumine rakendab noore inimese kõige otsesemalt ühiskonna huvide teenistusse, summutades omakasupüüdliku „mina“ liiga ettetükkivaid tendentse. Siin on mängus puht-idealistslik kasvatusjoon, mingisugusest toorest utilitarismist pole juttugi.

Hariduse rajamine oleviku tundmaõppimisele parema tuleviku huvides, — nõnda võiks lööksõnaliselt formuleerida reaalariduse idealistlikku tendentsi. Muidugi ei saa me olevikuga tutvunedes absoluutselt eralduda minevikust! Tuleb aga julgesti revideerimisele võtta, mida nimelt minevikus soetatud vaimuvarast me saame olevikule rajatud kasvatustöös veel kasutada ja mida mitte. Vanu esemeid revideeritakse vahetevahel, paigutades kõrvale seda, mis uutelt, praegu tarvis olevailt ruumi ja päikest ära võtab; vanadus üksinda pole ju veel mingisugune teene; pieteedi tunde lastetoa muutmine vanavara muuseumiks tähendaks kuritegu. Värsket õhku ja valgust on noorsoole vaja, — siis võib rahvas julgesti vaadata näkku tulevikule.

On eelarvamused, et vaimukultuuri väärtused on vastuolus materiaalse kultuuri saavutustega; pole tähtis, et seda eelarvamust propageerivad mõned tunnustatud suurvaimud, — ta jääb sellest hoolimata ikkagi eelarvamuseks, s.t. mõistuslikku analüüsi pelgavaks alateadvusele rajatud väärotsuseks. Tegelikult on igasugune vaimukultuur orgaaniliselt välja kasvanud oma aja materiaalsest kultuurist, moodustades viimasega lahutamatu terviku. Afektivaba objektiivne analüüs näitab seda igäihele, kes tahtlikult ei pigista silmi kinni. Tõelikkusele rajatud idealistliku kasvatamise põhijooneks peaks seepärast olema jaatav elurõõmus suhtumine inimvaimu materiaalsesse saavutustesse, mitte aga üleolev, askeetiline maiste huvide alavääristamine. See ei tähenda sugugi veel mitte piiratud enesega ja oma elu-oluga rahulolemist ja filosoofiliste probleemide kõrvaldamist. Ei, see tähendab vaid seda, et inimest ei saa kunstlikult välja kiskuda looduse komplitseeritud imesteldavast sündmustikust, et nähtus „inimene“ on üks lüli selles sündmustikus, meile kõige tähtsam lüli. Tõelise inimsuse saavutame, täites oma koha looduse tervikus.

Looduses valitsevaid nähtusi ja seaduspärasusi tundma õppides õpib inimene ka ühtlasi kõige paremini iseennast tundma. Seepärast suur rõhk loodusteadlastele distsipliinidele reaalariduses, seepärast ka rõhk matemaatikale, mis, nagu varem tähendatud, sellel astmel peab andma esijoones relvi ja arendama võimeid looduse vaatlemiseks ja uurimiseks! Loodusega ja temaga orgaaniliselt seotud inimkonna huvidega tegelemine peab kasvatama tegeliku eluga, tõelikkusega seotud idealistlikku mentaliteeti. Mitte eluvõõra, vaid elule lähedase idealismi istutamine noortesse hingedesse on reaalariduse kasvatuslik eesmärk.

Oleks mõttetu salata, et esiletoodud kaalutlused kannavad dogma ilmet; raske on aga vist üldse leida sihipüstitamisi, mis ei oleks dogmaatilist laadi. Reaalhariduse dogma pooldajad peavad väga tõenäoliseks, et selles on tabatud inimkonna tulevase arenemise suund. Tõendust sellele väitele näevad nad eksaktse ja tehnilise mõtlemise, nagu kõigile tuntud, järjest kasvavas mõjus elule.

Tunnustades seda dogmat ei saa meie enam rahulduda klassikalise humanitaarhariduse pooldajate teooriaga distsipliinide formaalsest väärtusest, mis on distsipliinide sisust olenematu. Reaalhariduse põhimõtete kohaselt on lubatav tegelda koolis üksnes niisuguste õppeainetega, millel on oleviku mõistmiseks tarvilik sisuline väärtus; formaalne hariv väärtus tuleb arvesse alles teises järjekorras.

Õppeainete sisulise külje rõhutamine muutub eriti arusaadavaks, kui silmas pidada, et gümnaasiumi tähtsaks eesmärgiks on eelduste loomine edukaks stuudiumiks kõrgemas õppeasutuses.

Tartu ülikooli üliõpilaste jaotus teaduskondade vahel näitas 1. detsembril 1935 järgmise pildi:

I. Usuteaduskonnas, õigusteaduskonnas ja filosoofiateaduskonnas üliõpilasi kokku	41,6%.
II. Matemaatika-loodusteaduskonnas ja tehnikateaduskonnas üliõpilasi kokku	13,7%.
III. Majandusteaduseosakonnas, arstiteaduskonnas, loomaarstiteaduskonnas ja põllumajandusteaduskonnas üliõpilasi kokku	44,7%.

Et gümnaasiumi reaalharud annavad kohasema ettevalmistuse stuudiumiks II liigis nimetatud teaduskondades, näitas kujukalt üks minu juhatusel ülikoolis toimetatud praktikum algajale (162 osavõtjat): Täiesti rahuldavalt jõudsid selles praktikumis semestri lõpul edasi 24% reaalharudest tulijaist ja 12% nendest, kes tulid teistest harudest (reaalharudest tulijaid oli praktikumis 63 ja teisi 99). Arvan aga, et ka liigis III nimetatud teaduskondades on stuudium üldiselt edukam neil, kes ettevalmistuse on saanud reaalharudes, kuigi selle minu arvamuse tõendamiseks mul pole käepärast statistilisi andmeid. Aga kuigi piirduda üksnes liigiga II, paistab ikkagi silma, et aspirantide suhteline arv (13,7) on ligi kaks korda suurem õpilaste suhtelisest arvust (7,5) reaalharudes. Julgen sellest järeldada, et hoidumine reaalharudest õige paljudel juhtumel on osutunud ebaratsionaalseks: tulevane kutsevalik oleks just nõudnud reaalharidust. Veel teravamaks muutub pilt ebaõigest gümnaasiumi haru valikust, kui arvestada suurt üliõpilasmassi liigis III.

Meie rahva tuleviku huvides on säärase haritlaste kasvatamine, kes oskaksid süveneda elu tõelikkusesse ja kainelt orienteeruda oleviku probleemides. Niisuguse haritlaste kaadri peaksime saama kõige otsesemalt kasvatada otstarbekohaselt korraldatud reaalhariduse kaudu. Selle tõttu on tungivalt soovitav meil Eestis pühendada reaalharidusele senisest märksa suuremat tähelepanu.

Õpilaste töökoormus keskkoolis.

Anton Härma.

Viimasel ajal on saanud sagedaseks kõneaineks õpilaste töökoormuse küsimus. Kahjuks aga pole selles seni ühtki üldist uurimust, mispärast töökoormuse selgitamisel tuleb pöörduda peamiselt üksikute koolide andmetega, kuigi need valgestavad õpilaste töökoormust ainult osalt.

Küsimuse osaliseks lahenduseks esitan siin andmed Paide keskkooli õpilaste töökoormuse kohta.

Paide keskkool jälgib õpilaste töökoormust juba kooli asutamisest saadik, kusjuures see toimub järgmiselt.

Kool jagab igal veerandaastal õpilastele erilised „töökoormuse lehed“, kuhu õpilane märgib pikema aja kestel iga päev: 1) koduste õppeülesannete

P.

(õpilase

Tabel 1.

töökoormuse leht

Õpilane tarvitab aega õppeülesannete

A e g		Õ p p e a i n e d																		
		Esti keeles	Inglise keeles	Saksa keeles keeles	Aritmeetikas	Algebras	Geomeetrias	Loodusteaduses	Keemias	Füüsikas	Maateaduses	Ajaloo ühes kodanikuteadusega	Usuõpetuses	Joonistamises ja joonestamises	Käsitöös	Majapidamises	Riigikaitsealises õpetuses	Laulmises	Võimlemises
Sept.		m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.
14.	Esmaspäeval		35	35			45		30			25								
15.	Teisipäeval	30		40			40				30		20	15						
16.	Kolmapäeval		40	50			45				25									
17.	Neljapäeval	40	35	45					25				25							
18.	Reedel	45		45									20							
19.	Laupäeval	35	40	50			45													
20.	Pühapäeval																			
—	Kokku nädalas	150	150	265			175		55		80		65	15						
jne.	jne.																			
Okt.																				
19.	Esmaspäeval		40	35			40		25		30									
20.	Teisipäeval	40		35			40				30		20	15						
21.	Kolmapäeval		40	35	45		45				35									
22.	Neljapäeval	40	40	45					30				25							
23.	Reedel	45		40									20							
24.	Laupäeval	50	35	50			40													
25.	Pühapäeval																			
—	Kokku nädalas	175	150	250			165		55		95		65	15						
I v.	Edasisjõudmise hindend	hea	hea	rah.			hea		v. hea		hea		v. hea	v. hea	v. hea			v. hea	v. hea	hea

täitmiseks tarvitatud aja, näidates eraldi a) iga õppeaine, b) sundusliku lektüüri õppeaineis ja c) järeleaitamistunnid ühes ettevalmistusega, ning 2) õpilast vaimselt või füüsiliselt arendavaiks eriharrastusteks tarvitatud aja, näidates eraldi a) mittesundusliku lektüüri, b) eratunnid ühes ettevalmistusega, c) laulu- ja orkestriharjutused, d) teatri, kino ja pidude külastamise, e) spordiharrastused, f) töö organisatsioones jm. Märkmete tõele vastavust kontrollib klassijuhataja ning märgib veerandaasta lõpul „töökoormuse lehe“ lõppu õpilase edasijõudmise hinded. (Vt. tabel 1).

„Töökoormuse lehtedelt“ tehakse õpilase töökoormuse kohta klasside viisi kokkuvõtted, selgitades: 1) kui suur on õpilase keskmine töökoormus koduste õppeülesannete täitmisel a) üksikuis õppeaineis ning b) üksikuil nädalapäevil, 2) kui palju tarvitab õpilane keskmiselt vaba aega teda vaimselt või füüsiliselt arendavaiks eriharrastusteks ja 3) kui suur on õpilase üldine töökoormus.

Õpilase töökoormuse leidmiseks koduste õppeülesannete täitmisel

L.
nimi)
14. IX — 25. X 1936.

Paide keskkool
V klass.

täit m i s e k s										Õpilane tarvitab aega eriharrastusteks															
Sunduslik lektüür				Järeleaitamistunnid ühes ettevalmistusega				Kokku päevas õppeülesandeid	Mittesunduslik lektüür				Eratunnid (mitte järeleaitamise otstarbel) ühes ettevalmistusega	Laulukoos	Orkester ühes ettevalmistusega	Teater, kino, peod	Sport	Organisatsioonid (välja arvatud aeg, mis eespool arvestatud)				Muud õpilast arendavad harrastused	Kokku päevas eriharrastusi	Päevas koolitunde	Üldine päeva töökoormus
Eesti keeles	Inglise keeles	Saksa keeles				
m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	t. m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	m.	t. m.	t.	t. m.	
							2.50				10	30										1.40	5	9.30	
							2.55				20											1.50	5	9.45	
							2.40		60		15											1.15	6	9.55	
							2.50				15	45										1.15	6	9.55	
							2.50				20											1.15	5	9.40	
							2.50				15	30										1.45	5	9.35	
			30				0.30			90	20	30										6.10	1	6.30	
			30				17.25			90	60	115	135		60	180	120	60	60			40	15.20	32	64.45
							2.50					10	30									1.40	5	9.30	
							3.—				20											1.50	5	9.50	
							2.40		60		15											1.15	6	9.55	
							3.—				15	30										0.45	6	9.45	
							2.35				20											1.50	5	9.25	
							2.55				15	30										1.45	5	9.40	
							120			120	20	30										6.10	1	6.10	
							17.—			180	115	120			60	180		90	90	60	60	60	15.15	32	64.15

Kontrollinud klassijuhataja J. K.
(allkiri)

Õpilaste töökoormus koduste õppeülesannete täitmisel üksikuis õppeaineis

Tabel 2.

ja töötulemusi 1. IX — 28. X 1936.

Õpilane tarvitab keskmiselt aega koduse õppeülesande täitmiseks üheks koolitunniks (sunduslik lektüür ja järeleaitamistunnid kaasa arvatud)		hea ja väga heal edasijõudmisel	rahuldaval edasijõudmisel	puudulikult ja nõrgal edasijõudmisel	keskmiselt õpilase kohta	Seejuures on					Nõrgalt ja puudulikult edasijõudmise põhjuseks on õpilase						Õpilane võtab pidevalt järeleaitamistunde
						hästi ja väga hästi edasijõudnud õpilasi		Hinded puuduvad	Kokku õpib õppeainet	nõrk ettevalmistus	vähesed võimed	nõrk tervis	kodused olud	hooleetus	muud põhjused		
						rahuldavalt edasijõudnud õpilasi	puudulikult ja nõrgalt edasijõudnud õpilasi										
		min.	min.	min.	min.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.
1. eesti keeles	I kl.	32	37	35	35	17	21	11		49	3	3			5		
	II kl.	33	45	55	44	7	22	5		34		3			1	1	
	III kl.	45	54	65	50	17	13	2		33		2					
	IV kl.	40	45	50	45	10	30	9	1	49	2	3	1		3		2
	V kl.	45	46	49	46	8	16	4		28		1			2	1	
2. inglise keeles	I kl.	30	41	46	38	17	25	7		49		4			3		6
	II kl.	44	59	70	58	7	19	7	1	34	4	2			1		7
	III kl.	38	53	54	46	15	13	4	1	33		2			2		6
	IV kl.	35	45	50	43	13	27	9		49	1	2			6		6
	V kl.	34	42		39	12	16			28							
3. saksa keeles	III kl.	25	38	38	30	19	11	2		33		2					
	IV kl.	30	45	50	43	9	35	5		49		3			2		5
	V kl.	43	49	55	48	7	19	2		28		2					
4. matemaatikas	I kl.	36	46	35	41	10	26	13		49	4	2	1		6		
	II kl.	44	52	56	51	6	20	6	2	34	1	4			1		5
	III kl.	55	60	85	58	14	17	1	1	33		1					
	IV kl.	30	35	40	35	14	23	12		49	1	5			6		1
	V kl.	41	42	35	41	11	16	1		28					1		
5. loodusteaduses	I kl.	35	46		42	16	33			49							
	II kl.	29	32	32	31	15	18	1		34		1					
	III kl.	25	39		29	23	9		1	33							
	IV kl.	38	40		39	23	26			49							
	V kl.	33	41		37	14	14			28							
6. keemias	IV kl.	35	40	45	40	7	39	3		49		3					
7. füüsikas	V kl.	21	25		23	13	15			28							
8. maateaduses	I kl.	27	32	28	30	16	31	2		49		1					
	II kl.	34	35	41	35	14	18	2		34		1			1		
	III kl.	47	65		52	23	9		1	33							
	IV kl.	40	42	65	42	15	33	1		49		1					
9. ajaloo ühes kodanikuteadusega	I kl.	28	28	21	27	16	28	4	1	49						4	
	II kl.	23	22		23	20	13		1	34							
	III kl.	30	27		29	17	15		1	33							
	IV kl.	18	20		19	21	28			49							
	V kl.	20	21		20	16	12			28							
10. usuõpetuses	I kl.	16	14		16	42	6			48							
	II kl.	8	11		8	29	4		1	34							
	III kl.	10	15		10	31	1		1	33							
	IV kl.	10	10		10	46	3			49							
	V kl.	10	10		10	24	2			26							
11. joonistamises- ja joonestamises	I kl.	22	28		26	16	33			49							
	II kl.	21	26		24	11	21		2	34							
	III kl.	27	31		29	18	14			33							
	IV kl.	24	30		27	24	25		1	49							
	V kl.	—	—		—	15	13			28							
12. käsitöös	I kl.	43	39		42	16	6			22							
	II kl.	37	35		36	7	6			13							
	III kl.	46	38		42	9	10			19							
	IV kl.	59	42		55	26	7			33							
	V kl.	63	59		62	14	3			17							
13. majapidamises	III-V kl.	—	—		—	39	11		19	69							
14. riigikaitseõpetuses	I-V kl.	—	—		—	45	41	1	2	89		1					
15. laulmises	I-V kl.	—	—		—	140	52		1	193							
16. võimlemises	I-V kl.	—	—		—	146	42		5	193							

selgitatakse kõigepealt, kui palju tarvitavad õpilased keskmiselt aega igas õppeaines koduste õppeülesannete täitmiseks üheks koolitunniks (sunduslik lektüür ja järeleaitamistunnid kaasa arvatud): a) heal ja väga heal edasijõudmisel, b) rahuldaval edasijõudmisel, c) puudulikul ja nõrgal edasijõudmisel ning d) keskmiselt õpilase kohta edasijõudmisele vaatamata, näidates ühtlasi, kui palju on seejuures hästi ja väga hästi, kui palju rahuldavalt ning kui palju puudulikult ja nõrgalt edasijõudnud õpilasi. Puudulikult ja nõrgalt edasijõudnud õpilaste kohta selgitatakse ja näidatakse eraldi nõrga ja puuduliku edasijõudmise põhjused. Samuti näidatakse eraldi pidevalt järeleaitamistunde võtvate õpilaste arv. (Vt. tabel 2). Edasi arvutatakse välja õpilase keskmine töökoormus õppeülesannete täitmisel igal nädalapäeval, pühapäev kaasa arvatud, ning tööpäeva keskmine. (Vt. tabel 3).

Õpilaste töökoormus koduste õppeülesannete täitmisel üksikul nädalapäeval

Tabel 3.

1. IX — 28. X 1936.

Õpilane tarvitab keskmiselt aega koduste õppeülesannete täitmiseks (sunduslik lektüür ja järeleaitamistunnid kaasa arvatud)									
Klass	esmaspäeval	teispäeval	kolmapäeval	neljapäeval	reedel	lauapäeval	pühapäeval	kokku nädalas	keskm. tööpäeva kohta
	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.
I	2.37	2.15	2.54	2.02	2.37	1.25	1.05	14.55	2.29
II	2.52	3.09	3.32	2.37	2.24	1.19	1.15	17.08	2.51
III	2.48	3.22	2.54	3.10	2.58	1.43	1.05	18.—	3.—
IV	3.18	2.42	2.53	3.05	3.13	2.10	1.09	18.30	3.05
V	3.08	3.08	2.31	3.10	2.56	2.42	0.12	17.47	2.58

Eriharrastusteks tarvitava aja arvutamisel näidatakse õpilaste üldised eriharrastused, nagu mittesunduslik lektüür ja sport, eraldi, kuna mitte-üldised eriharrastused, nagu eratunnid, laulu- ja orkestriharjutused, tööorganisatsioones jm., arvutatakse ühiselt, näidates viimastel eraldi ainult osavõtjate arvu. (Vt. tabel 4).

Tabel 4.

Õpilaste eriharrastusi 1. IX — 28. X 1936.

Klass	Õpilane tarvitab vaba aega keskmiselt nädalas eriharrastusteks (eratunnid, laulu- ja orkestriharjutused ning tööorganisatsioonides kaasa arvatud)					Õpilastest võtab pidevalt eratunde (mitte järeleaitamise otstarbel)				Õ p i l a s i		
	mittesunduslik lektüüriks	spordiks	muudeks harrastusteks	kokku nädalas	keskmiselt tööpäeva kohta	inglise keeles	saksa keeles	vene keeles	muusikas	laulukooris	orkestris	organisatsioones
	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.	õpil.
I	9.07	1.43	2.45	13.35	2.16	1	1	1	2	3	2	29
II	7.40	1.35	3.15	12.30	2.05	2	1	1	6	2	3	17
III	4.07	0.51	6.30	11.28	1.55	2	4	2	7	4	4	16
IV	5.05	1.40	6.50	13.35	2.16				11	40	5	29
V	5.33	2.12	6.51	14.36	2.26			1	6	19	2	24

Ülaltoodud töökoormus selgitatud, tehakse üldine õpilase töökoormuse kokkuvõte, liites nädalatunnid, õppeülesannete ettevalmistuse kui ka eriharrastused, ning saadud kokkuvõtte alusel arvutatakse välja iga klassi kohta eraldi tööpäeva keskmine töökoormus. Ühtlasi tehakse igas õppeaines õppetöö aja kokkuvõtte kogu kooli kohta ning määratakse kindlaks väljendatult protsentides iga õppeaine õppimise aja suhe teistele õppeainetele. (Vt. tabel 5).

Tabel 5.

Õpilane tarvitab aega keskmiselt nädalas õppetöös	I kl.		II kl.		III kl.		IV kl.		V kl.		I—V kl.		Kokku	Õppeaeg % %
	tundi- deks	etteval- mistu- seks	tundi- deks	etteval- mistu- seks	tundi- deks	etteval- mistu- seks	tundi- deks	etteval- mistu- seks	tundi- deks	etteval- mistu- seks	tundi- deks	etteval- mistu- seks		
	t.	t. m.	t.	t. m.	t.	t. m.	t.	t. m.	t.	t. m.	t.	t. m.		
1. eesti keeles	5	2,55	5	3,40	4	3,20	4	3,—	4	3,04	22	15,59	37,59	16%
2. inglise keeles	5	3,10	5	4,50	4	3,04	4	2,52	4	2,36	22	16,32	38,32	16%
3. saksa keeles	4	2,—	4	2,—	4	2,—	6	4,18	6	4,48	16	11,06	27,06	11%
4. matemaatikas	4	2,44	4	3,24	4	3,56	4	2,20	4	2,44	20	15,08	35,08	15%
5. loodusteaduses	2	1,24	2	1,02	2	0,58	1	0,39	2	1,14	9	5,17	14,17	6%
6. keemias							2	1,20			2	1,20	3,20	1%
7. füüsikas									3	1,09	3	1,09	4,09	2%
8. maateaduses	2	1,—	2	1,10	2	1,44	2	1,24			8	5,18	13,18	5%
9. ajaloo ühes kodani- kuteadusega	2	0,54	2	0,46	2	0,58	2	0,38	3	1,—	11	4,16	15,16	6%
10. usuõpetuses	2	0,32	2	0,16	2	0,20	1	0,10	1	0,10	8	1,28	9,28	4%
11. joonistamise ja joo- nestamise	2	0,52	2	0,48	2	0,58	2	0,54	1	—	9	3,32	12,32	5%
12. käsitöös	2	1,24	2	1,12	1	0,42	1	0,55	1	1,02	7	5,15	12,15	5%
13. majapidamises					1	—	1	—	1	—	3	—	3,—	1%
14. riigikaitseõpetu- ses	(2)	—	(2)	—	(2)	—	(2)	—	(2)	—	(10)	—	(10,—)	(4%)
15. laulmises	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	5	—	5,—	2%
16. võimlemises	2	—	2	—	2	—	1	—	1	—	8	—	8,—	3%
Kokku nädalas	29	14,55	29	17,08	31	18,—	32	18,30	32	17,47	153	86,20	239,20	—
Kõigis õppeaineis	43,55		46,08		49,—		50,30		49,47		239,20			
Keskmiselt tööpäevas Õpilane tarvitab aega keskmiselt tööpäevas eriharrastusteks	7,19		7,41		8,10		8,25		8,18		39,53		39,53	—
Üldine õpilase töökoor- mus tööpäeva kohta	9,35		9,46		10,05		10,41		10,44		50,51		50,51	—

Õpilaste töökoormuse uurimisest selgub, et koduste õppeülesannete täitmine paneb üldiselt edasijõudmiselt rahuldavaile õpilastele suurema töökoormuse kui hästi ja väga hästi edasijõudvatele, ning et puudulikult ja nõrgalt edasijõudvate õpilaste töökoormus rõhuvas enamuses on kõige suurem, kuigi üksikud puudulikult ja nõrgalt edasijõudvad õpilased töötavad vähe. Nii leiame hästi ja väga hästi edasijõudvaid õpilastelt üldiselt enam andekust, kuna rahuldavalt ja puudulikult ning nõrgalt edasijõudvaid õpilastelt leiame üldiselt enam tööd. Eriti ilmneb see keelte juures ja matemaatikas, vähem teistes õppeainetes, kuna käsitöös kui praktilises õppeaines leiame eriolukorra, sest siin on koos andekusega esikohal ka töö.

Arvult on üldiselt kõige rohkem rahuldavalt edasijõudvaid õpilasi, vähem hästi ja väga hästi ning kõige vähem puudulikult ja nõrgalt edasijõudvaid õpilasi, kuna eriti andekate õpilaste protsent ei saa olla väga suur ning väikeste annetega lapsed kas jäid keskkooli tulemata või kooli poolt vastu võtmata või langevad aasta-aastalt puuduliku või nõrga edasijõudmise tõttu koolist välja.

Puudulikult ja nõrgalt edasijõudvate õpilaste arv on kõige suurem keeltes ja matemaatikas, kui õppimiseks enamikule õpilastest raskemais õppeaines, mistõttu keeled ja matemaatika osutuvad ühtlasi peamisteks õpilasi selekteerivaiks õppeaineteks.

Õpilase töökoormuse arvutamisel tuleb arvestada ühelt poolt kooli õppetööd, mis koosneb koolitundidest ja koduste õppeülesannete täitmisest, teiselt poolt aga ka õpilast vaimselt või füüsiliselt arendavaid eriharrastusi, mis õpilane teeb vabatahtlikult täienduseks sunduslikule õppetööle. Siia

kuulub eeskätt täiendav kirjanduse lugemine; eratunnid aladel, mis koolides käsitlemist ei leia; laulu- ja orkestriharjutused; teatri ja osalt kino ning pidude külastamine; sport; töö organisatsioones jm.

Paide keskkoolis on käesoleva aasta esimesel veerandaastal õpilastel töökoormus koduste õppeülesannete täitmisel keskmiselt tööpäeva kohta:

I klassis	II klassis	III klassis	IV klassis	V klassis
t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.
2.29	2.51	3.—	3.05	2.58

Arvestades siia juurde ka koolitunnid, saame keskmise tööpäeva töökoormuse kohuslikus õppetöös:

I klassis	II klassis	III klassis	IV klassis	V klassis
t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.
7.19	7.41	8.10	8.25	8.18

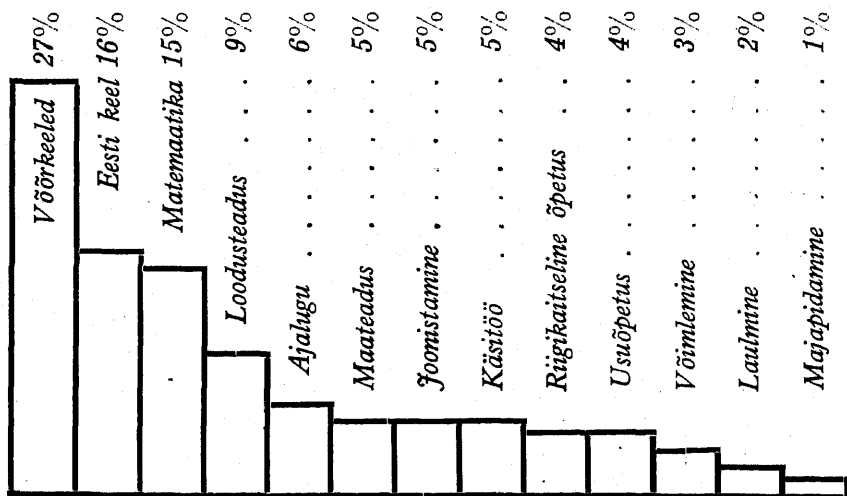
Eriharrastusi on keskmiselt õpilase kohta:

I klassis	II klassis	III klassis	IV klassis	V klassis
t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.
2.16	2.05	1.55	2.16	2.26

Liites õpilase tööpäeva keskmise töökoormuse kohuslikus õppetöös eriharrastuste keskmise tööhulgaga, saame üldise õpilase (kuigi eriharrastuste osas vabatahtliku) töökoormuse tööpäeva kohta:

I klassis	II klassis	III klassis	IV klassis	V klassis
t. m.	t. m.	t. m.	t. m.	t. m.
9.35	9.46	10.05	10.41	10.44

Järgnev diagramm näitab, mitu protsenti tarvitab keskmisel õpilane oma tööajast kogu keskkooli ulatuses koolitundideks ja koduste ülesannete täitmiseks iga üksiku õppeaine jaoks. Diagrammis on füüsika ja keemia liidetud loodusteadusega, kodanikuteadus ajaloo ja joonestamise joonistamisega.

Sama töökoormus väikeste võnkumistega on esinenud Paide keskkoolis juba kauemat aega ning on kujunenud enam-vähem stabiilseks.

Arvan, et töökoormuse määr ei saa olla palju lahkuminev ka teistes koolides. Kuigi õpilaste töökoormusele avaldavad mõju väga mitmesugused asjaolud, nagu klassi koosseis ja suurus, õpetaja õppeviis ja nõudmise määr jm., jääb siiski töökoormuse peamäärajaks õppekavade ulatus ja koolitundide arv, mis on kõigile keskkoolidele ühised. Ei saa oletada ka, et õpilaste koduste õppeülesannete täitmise aeg võiks õppeaine küllaldaselt omandamisel olla palju väiksem kui 2—3 tundi tööpäevas. Samuti ei saa see olla palju suurem, kuna õpilase jõu piiratusel võiks õppetöö hulk suurenda ainult eriharrastuste arvel, milledeks õpilane tavaliselt kulutab oma energia ülejäägi, kuid eriharrastuste hulk ei ole mitte väga suur. Seega peaks esitatud töökoormuse ülevaade põhijoontes peegeldama keskkooli töökoormust üldse.

Küsimusi keskkooli botaanika kursusest.

August Vaga.

Botaanika õpetamisel keskkooli esimeses klassis langeb pearõhk morfoloogiliste mõistete omandamisele, nagu see on väljendatud praegustes õppekavades. Selleks tuleb õpetajal valida sobivaid esindajaid lihtsamate õistaimede seast. Näitena mainivad kavad mõningaid sugukondi. Kõik mainitud sugukonnad pole aga ühteviisi tähtsad. Nagu juba varemalt märkisin (Eesti Kool, 1936. a. nr. 8, lk. 429), tuleksid tingimata tarvilikena arvesse ainult neli sugukonda: ristõielised, roosõielised tulikalised ja liblikaõielised. Nüüd jääks otsustada, mis liigid neist tuleks valida.

Ristõieliste puhul peame silmas, et algkoolis on eelmisel aastal õpitud kapsast, osas koolides ka levkoid. Kapsa juures käsitletakse peaausjalikult kapsapea ja kõdra ehitust, õiega tutvutakse ainult pildi kaudu. Sellepärast oleks nüüd tarvis kergesti kättesaadavat esindajat, et õpilastel oleks võimalus analüüsida elusat õit. Õis peaks aga olema küllalt suur, et selle uurimine õpilastele raskusi ei teeks. Õnneks on meil sügisel ristõielistest rikkalik valik. Põlluumbrohtudest kuuluvad siia põldsinep, põldrõigas, naerishein j.t. Põldrõika vili pole täiesti tüüpiline kõder, naerishein on vähem sagedane kui teised, nii langeks valik põldsinepile. Peale õie ehituse tuleks põldsinepil vaadelda ka õisikut, mis on tüüpiline kobar. Varre, juure, lehtede ja vilja kohta jätkub algkoolis omandatud mõistete kordamisest.

Kui vähegi võimalik, peaks püütama teha sügisene õppekäik põllule. Peale põldsinepi ja teiste mainitud taimede tooksid õpilased sellelt kaasa oma herbaariumi jaoks ka muid ristõielisi: hiirekõrva, põldlitterheina, võib-olla ka põld-harakalatva ja teisi. Järgmisel kevadel ei tee õpilastele raskusi tõlkja äratundmine ja sellega oma ristõieliste kogu suurendamine. Hiirekõrva ja põldlitterheina peaks kasutama kõdrakese mõiste andmiseks, mis on tingimata tarviline kolmandas klassis taimede määramisele asumisel.

Bioloogilistest küsimustest tuleksid siin kõne alla seemnete levimine ja nende idanemisvõime pikaajaline püsimine. Õppekäigul võib tähelepanu

juhtida taimede varieerumisvõimele. Eriti silmatorkav on see hiirekõrval, mis põllul esineb lopsaka taimena, kõvaks tallatud teeääres aga käabusena.

Et tundmaõpitud ristõielised on umbrohud, siis loomulikult käsitleme lõppeks ka võitlust umbrohtudega, nagu seda alla kriipsutavad ka õppekavad.

Ka roosõielistest on neljandal õppeaastal üht esindajat — õunapuud — juba õpitud. Metsikult kasvavaist roosõielistest on didaktiliselt väga sobiv toomingas kui selgete morfoloogiliste tunnustega taim. Kuna õunapuu puhul õite ehitusele vähe tähelepanu pühendati, tuleks nüüd toominga õitega tutvuda põhjalikumalt, eriti silmas pidades laienuud õiepõhja ja keskmist sigimikku. Lehed annavad elliptilise kuju, saagja serva ja sulgja roostuse mõistet. Ka lehtede vahelduvat asetust on võimalik siin vaadelda. Vili võimaldab luuvilja mõiste omandamise. Bioloogilistest küsimustest peaks siin käsitlusele tulema lihakate viljade seemnete levimine lindude kaasabil.

Et roosõieliste sugukond on suur ja mitmekesine, siis oleks tarvis veel üht rohttaimede esindajat. Selleks on kohane maasikas. Morfoloogia seisukohast pakuvad siin huvi sõrmjad liitlehed. Ka pikavarreliste juurmiste lehtede ja lühivarreliste varrelehtede vahe tuleb maasikal selgesti nähtavale. Vili annab võimaluse ebavilja mõiste omandamiseks või süvendamiseks, kui seda mõistet on juba eelmisel aastal õuna kohta tarvitatud. Bioloogiliselt on maasikas huvitav oma vegetatiivse paljunemise tõttu võsundite abil.

Tulundusprintsüübist lähtudes loetakse tulikaliste sugukond väikese tähtsusega taimesugukondade hulka. Sellest seisukohast on ka kibetulika vaatlemist loodusõpetuse algastmel peetud mittepõhjendatuks. Ometi peavad aga sel seisukohal asujad tunnistama, et ühekülgset kasulikkuse vaatekohta loodusõpetuses ei saa õigustada. Nii tulevadki algkooli IV klassis looduse kevadise ärkamise vaatlusel käsitlusele kevadelilled, nende seas ka tulikaliste hulka kuuluvad sinilill, ülane ja konnakapsas (Algkooli õppekavad, lk. 92), sellest hoolimata et loodusõpetuse sihina selles klassis esimeses järjekorras antakse „...looduse tundmaõppimine kohalikkude olude ja aastaegade järgi valitud üksikute, inimese igapäevases ja tulunduslikus elus tähtsamate taimede ja loomade elu vaatlusel ning käsitlusel“ (Algkooli õppekavad, lk. 22 ja 23; sõrendus minult).

Tulikaliste sugukond on väga suur sugukond. Tema esindajaid leiame nii niitudel, luhtadel, metsades kui ka põldudel. Kodumaa taimede tundmaõppimisel pole võimalik neist mööda pääseda, ükskõik mis seisukohast aine valikul ja järjestamisel ka lähtuksime. Kibetulika, kui väga hariliku ilma vaevata kättesaadava taime vaatlemine tulikaliste esindajana on seega täiesti õigustatud. Temaga võrdluseks tuleks vaadelda ka teisi kergesti kättesaadavaid tulikaid (roomav tulikas, kuld-tulikas jt.).

Peale õie ehituse vaatleme kibetulikal lehti, omandades uued morfoloogilised mõisted: sõrmroodne ja sõrmjagune leht. Bioloogilistest küsimustest tutvume kibeda, mürgise mahlaga taimes kui kaitseabinõuga rohusööjate loomade vastu.

Peatähtsuse tulikate käsitlemiseks keskkooli I klassis peitub aga selles, et olulise ülesandena selles klassis on ette nähtud liigi, perekonna ja sugukonna mõistete selgitamine. Kõige raskemini omandatavaks mõisteks peetakse perekonna mõistet. Nii näiteks kirjutab K. Smalian: „Von den Kategorien der Art, Gattung, Familie, Ordnung, Klasse, Stamm ist vielleicht der Begriff der Gattung für die Schüler am schwersten einzusehen. Leichter ist es wohl, ähnliche Lebewesen in einer Familie zu vereinigen“ (Methodik des

bioloogilise Unterrichts, II Teil, Berlin 1928, lk. 4). Perekonnamõiste tuletamiseks peame kasutama induktiivset teed: peame õpilasi tutvustama teatava hulga samasse perekonda kuuluvate liikidega, mis niivõrd sarnased on, et õpilastele ilma vaevata on selge nende ühendamise võimalus kõrgemaks ühikuks. Ühtlasi aga peavad neid liike eraldavad tunnused olema nii selged, et keegi neid taimi ei pea üheks ja samaks liigiks. Väga sobiv selleks on just tulikate perekond. Vähemalt kaks või kolm tulikaliki on meie kodumaa igas nurgas kättesaadavad. Kui õpilase ees on kõrvuti näiteks kibetulikas ja roomav tulikas, siis näib õpilasele täiesti loomulikuna, et neid mõlemaid nimetame tulikaiks nende suure sarnasuse tõttu. Samuti on õpilasele selge, et siin siiski on tegemist erinevate taimedega. Õpetajal jääb nüüd ainult üle õpilase teadvusesse istutada arusaamist, et seda suguluse astet, mis nii suur on, et sunnib taimede nimetamisel kasutama sama sõna (käesoleval korral „tulikas“), botaanikas väljendatakse neid taimi ühendades üheks perekonnaks.

Alles pärastpoole võime õpilastele selgitada, et liikide kuuluvus samasse perekonda mitte alati ei leia väljendust eestikeelseis taimenimedes. Esmakordseks perekonna mõiste tuletamiseks vähem sobivaiks peame seega lugema õunapuud ja pirnipuud roosõieliste sugukonnast, kuigi nad oma tunnuste poolest selleks on väga kohased. Tulikate kui sobiva materjali peale perekonna mõiste selgitamiseks juhib tähelepanu ka K. Smalian tsiteeritud töös lk. 17.

Keskkooli õppekavade seletuskirjas (lk. 56) leidub süstemaatiliste ühikute mõistete käsitlemise kohta järgmine juhatus: „Sugukonna, perekonna ja liigi mõistete selgitamiseks tuleb valida võimalikult ühtlaste tunnustega sugukonnad resp. perekonnad või liigid. Kõlvulised selleks on liilialised, amarüllilised, roosõielised, sarikõielised jt. Hoiduda tuleb ebatühtlastest sugukondadest nagu tulikõielised“.

Ekslik oleks vist järeldada siit, et perekonna mõiste selgitamisel ei tohi kasutada tulikalisi. Näitena toodud nelja sugukonna kõlvulisusest kõneldes on kavade koostajad nähtavasti mõelnud nende kõlvulisust sugukonna, aga mitte perekonna mõiste selgitamiseks. Liilialistest on ju algkooli IV klassis õpitud ainult tulpi (sedagi ainult osas koolides), keskkoolis tulevad liilialised käsitlusele alles II klassis (vaata keskkooli õppekavad, lk. 52); seega ei paku liilialiste sugukond I klassis perekonna mõiste selgitamiseks tarvilist materjali. Sama maksab ka amarülliliste kohta, milledest algkooli IV klassis on õpitud ainult lumekellukest. Kui aga mõnes koolis peale lumekellukese õpitakse veel nartsissi, mida ka mainivad algkooli õppekavad (lk. 92), siis pole kasu sellestki, sest lumekelluke ja nartsiss kuuluvad eri perekondadesse. Arvesse ei saa tulla ka sarikaliste sugukond, mille esindajaid algkooli IV klassis ei õpita, mis aga keskkoolis käsitlusele tuleb jällegi alles II klassis. Mainitud neljast sugukonnast jääb seega üle ainult roosõieliste sugukond, mis aga, nagu ülimal näidatud, perekonna mõiste jaoks ei paku kaugeltki nii head materjali kui tulikate perekond.

Hoiatus tulikaliste sugukonna eest on arusaadav ainult sugukonna mõiste seisukohast. Oleks tõesti eksisamm, kui esimest korda sugukonna mõistest kõneldes seda hakkaksime põhjendama või ka ainult illustreerima niivõrd üksteisest erinevate esindajatega, nagu näit. hüüesaba, põldkukekanus, kurekell, ängelhein jt., kuigi need kõik kuuluvad samasse (tulikaliste) sugukonda. Selles mõttes on hoiatus tulikaliste sugukonna eest põhjendatud. Teisest küljest aga tuleb küll kahelda, kas meie keskkoolides leidub ühtki

õpetajat, kellele oleks sellist hoiatust tarvis, eriti silmas pidades, et peale roosõieliste sugukonna samas klassis käsitletakse veel palju ühtlasemaid ja sugukonna mõiste selgitamiseks ülimal määral kohaseid sugukondi — ristõielisi ja liblikõielisi. Kahjuks ei mainita õppekavade seletuskirjas sugukonna mõiste selgitamiseks kõlvuliste sugukondade loetelus just neid kahte sugukonda. Seega, kuigi toodud tsitaat sisult on õige, ei saa kõigiti õnnestunuks lugeda tema redaktsiooni, mis võib põhjustada mõningaid arusaamatusi. Keskkooli õppekavade uues väljaandes oleks vist tarvis see koht redigeerida teisiti, näit. järgmiselt: „Sugukonna ja perekonna mõistete selgitamiseks tuleb valida võimalikult ühtlaste tunnustega sugukonnad resp. perekonnad. Perekonna mõiste selgitamiseks kõlvuline on näit. tulikate perekond, sugukonna mõiste jaoks aga näit. ristõieliste ja liblikõieliste sugukonnad“.

Liblikõieliste esindajaks tuleks valida hernes. See taim on tähtis tulunduslikult, ühtlasi ka väga sobiv didaktiliselt oma suurte õite ja iseloomulikude lehtede tõttu; teda õpitakse ka algkooli vastavas klassis.*)

Pearõhk herne käsitlemisel langeb loomulikult liblik- ja õie chituse tundmaõppimisele. Selle kõrval tutvutakse aga ka köitraagude ja kauna mõistega. Kui varemalt pole õlnud juhust abilehtede vaatlemiseks, siis pakub hernes selleks soodast võimalust. Bioloogilistest küsimustest võiks tulla kõne alla hernel esinev isetolmlemine.

Mügarbakterid. Keskkooli I klassi botaanika kursuses, nagu eespool tähendatud, tuleb käsitlusele liblikõieliste sugukond. Et õppekavad nõuavad aine põhjalikku läbitöötamist, siis tekib küsimus, kas ei tule siin tutvustada õpilasi ka liblikõieliste ja mügarbakterite sümbioosiga. Kooselu mügarbakteritega on ju huvitav bioloogiline nähtus, mis iseloomustab liblikõielisi. Ja bioloogilist käsitlust, niipalju kui see on võimalik läbivõetud ainese kohaselt, nõuavadki õppekavad. Kuid siin pole tegemist ainuüksi teoreetiliselt huvitava bioloogilise nähtusega, vaid see sümbioos on tähtis ka tegeliku põllutöö seisukohast, sest mügarbakterite mõjul sünnib õhulämmastiku sidumine ning pinnase rikastamine lämmastikuühenditega.

Pole vist kahtlust, et siin on tegemist küsimusega, mille käsitlemisest keskkoolis pole möödapääsu. Iseasi on aga, kas just keskkooli I klass on see õige koht, kus seda tuleb teha. Et sümbioosi mõista, selleks on tarvis tunda mõlemaid kooselavaid pooli. Baktereid aga õpilased I klassis veel ei tunne; neid õpitakse alles III klassis. Kui aga õpetaja tahaks preparaadil või joonisel näidata, kuidas mügarbakterite mõjul suurenevad need rakud, milledesse bakterid on tunginud, siis kasutatakse raku mõistet, mis õpilastele on alles võõras. Lõppeks, õpilastele täiesti tundmatud on veel kõik keemilised mõisted: ei lämmastikust, selle ühendeist ega nende tähtsusest taimedele pole õpilastel vähimatki kujutlust, sest keemia kursus on alles IV klassis. Seega liblikõieliste ja mügarbakterite sümbioosi käsitlemine keskkooli I klassis on enneaegne; õpilased ei saa sellest aru.

Meie algkoolis käsitletakse seda küsimust V klassis, mis vastab keskkooli I klassile. Kuidas õpilased sellest jagu on saanud, näitab Koolinõunike

*) Oma „Botaanika õpperaamatus keskkooli I klassile“ olen liblikõieliste esindajana käsitelnud kevadist kureläätse. Mõõduandvaks oli siin see, et liblikõieliste sugukond kui kõigist eelmisist raskeim tuleb koolis läbitöötamisele viimsena, seega õppeaasta lõpul, kevadel. Sel ajal õitseb juba kevadine kureläätis ja on õpilastele vaatlemiseks kättesaadav. Ülaltooduid herne kasuks kõnelevaid põhjusi tuleb siiski lugeda kaaluvamaiks, mispärast ka õpperaamatu uues trükkis kevadise kureläätse asendan hernega.

Ühingu poolt korraldatud test algkooli lõpetajaile. Küsimusele, mis ühenditega ristikhein rikastab põllupinda, on õige vastuse annud ainult 39% vastajaist, vastamata on jätnud 44% ja valesti vastanud 17% (Eesti Koolinõunike Ühingu Toimetused nr. 34, lk. 25). Sellise kaugeltki mitte rahuldava tagajärje saaksime kahtlemata ka keskkoolis, kui käsitleksime seda küsimust I klassis.

Liblikõieliste ja mügarbakterite sümbioosi ja selle tähtsuse käsitlemise õige koht keskkoolis on IV klassis. Taimefüsioloogia kursuses tulevad siin arutlusele taimede toitmine ja maaväetamine. Sellega ongi seotud mügarbakterite tähtsus ja täiesti loogiline on nende tegevusest kõnelda just siin. Ka on kõik tarvilikud eelteadmised õpilastel selleks ajaks juba omandatud. Nii käsitlevad seda küsimust ka IV klassis tarvitada olevad õpperaamatud (V. Polovtsov: „Taimede ehitus ja elu“ ja J. Port: „Praktiline taimeanatomia ja -füsioloogia“). Selle küsimuse käsitlemine I klassis osutub seega põhjendamatult etteruttamiseks, mis toob kaasa ainult asjatut ajaraiskamist.

Mükoriisa. Kõrgemate taimede kooselu seentega on samuti huvitav bioloogiline nähtus. Selle tundmaõppimine keskkoolis on tingimata tarvilik, sest ta esineb paljudel harilikkudel ja keskkoolis käsitlusele tulevail taimedel. Kanarbikulised ja kápálistes näiteks pole üldse võimalised kasvama ilma mükoriisata, männil aga võimaldab mükoriisa kasvamist toiduvaestel liiva-aladel.

Samad kaalutlused, mis mügarbakterite puhul, toovad meid otsusele, et mükoriisat pole võimalik käsitleda ei I klassis kanarbikuliste puhul, ega II klassis kápálistes puhul, ega ka III klassis männi puhul, sest õpilastel puuduvad tarvilikud eelteadmised. Kõige rohkem, mis neis klassides võimalik oleks teha, see on näidata õpilastele, et taimede juurtel on hallituseaoline kiht peal, ja ütelda, et seda on taime eluks tingimata tarvis. Et siin on tegemist sümbioosiga, seda pole õpilastel võimalik mõista. Nad ei tea ju veel, et hallitus üldse on taim; nad ei tunne ka juurekarvu ning nende ülesannet ega mõista mükoriisa tähtsust juurekarvade asendajana. Mükoriisa võimest õhu lämmastikku siduda ja seda oma sümbiondile kättesaadavaks teha ei saa veel kõnelda teadmiste puudumise tõttu keemiast. Nõnda jääks õpilastele ainult mingi ebamäärane pilt sellest, et hallitus, mis kõiki aineid rikub, elusate taimede juurtele imelikul kombel on kasulik. Endastmõistetavalt olema sellega saavutanud tagajärje, mis on täiesti vastupidine keskkooli õppekavades püstitatud loodusteaduse õpetamise eesmärgile: „luua selgeid kujutlusi“.

Õige kujutluse andmine mükoriisast on võimalik ainult selle järele, kui on tutvutud seente ehitusega ja juure anatoomiaga ning omandatud tarvilikud eelteadmised keemiast. Keskkoolis on selleks kohaks taimefüsioloogia kursus IV klassis. Nii ongi seda käsitletud J. Porti raamatus „Praktiline taimeanatomia ja -füsioloogia“. Mingi, kas või puuduliku pildi andmine mükoriisast eelmistes klassides võiks tulla kaalumisele ainult siis, kui sellist taimefüsioloogia kursust keskkoolis poleks. Praegustel tingimustel aga tähendaks see alamais klassides aja kulutamist ainesele, mis sisuliselt neisse klassidesse ei kuulu; selle all kannataks aga see töö, mida neis klassides tingimata tuleb teha.

Taimerakk. Algkoolis käsitletakse taimeraku mõistet 5. õppeaastal, kuigi väikeste tagajärgedega: ainult 29% algkooli lõpetajaist teab, kuidas rakud paljunevad (Eesti Koolinõunike Ühingu Toimetused nr. 34, lk. 28). Keskkooli õppekavades leiame taimeraku esimese küsimusena taimefüsioloogia

kursuses IV klassis (8. õppeaastal), kus loomulikult on ka õige koht sellele. Raskus siin on aga selles, et taimerakuga tuleb kokku puutuda juba varemalt. Sõnajala eellehe vaatlemisel mikroskoobiga (või ka ainult tabelil) III klassis tõmbab kõigepealt endale tähelepanu just selle ehitus rakkudest. Kui näidata õpilastele antiiride ja arhegoone tugeva suurendusega (või jällegi ainult tabelil), siis näeme siingi esimesena rakke, milledest need on ehitatud. Sama kordub ka sambla lehe vaatlemisel. Endastmõistetavalt pole võimalik ka alamaist eostaimedest (seentest ja vetikaist) saada õiget pilti, kui neid ei vaadelda mikroskoobiga (või suurendatuina tabelil), kus nende rakuline ehitus silma paistab. Seega taimeraku mõiste on tarviline juba keskkooli III klassis. See on kooskõlas ka zooloogia kursusega selles klassis, kus käsitletakse alamaid selgrootuid, millede puhul (eriti ainuõssete ja ainurakuliste puhul), pole möödapääsu loomaraku mõiste tarvitamisest.

Käsitelles taimeraku mõistet III klassis ei tule puudutada raku keemia ja füsioloogia üksikasju. Need küsimused peavad jääma IV klassi kursusesse. III klassis on tarvis anda ainult kujutelm rakust kui algühikust, milledest taimed koosnevad. Botaanika õpperaamatus keskkooli III klassile (3. trükk) olen taimeraku mõistet käsitleva peatüki asetanud sammalde järele sel põhjusel, et sammalde (eriti tähtsambla) lehed on heaks objektiks lihtsa ehitusega rakkude vaatlemiseks. Sellest ei tule järeldada, et see on ainuõige koht taimeraku esmakordseks käsitlemiseks. Samade tagajärgedega võib taimerakust kõnelda juba sõnajalgade puhul (eellehe vaatlemine). Nagu kõigi klassis läbitöötamisele tulevate objektide järjekorra valik oleneb õpetajast, nii ka siin võib iga õpetaja talitada oma äranägemise järele.

Ülemal skitseeritud ainese hulk keskkooli I klassi jaoks ei ole suur. Selle eest tuleks seda küll vaadelda kui miinimumi, mille õpilased tingimata peavad omandama. Selle omandamine pole raske ja õpetajal on võimalik seda kursust omalt poolt mitmeti täiendada. Kardan, et paljud õpetajad, eriti kelledel on õnn töötada heades tingimustes (hästi varustatud kool, arenenud õpilased, mõõdukas õpilaste arv klassis jne.), seda miinimumi peavad liiga väikeseks. Arvesse võttes aga, et õpilastel peale loodusteaduse tuleb õppida palju muid ja ka raskemaid õppeaineid, ei maksaks meil sunduslikku miinimumi mitte liiga kõrgele kruvida.

Unustada ei tohiks me veel üht kaalutlust. Loodusloo, eriti botaanika, õpetamisel on oluline tähtsus õppekäikudel. Õppekäikudele pääsemine, iseäranis suurtes linnades ja suurtes koolides, ei ole alati kerge. See nõuab tülakat tunniplaanit ümbertegemist, mis võib pahandada teisi õpetajaid jne. Kui sundusliku ainesehulga määrame liiga suureks, siis võib see õpetajat sundida rohkem klassis töötamisele, et aga sunduslik kursus saaks läbi võetud. Lisaks muudele paratamatuile põhjustele saab seega liialdus materjali hulgaga veel üheks põhjuseks, mis takistab õppekäikude korraldamist. Kasu asemel teeme seega oma õppeainele ainult kahju.

Kordamissüsteem ajaloo ja muude mälualaliste õppeainete käsitlemisel kasutatav.

Jaana Aam.

On saanud meil Eestis harilikuks nähteks niinimetatud liitklassid, kuhu on koondatud kaks, kolm ja isegi rohkem õppeaastaid.

Erilisi raskusi tekitab siin selle nõude teostamine, mis näeb ette, et oleks kindlustatud õpilastele teatavas kvantumis faktilise materjali oskus, mida eeskätt eeldab ajalugu, kuid samuti ka muud mälualalised õppeained (maateadus, usuõpetus, kodanikuteadus jt.).

Klassis, kus on olemas ainult üks õppeaasta, on see nõue teostatav sel teel, et toimetatakse tihedat õppeaine kordamist — küll suuliselt, küll kirjalikult — testimise kaudu, kusjuures muuseas õpilaste aktiveerimiseks praktiseeritakse isegi õpilaste vastastikku katehiseerimist. Arusaadav, et ei leidu selleks võimalusi kaugeltki mitte liitklassiga töötamisel.

Nende ridade kirjutaja töötab koolis, kus on kuus klassi, kuid ainult kaks klassikomplekti. Loomulikult on tal tulnud võidelda kõigi nende raskustega, mis seotud töötamisega liitklassis.

Rohkem kui kümme aastat kestnud otsingute tulemusena on nende ridade kirjutajal välja kujunenud eriline töösüsteem, mida ta selle süsteemi loojana tahab nimetada: „Kordamissüsteem ajaloo ja muude mälualaliste õppeainete käsitlemisel kasutatav“.

Õppeaine kogu õppeaasta kursuse ulatuses on eriteldud küsimustena, mis on mahutatud 12-le tabelile. (Tabelite arv muidugi pole oluline). Tabelid omakorda on asetatud nõndanimetatud töökaсти, kus iga tabeli jaoks leidub eri lahter. Igasse lahtrisse on paigutatud niimitu eksemplari tabelist, mitu on õpilasi igas klassis (õppeaastas). On õpetaja õppeaasta algul õpilastega läbi võtnud õppeaine 2 kuni 3 nädala ulatuses, algab paralleelselt uue aine õppimisega süvendamistöe läbivõetud aine alal, mida õpilased toimivad iseseisvalt tabelite alusel.

Selleks lineeritud vihikusse märgivad nad tabeli numbri, küsimuse järjekorra numbri ja vastuse küsimusele.

Süsteemi koostamisel on silmas peetud seda põhinõuet, et süvendamistöe juures peab olema välditav pinnapealsuse arenemine ja selle hirmu ning kartusemomendi esiletulemise võimalus, mis ilmub testimise puhul.

Mainitud nõue on täiel määral teostatud, kuna süsteemi kohaselt õpilastele mitte ainult ei ole antud õigus kasutada raamatut, vaid raamatu kasutamine on neile tehtud otse kohustuseks, kuna nad vihu vastavasse lahtrisse peavad ära märkima selle raamatu autori nime ja lehekülje numbri, kus leiduvad küsimusele antud vastust tõestavad andmed.

Otsides tõestavaid andmeid ja märkides neile kuuluvaid lehekülgi, toimubki vajalik süvendamistöe, mis osutub küllaldaselt põhjalikuks, kuna õpilane on seatud olukorda, kus ta on kohustatud pingutatud tähelepanuga jälgima raamatu teksti selleks, et leida tõestust antud vastusele sel puhul, kui ta seda peast jaksas anda, või jälle selleks, et anda vastust küsimusele ja ühtlasi tõestada vastust, kui ta vastuse andmisega peast toime ei saanud.

Pingutatud tähelepanu vajadust selle töö juures rõhutab omakorda veel see asjaolu, et õpilasel tuleb kanda vihiku vastavasse lahtrisse ka märkmed küsimustesse puutuvate piltide kohta, kui neid leidub raamatus.

Välditud hirmumomendi peab asendama huvimoment, milleks meeeldi rõhutatakse, et iga õpilane tundku end süvendamistöös nii-ütelda „teaduste uurijana“, mida õigustab see teadmine, et see töö õpilastel tegelikult ei piirdu õpperaamatutega.

Tegelik töö nimelt on näidanud, et andekamad ja isegi keskpärased õpilased neile seatud ülesannetega õpperaamatu alusel toime saavad kaugelt kiiremini, kui jõutakse läbi võtta uut ainet. Sellepärast jääb neil õpilasil võimalus huvikohaselt tõestada oma vastuseid ka teiste autorite alusel, kusjuures kasutatakse raamatuid, mis koolil olemas, kui ka raamatuid, mida õpilased kodust kaasa toovad, enamasti kasutamisel ära langenud vanad autorid (Eisen, Kampmann, Sitska jne.).

Aeg-ajalt võetakse ette töö kontrollimine, mis toimub suuliselt kogu klassi osavõtul. Üksik õpilane loeb ette oma tööd, kusjuures ta tarbekorral oma andmete tõelevastavust tõestab vastavate katkendite ettelugemisega ühelt või teiselt autorilt.

Õpetaja annab oma korrigeeriva otsuse ainult sel puhul, kui selgub, et ükski õpilasist pole suutnud küsimust õieti vastata.

Süvendamistööd toimuvad — kõne all olevas koolis muidugi — korraga kahes klassis, kuna samal ajal õpetaja töötab kolmanda klassiga.

Ent kordamissüsteem on eduga kasutatav ka seal, kus on vaid üks õppeaasta klassis, ja ka keskkoolis, milleks õpetajal tuleb reserveerida tarvidust mõõda osa tunnist.

Ka on võimalik kordamissüsteemi abil toimetada õpilaste teadmiste kontrollimist, mida teostatakse muidugi peast, ilma raamatuteta ja vihikuteta, milleks küsimuste seerias leiduks ka erimärgiga tähistatud küsimusi, mis nõuaksid pikemat seletust, kas või lühikese kirjandi kujul, ja milledele vastamine harilikus kordamistöös korras võiks olla mittekohuslik või vähemalt vabatahtlik*).

Kontrollimine kordamissüsteemi alusel omandab isegi olulise väärtuse selle poolest, et vastates tabelite järgi, toimetavad õpilased vaid kirjalikku vestlust oma vanade tuttavatega, kellede ees puudub põhjus hirmu tundmiseks, ja nii võib kontrollimine toimuda kuni 100% normaalsetes oludes.

Selle tingimuse vastu ei tohiks küll vaielda ükski pedagoog, sest peame teadma, et õpilasilt nõutavaid teadmisi vajavad nad vaid selleks, et osata neid kasutada oma edaspidises elus.

*) Seejuures loomulikult peavad jääma püsima ka kõik muud õpilaste teadmiste kontrollimiseks kasutatavad võtted.

Töökast.

Kordamissüsteem ajaloo ja muude mäluallaste õppeainete käsitlemisel kasutada.

Kordamissüsteemi töö tulemused oleksid: õppeaine on muutunud õpilasele kergesti-omandatavaks, mis ongi täiesti mõistetav, sest teostamist on leidnud kõik õppetöös nõutavad psühholoogilistel alustel põhjenevad metoodilised nõuded: aktiviteedi nõue, individuaalne ning kollektiivne tööle-rakendamine ja ka huvimomendi olemasolu.

Ka on süsteemi kaudu raamat saanud õpilasele selleks, mida on hea tööriist tubli töömehe kätes. Ja kes meist tahaks soovida, et see nõnda mitte ei peaks olema!

Olgu siin tähendatud, et käesoleva kirjutuse avaldab nende ridade kirjutaja informatsiooni korras, kusjuures ta kordamissüsteemi trükituna tarvitamiselevõtmise puhuks jätab endale süsteemi autori õigused.

Ühtlasi soovib ta ühendusse astumist vastavate eriainetega õpetajatega, eriti käibel olevate õpperaamatute autoritega, kes oleksid nõus kaasa töötama tabelite koostamisel.

Teoksil on praegu ajaloo tabelite trükkilaskmine algkooli 4., 5., ja 6. kl. jaoks, milleks ka üks meie lugupeetavamaid koolitegelasi, kes on üht-lasi ka õpperaamatu autor, väga lahkelt oma kaastööd on lubanud.

Lõpuks loen oma kohuseks avaldada tänu Järvamaa koolinõunikule härra M. Ulk'ile, kes aastate jooksul on julgustanud mind süsteemi aren-damistöös ja kes on avaldanud kordamissüsteemi kohta järgmise arvamise: „Minu arvates on see soodsaks abinõuks õpilaste iseseisvale produktiivsele tööle rakendamiseks mitmeklassilises komplektis. Seletuskirjale peaks lisa-tama tabelid, mis võimaldaksid süsteemi kohe tarvitusele võtta**). Loode-tavasti avaldate selle mõnes pedagoogilises ajakirjas või eriväljaandes“.

Ka avaldan siin tänu Soome haridusnõunikule härra Alfred Salmela'le, kes Tartus peetud kooli uuenduspäeval kordamissüsteemiga tutvunedes pühendas sellele sedavõrd tähelepanu, et lubas lahkesti selle katsetamisele võtmist temale alluvas Helsingi läheduses asuvas erikoolis, kus toimuvad kooliuuenduslike meetodite proovimised, millele loodetavasti, võiks järgneda kordamissüsteemi tarvitamisele võtmine ka Soome koolides.

Näide kordamissüsteemi alusel täidetud vihikust.

Tabeli nr.	Järjekorra nr.	Vastus küsimusele	Raamatu autor	Lehekülj	Piltlehek.
8	133	Teopulka tarvitati teopäe-vade ülesmärkimiseks	Adamson VI, M. Asson VI	60 63	59 64

Märkus: Vastus on antud küsimusele: „Milleks tarvitati teopulka?“

***) Samasugust soovi avaldasid ka paljud kooliuuenduspäevadest osavõtjad Tartus, kus ma kordamissüsteemiga esinesin.

Tehnilise hariduse korraldusest Inglismaal.

H. Norman.

Sissejuhatuseks.

Alljärgnev ülevaade tehnilise hariduse korraldusest Inglismaal põhineb peamiselt Inglise Haridusametilt (Board of Education) möödunud kevadel saadud memorandumile: „Technical Education in England and Wales“. Ülevaates toodud arvilised andmed käivad 31. juulil 1935. a. lõppenud kooliaasta kohta. Ülevaade käsitleb mitmesuguse tehnilise hariduse andmist kuni ülikooli astmeni, viimane välja arvatud.

Meie tehnilise hariduse korraldus vajab veel mitmeti täiendamist ja viimistlemist. Seda arvesse võttes ja eriti veel silmas pidades meil järjest suurenevat inglisesuunalist üldkultuurilist orientatsiooni, tohiks pakkuda teatavat huvi alljärgnevad andmed inglise tehnilise hariduse korraldusest ja eeskätt selle aluseks võetud põhimõtetest.

I. Inglise üldhariduse süsteem.

Enne kui kirjeldada tehnilise hariduse korraldust Inglismaal, osutub tarvilikuks lühike ülevaade selle maa üldhariduse süsteemist, mil esimene põhineb. Sellesse süsteemi kuuluvad järgmised koolid.

1. Avalikud algkoolid (Public Elementary Schools), mis annavad üldist algharidust kuni 11 aasta vanuseni, millal toimuvad vastuvõtmise katsed keskkoolidesse ja kõrgemasse algkoolidesse. Õpilased, kes ei lähe nendesse koolidesse, astuvad kõrgemasse rahvakooli (Senior Elementary School), kus üldhariduse andmine jätkub kuni 14 aastani.

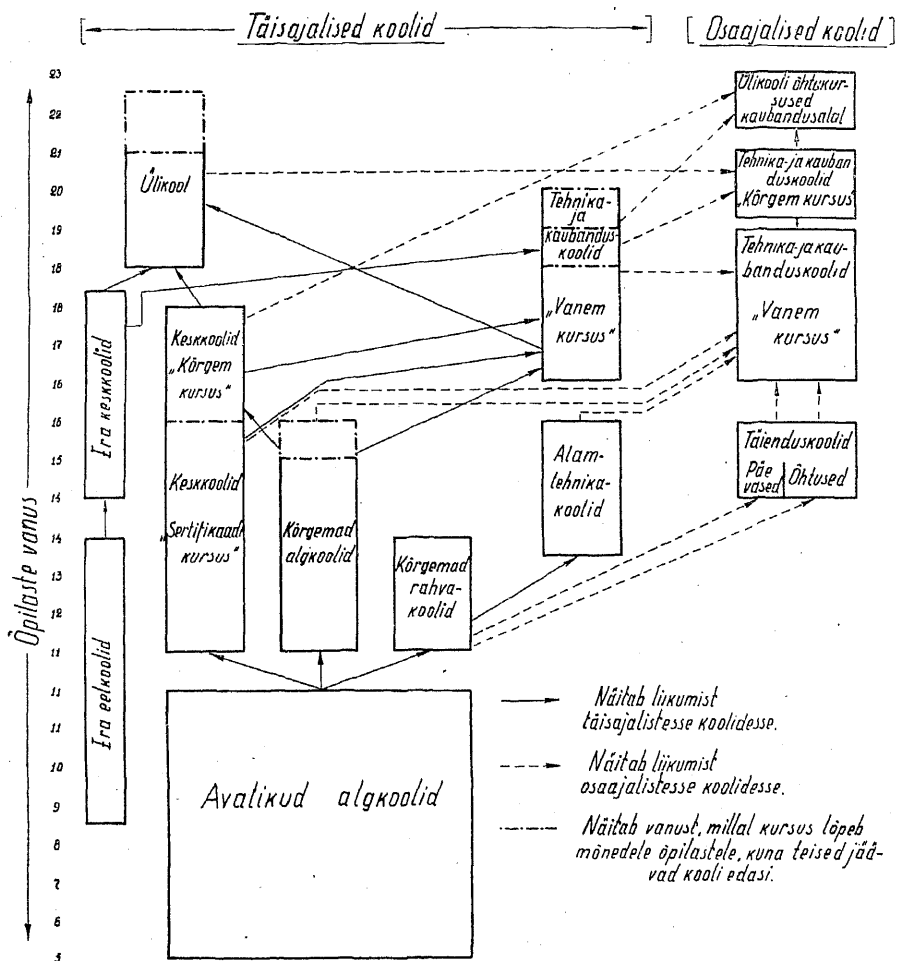
2. Kõrgemad algkoolid (Central Schools), mis annavad samuti üldharidust, kuid teatava spetsialiseerumisega tööstuse ja kaubanduse nõuete suunas viimsel või kahel viimsel õppeaastal. Õpilased viibivad nendes kuni 15 a., mõnedes koolides aga kuni 16 a. vanuseni.

3. Keskkoolid (Secondary Schools), mis annavad laiaulatuselist üldharidust kuni umbes 16 a. vanuseni, millal toimuvad esimesed riiklikud eksamid. Neid õiendanud õpilased võivad astuda nn. kõrgematele kursustele (Advanced Courses), mis on kaheaastase õppeajaga. Enamik õpilastest lahkuvad keskkoolidest umbes 16 a. vanuses, kuid umbes 35% jäävad edasi kõrgematele kursustele, misjuures viimaste eesmärgiks enamalt jaolt on õiendada kõrgemad eksamid ülikooli astumiseks 18 või 19 aasta vanuses.

Keskkoolide võrgu laialdasem levimine, olgu tähendatud, on Inglismaal võrdlemisi uudne ja võlgneb tänu kohalike haridusvõimude (Local Education Authorities) energilisele tegutsemisele. Viimased asutati vastava haridusseadusega 1902. aastal ja vastutavad nüüd oma ringkondades kõike liiki hariduse korralduse eest allpool ülikooli taset, kasutades selleks riiklikke toetusi.

Elloeteldud tüüpi koolidest igal aastal lahkuvate õpilaste arvud on ligikaudselt järgmised:

lahkuvad algkoolidest 14 a. vanuses	445 000
lahkuvad algkoolidest üle 14 a. vanuses	105 000
lahkuvad keskkoolidest 16 a. vanuses ja üle selle	50 000

II. Tehnilise hariduse korraldust mõjutavaid asjaolusid.

On mõningaid tähtsaid asjaolusid, mida peame alati võtma arvesse inglise tehnilise hariduse korralduse vaatlemisel.

1. Kuni umbes 30 aastat tagasi algkoolidest lahkujate vanus oli vaid 13 aastat, puudusid kõrgemad algkoolid ja keskhariduse süsteem oli alles välja arendamata.

Tehniline haridus oli seetõttu iseloomult algkoolile järgnevat.

2. Inglismaal on inimpõlvede jooksul kujunenud välja vaade, et tööstuse ülesandeks on õpetada töökojapraktikat ja kooli ülesandeks õpetada põhimõtteid, mis moodustavad aluse sellele praktikale. Teiste sõnadega, arvatakse, et kool kunagi ärgu püüdku teha seda, mida tööstus suudab teha paremini.

Tehniline haridus Inglismaal koosneb seetõttu peamiselt teaduste ja matemaatika õpetamisest, alati koos vajaliku tähelepanuga nende teaduseharude rakendamise võimalustele tööstuslikus praktikas.

3. Kuni 1904. aastani õpetamine tehnilistes koolides toimus peaaegu eranditult õhtuti, s.o. pärast harilikku päevatööd. Nimetatud aastal algas päevase õpetamise organiseerimine, kuid isegi nüüd päevase õpetamise ulatus on võrdlemisi väike.

4. Õhtustes koolides antav tehniline haridus on õpilastele vabatahtlik.

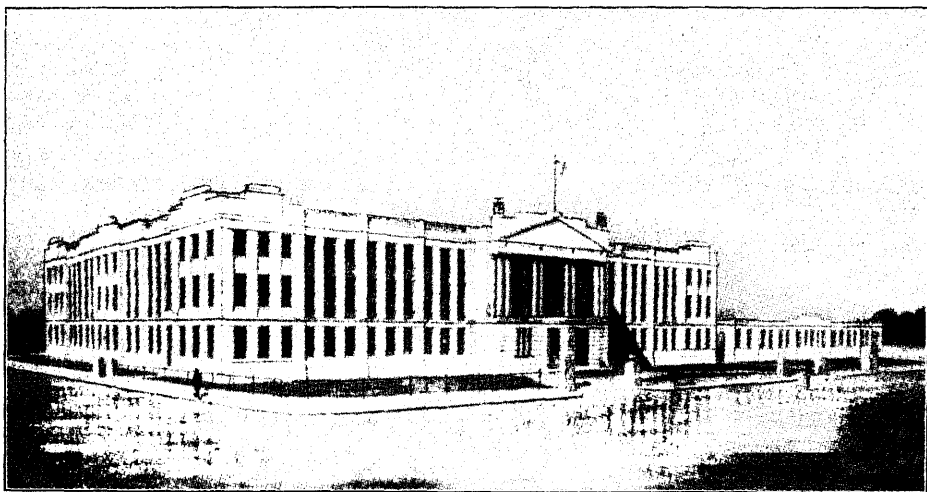
Kokkuvõttes tehnilist haridust kuni viimase ajani võib iseloomustada kui töökojapraktika alust moodustavate põhimõtete õpetamist. See toimus õhtuti õpilastele, kes õppisid vabatahtlikult ja kellele üldharidus oli lõppenud 13 või 14 aasta vanuses.

III. Tehniliste koolide tüübid.

A. Osaajalised koolid (Part Time Schools) töös olevaile õpilastele.

1. Täienduskoolid (Continuation Schools).

Inglismaal on üldiselt ette nähtud, et töökoja- või kaubanduspraktikale aluseks olevate põhimõtete õpetamine ei pea algama õhtukoolides enne, kui

Coventry linna tehnikakolledž.

õpilased on saanud teatava üldise iseloomuga esialgse ettevalmistuse. Õpilastele, kes jäävad kõrgemasse algkooli või keskkooli kuni 15—16 a. vanuseni, see-sugust üldist ettevalmistust ei ole vaja. Nendel on võimalik astuda tehniliste koolide kutsekursustele kohe pärast teenistuse algust, s.o. umbes 16 a. vanuses.

Teistele aga, kes lõpetasid täiskoolides käimise 14-aastaselt, on ette nähtud igal pool õhtused täienduskoolid (Evening Continuation Schools), mis omavad kaheaastase, s.o. 14 kuni 16 aastani kestva alamkursuse (Junior Course).

Need alamkursused, mis kestvad harilikult kolm õhtut nädalas septemb-rist märtsini või aprillini, jagunevad järgmiselt.

a) Tehnilisteks eelkursusteks, kus harilikult õpetatakse:
inglise keelt,
praktilist matemaatikat,
praktilist joonestamist ja
elementaarteadusi.

b) Kaubanduslikeks eelkursusteks, kus harilikult õpetatakse:

inglise keelt, aritmeetikat ja arvepidamist, kaubanduslikku kirjavahetust,	} sunduslikult
maadeteadust, kiirkirja ja ühte võõrkeelt.	

Õpilane harilikult peab läbi võtma täieliku kursuse, s.o. normaalsest väiksemal arvul õhtuil kooliskäimine ei ole lubatud.

Peale tehniliste ja kaubanduslike eelkursuste on veel olemas põllumajanduslikud (Rural) ja üldised (General) kursused. Põllumajanduslikke kursusi on vähem kui teisi ja õpilaste arv nendes on võrdlemisi õige väike. Üldkursustel, nagu näitab nende nimi, ei ole kutschariduslikku eesmärki ja nende programm on võrdlemisi laialdane.

Ühenduses keskkoolide süsteemi loomisega ja kõrgemate algkoolide väljaarendamisega väheneb õhtuste täienduskoolide tähtsus õpilaste ettevalmistamisel tehniliste koolide erikursustele. On tõenäoline, et nad ka tulevikus jäävad haridussüsteemi tähtsaks osaks ja et üldkursuste arv, mis on ette nähtud algkoolides antava hariduse täiendamiseks ja laiendamiseks, tulevikus suureneb.

Päevased täienduskoolid.

1918. aasta haridusseadus näeb ette, et töös olevaid poiss- ja tütarlapsi 14 kuni 18 aasta vanuses tuleb vabastada kooliskäimise otstarbel 320-ks tunniks aastas. Selle seaduse vastav osa lähedalt sarnaneb Prantsusmaal 1919. aastal antud „Astier“ seadusele. Kuigi inglise seaduse vastav osa ei ole veel maksma pandud, on siiski juba olemas mõned päevased täienduskoolid mitmes Inglismaa osas.

2. Õhtused tehnika- ja kaubanduskoolid (Evening Technical and Commercial Schools).

Seda tüüpi koolides Inglismaal antakse suurem osa ettevalmistusest tehnilistes ja kaubanduslikes ainetes. Normaalne sisseastumise vanus on 16 a. ja õpilasi võetakse vastu, kui nad on lõpetanud õhtuse täienduskooli, kõrgema algkooli, keskkooli või alamtehnikakooli (vaata B. 1).

Praktiliselt kogu õppetöö on organiseeritud nn. grupeeritud kursustena, mida on kahes astmes:

— vanem kursus (Senior Course), mis kestab 3 aastat, alates 16 a. vanusest ja

— kõrgem kursus (Advanced Course), mis kestab 2 aastat pärast vanema kursuse lõpetamist.

Iga grupeeritud kursus nõuab talvekuudel kooliskäimist kolmel õhtul nädalas, kokku 6—8 tundi nädalas. Õppetöö hulka kuuluvad tarbekorral ka laboratoorsed tööd, joonestusbürootööd ja töökojapraktika.

Tüüpilisteks kursusteks on järgmised.

a) Masinaehituse alal.

- Vanem kursus: 1. aasta — matemaatika, masinaõpetus, tehniline joonestamine.
2. aasta — nagu 1. aastal.
3. aasta — matemaatika, rakendusmehaanika ja üks järgmistest ainetest: soojusjõumasinad, elektrotehnika, tehniline joonestamine, masinaehituse materjalid, konstruktiivjoonestamine ja projekteerimine, metallurgia.

Kõrgem kursus: 1. aasta — matemaatika koos kahe ainega järgmistest: masinate projekteerimine, soojusjõumasinad, materjalide tugevusõpetus, mootorsõidukid, masinate teooria, hüdraulika, elektrotehnoloogia, ökonoomika, metallurgia jne.

2. aasta — mingid kolm nendest ainetest.

b) Tekstiilalal.

- Vanem kursus: 1. aasta — puuvillaketramine, tekstiilmatemaatika, tekstiiljoonestamine.
2. aasta — puuvillaketramine, tekstiilmatemaatika, kiutööstuse teooria.
3. aasta — nagu 2. aastal.

Kõrgem kursus: 1. aasta — puuvillaketramine, tekstiiltööstuse ökonoomika, tekstiilmasinad.

2. aasta — nagu 1. aastal.

Lisaks rohkem teaduslikult grupeeritud kursustele on veel olemas kutselisi kursusi tiseritele, müüriisepadele, torustikumontööridele, maalritele, dekoraatoritele jne. Kuid need ei tõmba ligi õpilasi nii suurel arvul kui eelmised kursused.

On töötatud välja üksikasjalik eksamineerimise süsteem ühenduses kõigi nende kursustega ja need eksamid õiendanud õpilased saavad vastavad tunnustused, mis väga paljudel juhtumitel omavad praktilises tegevuses suure tähtsuse.

Inglise Haridusamet on saavutanud kokkulepped teatavate kutseühingutega nende tunnistuste ja diplomite tunnustamiseks, mis antakse välja ettekirjutatud kursuste läbivõtjatele ja vastavate eksamite õiendajaile. See on maksev masinaehituse, elektrotehnika, ehituse, keemia, laevaehituse, tekstiil- ja gaasi valmistamise ning jaotamise alade kohta. Haridusameti vastutusel antakse välja ka vastavad tunnistused kaubandusalal.

Kuna nii palju ettevalmistust antakse õhtuti, osutub tarvilikuks, et õhtukursused oleksid õpilastele hõlpsalt kättesaadavad, ja sellele vastavalt on õhtusi tehnikakoole igas vähegi suuremas inglise linnas. Teatav arv nendest koolidest, mis on tuntud tehnikakolledžite nime all, evivad väljapaistva tähtsuse ja võimaldavad õppimist nii päevastes kui ka õhtustes klassides. Neid on arvult 143 ja nad tõmbavad kokku õpilasi laiadest piirkondadest. Väiksemaid tehnikakoole nimetatakse harilikult õhtusteks tehnikainstituutideks (Evening Technical Institutes).

Teatava ülevaate mitmesugustes õhtukoolides õpitavaist aineist võime saada alljärgnevast tabelist.

A i n e d	Õpilaste arv õht. tehnika- instituutides	Õpilaste arv tehnika- kollides
Keeled	44 074	31 461
Sotsiaalteadused	18 761	3 129
Filosoofilised ja moraalained	3 435	877
Matemaatika	227 697	59 444
Loodusteadused	56 966	54 066
Mäetööstus	16 511	5 734
Keemiatööstused	1 791	11 103
Masinaehitus	46 297	95 704
Tekstiiltööstus	4 291	10 611
Riidetööstused	12 678	6 725
Toidu- ja joogitööstused	1 342	4 637
Trüki- ja paberitööstused	3 081	8 606
Ehitus- ja mööblitööstused	25 070	52 001
Mitmesugused tööstused	1 585	1 801
Kutselised ja kaubanduslikud ained	344 325	104 205
Kodumajanduslikud ained	254 722	33 021
Tervishoid	41 495	5 800
Võimlemine	152 008	12 104
Käsitööd	115 677	3 055
Kunst	39 386	2 295
Muusika	60 263	5 168

NB. On tähtis märkida, et nende arvude summa ei moodusta õpilaste üldarvu, sest üks õpilane võib õppida mitmeid aineid.

Iga eeltoodud grupi lähem vaatlus näitab õpitavate ainete väga suurt mitmekesisust. Nii näiteks pealkirja alla „Keeled“ on arvatud esperanto, heebrea, hiina, iiri, itaalia, juudi, kelti, kreeka, ladina, norra, poola, portugali, prantsuse, hispaania, rootsi, saksa, taani ja velši keeled. Pealkirja alla „Keemiatööstused“ aga on arvatud: kivisöetõrva saadused, põletisained, gaasi valmistamine, klaasi valmistamine, raud ja teras, muud metallid, nahk, õlid ja rasvad, värvid, savitööstus ja porselan, kummitööstused ja tekstiilkeemia.

Õhtuste tehnikainstituutide õpilased, kes varem, nagu juba tähendatud, tulid peagu täielikult algkoolidest, tulevad nüüd järjest suureneval arvul kõrgemast algkoolist, alamtehnikakoolist ja keskkoolist. Õhtune tehnikakool seega võtab vastu kaks peavoolu õpilasi — ühed väiksema, teised täielikuma ettevalmistusega. Peetakse võimalikuks, et aja jooksul võib osutada tarvilikuks muuta õhtuste tehnikakoolide organisatsiooni nii, et võimaldada kummagi grupi liikmete eraldi käsitlemist. Selle läbiviimine aga arvatakse võtvat pikemat aega.

3. Osaaajaline päevane tehnikakool (Part Time Day Technical School).

See kool ühtib peajoonetes õhtuste tehnikakoolidega, kuna ta annab samalaadilist ettevalmistust õpilastele, kes omavad samasuguse eelhariduse

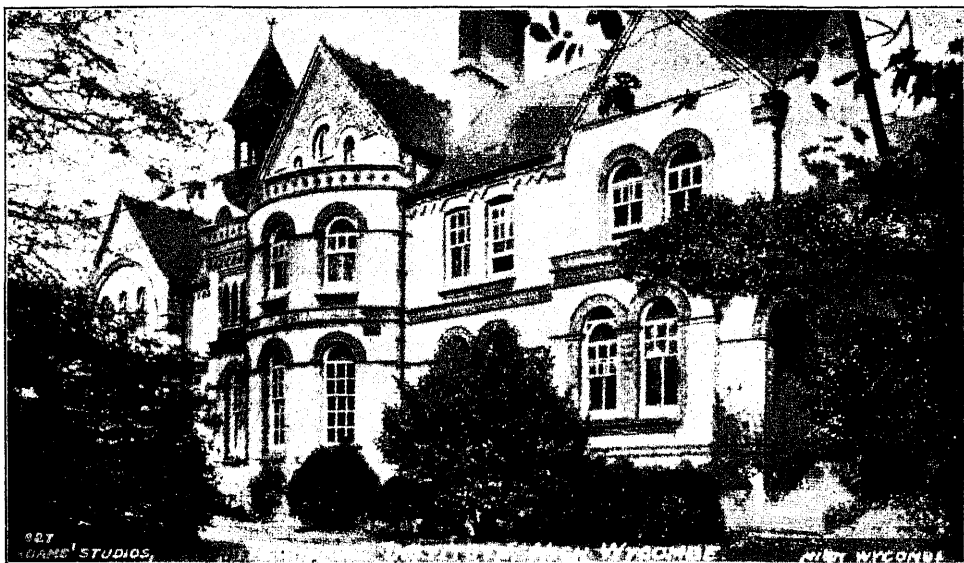
ja kes juba on teenistuses. Vahe on ainult selles, et päevane õppimine ühel või kahel poolpäeval nädalas asendab osaliselt või täielikult õppimise õhtustes klassides.

Nendes koolides õppimiseks teenistusest vabastatud õpilaste arv on väike, ca 30 000, millest enamik tuleb masinaehituse, trükitööstuse ja ehituse aladelt. Sageli on kooliskäimise otstarbel teenistusest vabastamisel tingimuseks, et üks või kaks õhtut nädalas tuleb samuti olla koolis.

B. Täisajaline (Full Time) tehniline ettevalmistus.

1. Alamtehnika koolid. (Junior Technical Schools).

See koolitüüp asutati 1905. aastal, kuigi ta leidis täie tunnustuse alles 1913. aastal. Ta võtab vastu harilikult õpilasi algkoolist 13 aasta vanuses, s. o. just enne nende vabanemist koolikohustusest. Õppimine kestab kaks, mõnikord ka kolm aastat. Alamtehnika koolid asuvad sageli ühiseis hooneis õhtuste tehnikakoolidega. Neid on kolme erinevat tüüpi.

High Wycombe'i tehnikainstituut.

a) Harilik alamtehnika kool, mis valmistab ette õpilasi mitte teatavale kitsamale erialale, vaid ennem teatavate tööstuste gruppi, milleks on harilikult masinaehituse või ehituse alad. Õppekava suundub üldhariduse jätkamisele, millele on aga antud märgatav tööstuslik kallak. Tunnikava on umbkaudselt järgmine:

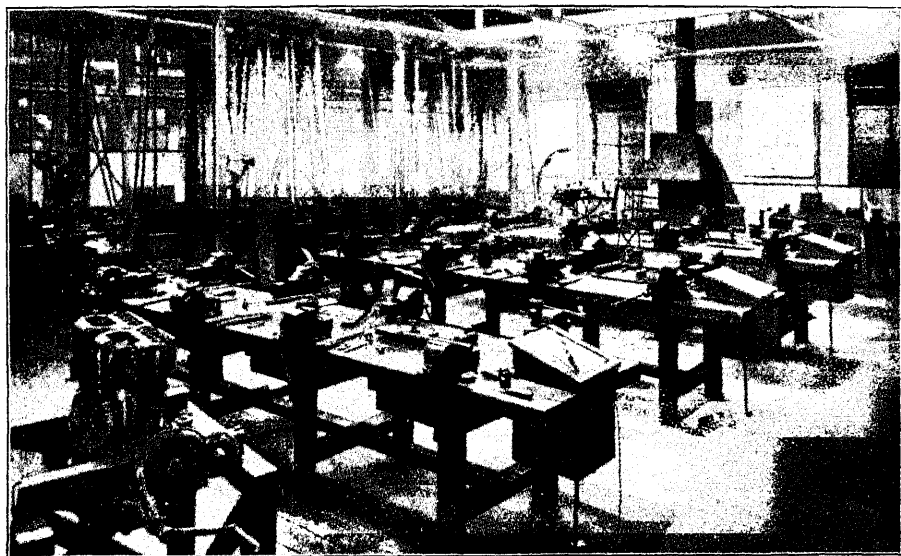
inglise keel, maadeteadus ja ajalugu	5	tundi	nädalas
matemaatika	5	»	»
tehniline joonestamine	5	»	»
füüsika, keemia ja mehaanika	5	»	»
töökojapraktika	5—6	»	»
kunstained või laulmine	2	»	»

b) Käsitöökool (Trade School), mis ligidalt sarnleb nn. „Écoles professionnelles“ nimelistele koolidele Prantsusmaal (kuigi tema nädalatundide arv harilikult ei ületa 30), kuna ta valmistab ette õpilasi üksikule kutsele, nagu näiteks riideõmblemise, raamatukõitmise, kullassepa ja ehituse aladele. Enamik nendest koolidest asub Londonis, ainult 3 või 4 on provintsis.

Kuigi harilik alamtehnikakool ja käsitöökool loetakse administratiivselt ühesugusteks, erinevad nad tegelikult üksteisest suuresti. Harilik alamtehnika-kool asetseb kahtluseta inglise üldise koolisüsteemi piirides, kuna käsitöö-kooli, vaatamata tema püüdumisele jätkata õpilaste üldist haridust, tuleb lugeda kuuluvaks tööstussüsteemi.

Õpilaste üldarv mõlemat tüüpi koolides on umbes 18 000.

c) Alamkaubanduskool (Junior Commercial School) võtab vastu õpilasi algkoolist umbes 13 aasta vanuses ja valmistab neid ette kahe või kolme aasta jooksul mitmesugustele ametitele kontorites (masinakirjutajad,

Loughborough tehnikakolledž. Alamkursuse metallitöötuba.

raamatupidajad, asjaajajad jne.). Õppetöö harilikult kestab 30 tundi nädalas ja sellesse kuuluvad niisugused ained, nagu inglise keel, maadeteadus, ajalugu, matemaatika, üks võõrkeel, masinakiri, kiirkiri, kaubateadus ja raamatupidamine. Õpilaste üldarv on umbes 5 600.

3. Täisajalised vanemad kursused (Senior Full Time Courses).

See kool baseerub keskkoolil, võttes vastu õpilasi umbes 16 aasta vanuses ja võimaldades nendele õppimist 1, 2 või 3 aasta vältel. Need kursused võrduvad ulatuselt sageli vastavate ülikoolikursustele. Õppeharudena esinevad arhitektuur ja ehitus, kunstid, jalanõude valmistus, keemiatööstus, toidu- ja jookidetööstused, nahatööstus, mäetööstus, muusikariistade tööstused, tehniline optika, farmaatsia, trükk ja foto, üldteadused ja tekstiilala.

Seda tüüpi kursusi on 65-es mitmesuguses asutuses, kuid õpilaste üldarv ei ole suur, ainult 6 750.

IV. Kokkuvõtted.

Lõppeks olgu lubatud mõned kokkuvõtted inglise tehnilise hariduse süsteemist võrdlevalt meie koolisüsteemiga.

1. Täienduskoolid. Tuleb alla kriipsutada, et enamik inglise täienduskoolidest kuulub kutsekoolide süsteemi, misjuures suurem osa neist moodustavad tehnika- ja kaubanduskoolidele ettelülitatud eelkursusi. Tehnikakoolid seega on vabastatud teatavate üldainete õpetamisest, kuna teise paremusena õpilased jõuavad kutsekoolidesse kaks aastat hiljem, s.o. rohkem arenult nii vaimselt kui ka kehaliselt.

Meie täienduskoolid teatavasti kuuluvad suurel määral üldhariduslike koolide süsteemi ja nende lõpetajaile pole ette nähtud otsest võimalust edasiõppimiseks kutsekoolides.

2. Osaajalised (õhtused) kutsekoolid. Teise põhjaliku lahku minekuna tuleb märkida, et kuna enamik meie kutsekoolidest, tööstusõpi-

Loughborough tehnikakolledž. Alamkursuse puutöötuba.

laste koolid muidugi välja arvatud, on täiskoolideks, suurem osa tehnilisest haridusest Inglismaal antakse osaajalistes (õhtustes) koolides. Teenistuses olev noorsugu meil seega saab jõuda osaajaliste koolide kaudu vaid kuni õppinud töölise ja meistri astmeni, Inglismaal aga palju kaugemale.

Paljudel arusaadavalt ei ole materiaalseid võimalusi kõrgema astme täiskutsekoolides õppimiseks. Teiselt poolt aga nende hulgas on kahtlemata küllalt andekaid, kes osaajaliste kutsekoolide kaudu tahaksid ja suudaksid jõuda järgmise astme kutseni, tehnika alal näiteks tehniku kutseni.

Ei ole põhjust arvata, et osaajaline kutsekool meil pääseks sedavõrd domineerima kui praegu Inglismaal. Küll aga nende ridade kirjutaja arvates osutub tarvilikuks tulevikus panna senisest suuremat rõhku õhtuste kutsekoolide väljaarendamisele. Pidevalt ja võrdlemisi kiiresti suurenev õpilaste arv tööstusõpilaste koolides juba üksi näitab, et siin n. ü. elu murrab sisse.

Tööstusõpilaste koolide lõplik väljaarendamine ja õhtuste kõrgema astme kutsekoolide loomine osutuvad siin lähemaiks ülesanneteks.

3. Kutsekoolide ja tööstuse vahekord. Eeltoodust nägime, et inglise tehnilise hariduse korralduse aluseks on võetud võrdlemisi kategooriline põhimõte: kool ärgu püüdku teha seda, mida tööstus suudab anda õpilastele paremini.

Lahkarvamised selle kohta, mida kutsekool suudab paremini õpetada ja mida õpilased suudavad paremini omandada tegelikus elus, s.o. tööstuses ja kaubanduses, on vist niisama vanad kui esimene kutsekool. Need lahkarvamised teatavasti on üles kerkinud võrdlemisi teravalt ka meil. Tuletame meelde kas või ainult Meistrite, õppinud tööliste ja tööstusõpilaste seadusesse tööstusringkondade mõjul sissevõetud 18-kuise täiendava praktika nõudmist tööstuskoolide lõpetajailt enne registreerimist õppinud töölisena, mida tööstuskoolides loetakse ülekohtuseks.

Autorile näib, et seesugused lahkarvamised tehniliste koolide ja tööstuse vahel on meil tingitud suurel määral sellest, et side koolide ja tööstuse vahel seni on olnud võrdlemisi nõrk, s.t. et tehniliste koolide väljaarendamisel ei ole igakord peetud tarvilikku kontakti nende ringkondadega, kuhu koolide lõpetajad siirduvad.

On vist vastuvaidlematult selge, et tegevuse suuna ja ulatuse kindlaks määramisel kool opereerib võimalikult tõenäolisemate oletustega, kuna tööstusettevõtetes selgub konkreetsete faktidena, millises osas tööliste ettevalmistus on küllaldane, millises osas aga mitte. Teiste sõnadega, oleks ekslik oletada, et tehniline kutsekool üksi suudab määrata oma ülesandeid ja sihte. See võib toimuda vaid kooli ja tööstuse tihedas koostöös.

Seda koostööd süvendada ja arendada vastastikust arusaamist, — see peaks olema lähemaid eesmärke meie tehnilise kutsehariduse korraldamisel.

4. Ümberkorraldustest koolisüsteemis. On huvitav märkida võrdlemisi suurt tagasihoidlikkust koolikorralduste muutmisel Inglismaal. A. 1918 vastuvõetud päevakoolide seadus ei ole seni veel lõplikult maksuma pandud, a. 1905 asutatud alamtehnikakool leiab ametliku tunnustuse alles 8 aastat hiljem, mitmesuguse ettevalmistusega õpilaste eraldamise küsimus tehnikakoolides, mis arvatakse võtvat pikemat aega, — juba needki näited tõendavad, et inglastele omane konservatiivsus on maksev ka koolidesse puutuvate ümberkorralduste läbiviimisel.

Nähtavasti oletatakse, et pikemaajaliselt püsiv kindel kord on koolielus tähtsam uute, kuigi ehk teataval määral paremate algatuste kiirest ja laiaulatuselisest läbiviimisest.

5. Õpilaste üleminek üldhariduslikesse keskkoolidesse. Kuigi see küsimus ei puutu tehnilise hariduse korraldusse, tuleks märkida, et õpilaste üleminek algkoolidest keskkoolidesse toimub ka Inglismaal juba 11 aasta vanuses.

Kooliraadio tehnilisi probleeme.

E. Laisk.

Iga ringhäälingu-saade evib maksimaalse väärtuse ja tasuvuse — nii vaimse kui ka ainelise — siis, kui teda jälgib võimalikult suur arv kuulajaid, kellele ta on määratud ja kui saade kuulajaskonnas saavutab kavatsatud mõju, s.t. kui vastuvõturuumis valjuhääldaja kaudu loodud heliprotsess vastab saateruumi omale. See seab vastuvõtuseadmele teatavad nõuded, mis oluliselt erinevad individuaalse, s.t. elutoa kuulamistingimustest.

Alljärgnevalt on eriteldud mõningaid kooliraadio vastuvõtuseadme tehnilisi küsimusi. Esmajoones on siin muidugi tähtis helivõime, mis on vajalik vastavas ruumis, et ülekannet soovitavale arvule kuulajatele oleks selgesti jälgitav. Helivõime on määratud iga vastuvõtja juures lõpplambi tüübiga. Näiteks nn. 9-vatilise pentoodi puhul on ta keskmiselt 3 vatti. See on võime, mille puhul kilategur (moonutused ülemtoonide kujul) ei ületa 10%. Muidugi oleneb see kilategur vastuvõtja lülituselementidest, väljumistrafost jne., samuti nagu teisedki helimoonutused. Kuna aga keskmises klassiruumis umbes 40—50 kuulaja puhul normaalsel kuulamisel kaugelt mitte 3-vatelist helivõimet tarvis ei lähe, siis piisab igal juhul 9-vatilise lõpp-pentoodiga (3 vatti helivõimet) raadiovastuvõtjast.

Soovides aga ülekannet korraldada mitmele klassile või tervele koolile korraga, tuleb kindlaks teha vajalik helivõime. Ligikaudu võib seda hinnata järgmiselt

$$\text{helivõime} = \frac{(\text{ruumimaht } m^3) \cdot 3}{1000 \cdot T}$$

kus T on nn. optimaalne kajakestus, mis keskmiste, s.t. 50—200 m³ mahuga ruumide puhul on lühenduses 1; 500 m³ puhul T = 1,1 ja 1000 m³ puhul T = 1,3 sek.

Nimetatud lähisvalem on maksev hea dünaamilise valjuhääldaja kohta, kus ruumis on keskmine müratase ja ülekandeks kõne või ajaviitemuusika. Kõrge ruumi, siledade seinte ja põrandate ning valjuhääldaja asetusest olenedes võib T väärtuse valida isegi kuni kaheksakordse; inimestega täiesti täidetud ruumi puhul saame T lähisväärtuse, kui ruumimahu m³ jagame neljakordse inimeste arvuga. Näit. 1000 m³ saali puhul, kuhu mahub 400—700 inimest, on T = 0,6 ja vajalik helivõime ligikaudu

$$W = 5 \text{ vatti,}$$

millest nähtub, et sel puhul tavaline raadiovastuvõtja hariliku 9-vatilise pentoodiga enam ei kõlba; küll aga võiks rahuldavat ülekannet saavutada näit. uue kaudselkõetava lõpp-pentoodi AL4 kaudu, mis annab sama kilateguri puhul kuni 4,3-vatilise helivõimsuse, pealegi et toodud lähisvalem teatava keskmise müra puhuks ülekanderuumis oli arvestatud.

Seega võib moodsel lõpplambiga varustatud vastuvõtja abil ülekannet teostada ka keskmistes koolisaalides suuremale õpilaste arvule, ilma et vaja oleks erivõimendajat ja erivaljuhääldajaid. Keerulisem on lugu, kui ülekannet tuleb teostada suures saalis suurema kuulajaskonnale, koolipidudel, vabas õhus suure pindala peale jne. Siis võib juba ainult asjatundja vajaliku helivõime kindlaks teha. Valjuhääldaja sobiva asetuse teel on võimalik tavalise vastuvõtja (näit. AL4 varustamise) abil võimlemissaalis vastavat grammofoonimuusika saadet teostada, väiksemal koosviibimistel ajaviitemuusikat anda; ka peaks rahuldavalt võimalik olema helisuunamise puhul väiksemale kooli uisuteedele heliplaadimuusika andmine.

Sageli on vajadus lülitada vastuvõtjale lisavaljuhääldaja. Kõne alla võib tulla ainult dünaamiline, eriti just permanentdünaamiline valjuhääldaja selle tõttu, et siis ergutusvoolu ja vastava juhtmestiku tülikas küsimus ära langeb. Tavaliselt omab iga vastuvõtja vastavad puksid lisavaljuhääldaja jaoks. Mitme valjuhääldaja juurdelülitamiseks ei saa tarvitada enam lihtsat paralleelllülitust, mis liialt mõjustaks lõpplambi töötingimusi. Viimase vältimiseks ja helienergia ühtlaseks või ebaühtlaseks jaotuseks paljude lisavaljuhääldajate peale tuleb

tarvitada muidugi asjatundja abi. Mitme valjuhääldaja tarvitamine võimaldab ülekannet teostada mitmes klassis harilikus tunnikorras. Kuid ka nn. „halva akustikaga“ saalis võib sageli kande selgus ja ühtlust 2—3 eri kohta asetatud valjuhääldaja kaudu palju parandada. Üldiselt tuleb valjuhääldaja 1—2 m ülespoole kuulajate päid teatava kallakuga ja 3—4 m kuulajate esimesest reast eemale asetada. Mitme valjuhääldaja puhul peab nende asetus ja võime nii valitama, et igas kohas ainult ühte on hästi kuulda — vastasel juhul kannatab selle all ülekande selgus. Kindlasti peab vältima heli suunamist kaugemaile siledaile, helipeegeldavale seintele, mis teeb kajataolisi nähteid. Küll aga võib valjuhääldajat ennast kannete puhul asetada peegeldavale seinale. Vastupidi pole aga soodus asetada valjuhääldajat helineelavate seinte, näit. eesriiete lähedusse ja liiga madalale kuulajaskonna keskele, lahtiste uste ning akende juurde jne. Soodsaim valjuhääldaja suund on tavaliselt kuulajaskonna keskusesse, kus ruumil suurim helineelavus on. Tavaliselt absorbeeruvad rohkem kõrgemad toonid, kuna madalad kalduvad suuremas ruumis kergesti kajama, nii et kannete puhul ülekanne „heledam“ peab olema kui normaalses elutoas. Iga erivaljuhääldaja peab monteeritava kõlalauale, näit. $1 \times 1 \text{ m}^2$. Vähema suuruse puhul võivad kaduma minna madalad toonid (akustiline lühiühendus). Kas see laud peab omama teatava sageduspaela resonantsi või „helliselt surnud massi“, oleneb muidugi kogu seadmest ja peaks jääma asjatundja otsustada. Kindlasti vältida tuleb aga valiva resonantsiga või kitsa resonantspaelaga laudu. Üldiselt peaks rahuldama suurte oksteta kuuselaudadest liimitud põhi. Muidugi on soovitav valjuhääldaja kaitsta tolmu ja membraanivigastuste eest riidega.

Nagu eelpool mainitud, ei saa 3-vatilise heli võime puhul suuremas kuulajaskonnas lubada suurt mürataset ja seda mitte üksi hea kuuldavuse, vaid ka ülekande dünaamika ja moonutuste mõttes.

Ülekande dünaamikat teatavasti iseloomustab arv, mis näitab, mitu korda ettekande pianole vastav helirõhuline nõrgem on ff omast või helitugevuste vahekord p ja ff puhul.

Mõningate ettekannete dünaamika.

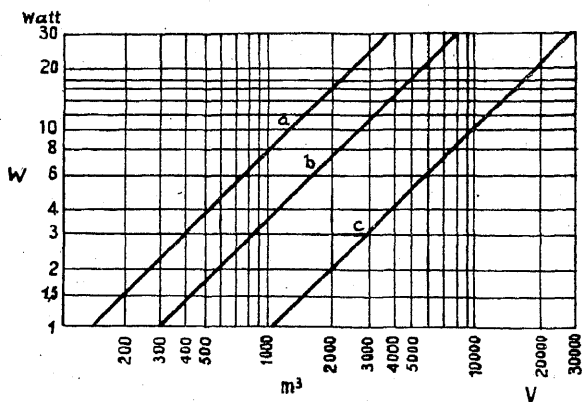
E t t e k a n n e	D ü n a a m i k a	
	Helirõhulise suhe	Helitugevuse suhe
Orel (25 m kaugusest)	70	4900
Klaveriettekanne (3 m)	130	16900
Keelpillikvartett (2,5 m)	140	19600
Laul (sopraan 1 m, klaver 6 m)	212	44944
Laul (alt ja sopraan, 4 m)	182	33124
Meeskoor, 38 lauljat	45	2025
Tantsuorkester 9 liiget	130	16900
Ajaviitemuusika, 6 mängijat	70	4900
Puhkpilliorkester, 25 mängijat	340	115600
Laulukoor 250 lauljaga, 5 solisti ja 110-liikmeline orkester	300	90000

Heliplaatidel on dünaamika keskm. 80, raadiosaadetele enamasti 100, väga heade ülekannete puhul kuni 200. Seega dünaamika mõttes on teatava muusika ülekanded juba saates moonutatud, kõneülekanded aga oma võrdlemisi väikese dünaamikaga mitte kunagi. Seepärast on just muusika edasiande puhul tähtis valida õige helitugevus. Kui ülekande dünaamika on näit. 50, s.t. helirõhulised suhtuvad nagu 1:50; ning vastuvõtja peab andma näit. 0,1 vatti ettekande piano kuuldavuseks, siis ff kohal ta peaks juba andma 5,0 vatti, s.t. ületüüritud olema ja seega moonutama. Üldiselt moonutatakse ülekanne sageli

just ületüürimise tõttu, kui ettekande dünaamika on väga suur ja pianotugevus asetseb allpool ruumis valitsevat mürataset.

Teiselt poolt peab arvestama asjaolu — mis küll suurema tähtsuse evib kodusel kuulamisel —, et ülekande kõrgete ja madalate toonide vahekord normaalne on siis, kui edasiandehelitugevus vastab saateruumi helitugevusele. See asjaolu on põhjustatud kõrva tundelisuse karakteristikast, kuid väga olulist tähtsust ta ei evi, kuna ettekanne ise allub mitmesugustele sagedusest olenevaile tegureile nii saatjas kui ka vastuvõtjas.

Eesõeldut arvestades peaks seega 9-vatilise lõpp-pentoodiga raadiovastuvõtja kõigekülgsest rahuldama kooliraadio nõudeid, eeldades muidugi teatavaid kogemusi käsitamisel ja seadme korralduses ning valikus.

Kõvendaja võime mitmesuguste ruumide jaoks:

a — ruum suure müratasemega, b — ruum keskmise müratasemega, c — rahulik ruum, w — nõuetav kõvendusvõime ja v — ruumi maht m^3 .

ARVUSTUSI

Maateaduse õpperaamatuid algkooli IV õppeaastale.

1. A. Parts. Maateaduse töö- ja õpperaamat algkooli IV klassile. Neljas trükk. 107 joonisega, 2 kaardiga ja 2 värvitrukis pildiga. Noor-Eesti Kirjastus, Tartus, 1936. Lk. 132. Hind köites kr. 1.—.

2. S. Sütt — D. Koppel. Maateaduse õpperaamat. Eestimaa ja naabermaad. IV õppeaasta. Üheteistkümmes trükk. K. Ü. „Loodus“, Tartus, 1936. Lk. 164. Hind köites kr. 1.35.

A. Partsi raamatu õhuke kaust tekitab tahtmatult arvamuse, et ta sisuks on vaid konseptiivne materjal: statistilised andmed, kuivad definitsioonid ja nomenklatuur. Tut-

vudes aga lähemalt sisuga haihtub see põhjendamatu kahtlustus. Keel ja stiil tunduvad värsketena, pildirikkaina ja lapsekohastena. Eriti on seda peenema kirjaga eraldatud piltlikud jutustused. Harilikult esinevad õpperaamatuis sellised piltlikud jutustused ja lookesed erilise lisana raamatu lõpus või on koondatud eri saateainekogusse ja seetõttu sisaldab raamat ise vaid kuivade faktide ja andmete loetelu. Sageli on need lookesed ka liialt pikad ja huvivaesed. Ei saa ju nõuda IV õppeaasta lastelt, et nad innuga loeksid pikki tihti paarileheküljelisi loodusekirjeldusi. A. Parts on osanud tihti 5-6 reaga manada silme ette kujuka ja värviküllase pildi. Nii leiame 72. lk. 8-realise kirjelduse Narva jugadest, mis annab elava ja mällu sööbiva kujutluse joast. Ehk loeme Kasari luhast (lk. 101): „Nagu kirjud vesilinnud sumavad heinalised kesk rohelist luhta, raiudes endile läbi roostiku vikatiga teed, üleval õhus aga tiirlevad kalakullid, lendlevad jõetiirud. . . kuna lahel kerkivad kõrvetava päikese all loendamatus ridades heinasaadud ja maokad kuhjad.“ Huvitava on veel võrrelda kahte lõiku samast õpperaamatust (lk. 96): „Kuid märksa kõrgemal järjel kui põllundus seisab siin aiandus. Aias kasvatatakse maasikaid, kurke, sibulaid, porgandeid, sigureid ja läätsi ning Setumaa on nurgaks, mis varustab aedviljaga meie suuremaid linnu“ ja natuke edasi peenema kirjaga: „Huvitav on liikuda Setumaal marjade hooajal, kui külad on täidetud maasikate magusast lõhnast ja lõpmata kirsside read sirutavad oma marjades oksi üle tarade tänavale. . . Suure hinnavahe tõttu rühbib sellal Setumaale palju ülesostjaid, kes suurte korvidega ja kastidega toimetavad vooris oma kaupa rongile ja laevale — Tallinna, Tartu ja Narva saatmiseks.“ Õigupoolest väärib see teine lõik vähemalt niisama suurt kirja kui esimenegi. Selliseid „pilte“ leiame veel lk. 69, 80, 105, aga neid võinuks veel rohkem olla. Heameelega oleksin näinud ka mere piltlikku kirjeldust — on ju meri nii paljudele nägemata —, ehk pildikese kalurite hädaohtlikust ja raskest tööst keset määsavaid laineid.

Ka teistes harilikul kursiviiva esitatud kirjeldustes on tunda autori tõsist püüet, vabaneda traditsioonilisest ja luitunud kooliraamatu keelest. Ei puudu küll abstraktsed ja üldmõistelised laused, näiteks: „Elava looduse arenemises etendavad sademed määratu suurt osa“ (lk. 37); Peale suvilate asetseb hulk töönudusettevõtteid ja vabrikuid, mille olemasolu on samuti tihedalt seotud mere paekaldaga“ (lk. 70); Seepärast omavad Viru rannikul põllupidamise kõrval suurt tähtsust teised tuluallikad“ (lk. 72); „Tema ilu põhineb vahelduva maapinna, vee ja metsa kaunil kooskõlal“ (lk. 86) jmt. Ent suurel arvul leiame ka õnnestunud näiteid, nagu päikese päevase teekonna lüüriiline kirjeldus (lk. 6), Tallinna kirjeldus (lk. 63 — 66). Kas ei võiks õpperaamat üldse sisaldada rohkem elavaid ja konkreetseid kirjeldusi, ning see oluline faktiline materjal, mis tuleb mällu jäädvustada, oleks koondatud nagu tööjuhatuseski peatüki lõppu, lõikesse „Fean meeles“?

Kujukaid väljendusi leiame veel Viru ranniku kirjelduses (lk. 60), samuti Ugala kirjelduses (lk. 84). Vahele piisab konkreetsest detailist, et muuta pilt elavaks, näit. lk. 90: „Siin võib tihti leida lokkavate viljapõldude vahel kalusid, millel ülikutega elamud ja ruumikad tsemendist või kivist kõrvalhooned“ (minu sõrendused) — loob konkreetse ja elava pildi Viljandimaa jõukusest.

Sisult ja ulatuselt vastab raamat kehtiva õppekava nõudeile. Miks aga puuduvad Alutaguse, Vahemaa, Põltsamaa ja Peipsimaa kirjeldused, kuigi nad on märgitud maastikkude levimiskaardile? Õppekava nõuab küll üksikuid tüübilisi pilte, kuid õpperaamatus peaksid esinema kõikide maastikkude kirjeldused ja õpetajale tuleks jätta valikuvõimalus. Teiseks on puuduvad kirjeldused vajalikud vastavate kodumaakondade käsitlemisel.

Raamatu esimese trüki ilmunisel puhkes autori ja arvustaja J. Kentsi vahel sulesõda peamiselt raamatu IV osa pärast. J. Kentsi väide, et lapse tähelepanu köidab esialgu loomulikult ikka kaart kui tervik ja alles siis, kui ta juba kaardiga küllalt on tutvunud, läheb ta ka mõnd üksikut kaardiosa vaatlema ja uurima, on ju õige, kuid kui kaua peab see „küllalt“ kestma? See terviku tundmaõppimine ei tarvitse nii väga põhjalik ja kaua-

kestev olla: piisab tähtsamate kaardimärkide seletusest ja paarist reisist kaardil, kuna üksikud detailid ja mõisted omandatakse käsi-käes vastavate piltide käsitlemisega. Siis ei ole nad mitte ainult abstraktsed sümbolid, vaid on seotud elamustega. A. Partsi raamatus esinebki säärane esialgne tutvumine kaardiga (lk. 24). Paigutaksin aga meeleldi ta III osa lõppu enne üleminekut osa „Piltide kodumaast“ käsitlemisele. Sel kohal piirduksin nende märkidega, mis esinevad plaanil ja kodukoha kaardil. Muide on A. Partsi „pildid“ vastu võetavad.

Raamatu väärtuslikemaks osaks on hariliku teksti ette koondatud küsimusi ja ülesandeid, mis õigustavad autorit nimetama oma raamatut „tööraamatuks“. Selline tööraamat, mis aitab kahtlemata kaasa õpilaste rakendamiseks iseiseivale tööle, on eriti vajalik üksikklassidele, kus olud ei sunni individuaalse tööviisi tarvitamisele. Need ülesanded ja küsimused võimaldavadki raamatukausta vähendamise, sest tarbetuks osutub kõige selle kirjeldamine, mida õpilane suudab ise leida kaardi, pildi ja oma tähelepanekute abil. Need küsimused aga, millele rahuldav lahendus on võimalik vaid pärast vastava õppetüki lugemist, peaksid paigutatud olema õppetüki lõppu, näiteks ülesanne 8 lk. 94-ndal. Sellised ülesanded on veel lk. 68, nr. 10, 12 ja 7, kusjuures tekstis peaks leiduma ranniku ja ranna mõiste selgitus, sest eelmiste küsimuste ja kaardi abil laste endi leiutatud määrangud võivad osutada puudulikeks; lk. 76, nr. 7; lk. 84, nr. 5; lk. 94, nr. 5; lk. 99, nr. 7, 8; lk. 102, nr. 7; lk. 116, nr. 8.

Nendiks veel mõningaid väiksemaid puudusi: ei ole antud „rahu“ mõistet; põlevkivi kui meie tähtsama maavara tootmisel võinuks pikemalt peatuda. Kuu tõelise suuruse, nähete ja tiirlemise seletused (lk. 15—16) on sel õppeaastal liigsed.

Jooniseid ja pilte on võrdlemisi rikkalikult. Trükitehniliselt on nad rahuldavad, samuti ka sisult. Ainultjoon. 38 ja 39 ei suuda anda kujutelma okas- ja segametsast, sest eraldada neid võib vaid puutüvede järgi. Asjatud on mõned jooniste all olevad juhustatud kirjeldamiseks, sest sellistel väiksemõdulistel joonistel on raske eraldada üksikasju, näiteks joon. 62, 78, 91. Kohasem oleks vast juhtida tähelepanu iseloomulikumaile üksikasjadele, nagu jooniste 70, 88 ja 94 all. Raamatu väärtust tõstavad veel 2 head värvitrüki pilti.

Kuidas sobib raamat töötamiseks tööjuhataste abil? Vajaksime küll raamatut, mis sisaldaks rohkem saateainelist materjali ja piltlikke kirjeldusi, kuna küsimusi ja ülesandeid sisaldavad juba tööjuhatused, siiski on A. Partsi raamat oma piltlike jutustustega, rohkete joonistega ja elava keelega vastuvõetav. Küsimusi ja ülesandeid võime aga eduga tarvitada tööjuhataste mitmekesistamiseks ja täiendamiseks, mitmeid küsimusi võime tarvitada „Mõtlemisses.“

Raamatu 2. trükk on Haridusministeeriumi Kooliraamatute Komisjoni otsusega koolidele soovitatud ja ka 4. trükk väärrib seda, vähemalt seni, kui pole ilmunud paremat.

Sütt-Kopli raamatul puudub A. Partsi tööraamatu ilme, ta on õpperaamat. I ja II osas on küll antud rohkesti küsimusi ja vaatlusülesandeid, kuid need on paigutatud peatükkide lõppu ja on enamasti tõendavat laadi — õpitu ja loetu kinnitamiseks ja selgitamiseks. Järgmistes osades aga esineb küsimusi vaid paiguti vähesel arvul. IV osas leidub küll üksikuid ülesandeid, mis paigutatud teksti ette, kuid need on juhuslikult valitud ega juhi õpilasi sügavamale kaardi lugemisele. Näited: „Kaardil pinnaehtus, jõed, järved asulad“ (lk. 109); „Kaardil piirid, pinnaehtus, jõed, järved, asulad“ (lk. 116) jm.

Keel ja stiil. Endiste trükkidega võrreldes on keel ja stiil muutunud elavamaks. Abstraktseid ja akadeemilisi lauseid on vähem veel kui A. Partsi raamatus. Silma puutusid: „Olenedes pinnamoest ei moodustu siin pidevaid põldalasi“ (lk. 91); „Pilvitusel on maapinna soojendamise suhtes suur tähtsus“ (lk. 45). Üldiselt on aga Sütt-Kopli raamatu keel ilmetum, ja ühetoonilisem, sest raamat kubiseb tarbetuist „Selle põhjuseks“, „See pärast“, „Sellest oleneb“, „Teame“, „Näeme“, „Nimetame“ jne. Lk. 20—21 kahekümne rea ulatuses esineb „nimetame“ kaks korda, „nimetatakse“ neli korda, „võime nimetada“

üks kord — kokku seitse korda. Lk. 44-dal leiame: „nimetamegi“, nimetatakse“, „selle põhjuseks“, „sellepärast“, „seepärast“.

Keelelt ja väljendusviisilt õnnestunumad on III ja IV osa. Siin leidub lapsepäraseid ja kujukaid pilte, näiteks Tallinna sadama, Narva joa ja loo kirjeldused (lk. 68, 69, 74), Kõrvemaa (lk. 70), Inglismaa (lk. 126). Käesolev 11. trükk on aine jaotuselt ja ulatuselt kooskõlastatud maksvate õppekavadega. I osas — „Õppekäike ja vaatlusi õues ja väljal“ — on ülearinge kaardivõrgu mainimine (lk. 18). II osast — „Vaatlusi kodukohast“ — võiks täiesti välja jätta peenema trükiga eraldatud „Maapinna kõrguste kujutamine“. Raamatukoostajad on loobunud ka kodumaa käsitlusel maakondlikust liigestusest ja annavad pilte kodumaast. Need pildid on antud aga halduslike ühikute raames: piltide pealkirjadeks on maakonnanimetused: Saaremaalt, Läänemaalt, Harjumaalt jne. Oleksin siiski asetanud pealkirjadeks vastavate maastikupiltide nimetused, kuna tekstis võinuks nentida, et antud maastik asub selle või teise maakonna piires. „Piltide“ valikul ei ole kinni peetud senisest väljakujunenud liigestusest. Et saada „pilte“, on mitmed loomulikud ühikud lõhutud üksikuiks eneste vahel sidumata piltideks. „Lääne saarestiku“ nimetus on asetatud vist pildi saamiseks nimetusega „Saaremaalt“, mis aga ei ole kohane, sest tekstis käsitelakse ka teisi Lääne saarestiku saari. Läänemadalik on lõhestatud Pärnumaaks kahe pildiga („Saarde ja Häädemeeste“, „Pärnu linn“) ja Läänemaaks ka kahe pildiga („Läbi Läänemaa“, „Kasari jõe luh“). Nende üksikute piltide ainsaks seoseks on maakonna nimetus pealkirjana. Säärased oma vahel sidumata pildid ei suuda kuigi palju rõhutada geograafiliste tegurite sõltuvust ning kausaalseid vahekordi ja omavad peamiselt vaid koduloolise väärtuse. Teemi „Saadjärvel“ puhul omandab õpilane küll kujutelma Saadjärve ümbrusest ja voortest, kuid kui kaugele see Saadjärve ümbrus ulatub, on teadmata. Sama lugu on Pühajärve ümbrusega. Ja miks kinnistada vastavad maastikud Saadjärve ja Pühajärve nimetustega, kui iseloomustavaimaks elementideks on voored ja Otepää kõrgustik! Õigem oleks siiski anda maastiku kujukas kirjeldis, millesse põimitud üksikud lähisümbruse elavad pildid. Võinuks Vooremaa kirjeldamisel tuua Saadjärve lähisümbruse kujuka pildi. Võinuks nautida Pühajärve looduseilu, ent matkata ka läbi Ugala, mille üheks osaks on Pühajärv.

Peatükis „Eesti kokkuvõtteks“ on selgitatud ka mõisted „rahva tihedus“, „asulad“, „maapõuevarad“, „tooresained“ jt. See on vajalik, sest tihti tarvitatakse neid sõnu mõistmata nende sisu veel vanemal astmel, kuid nende õige koht oleks tutvumisel kodukohaga ja vastavate maastikkudega.

V osa sisaldab saateainet, mille valikuga ja ulatusega võib rahul olla. Nagu aga mainisin A. Partsi õpperaamatu arvustamisel, võiks neid saateainelisi palu lühendatult või vähemalt nende kujukamaid ja iseloomustavamaid osi paigutada otse teksti. Paiguti on nagu tahetudki seda teha, võrdle lk. 73 ja 134, kuid nagu kardetud seda teist piltlikumat lõiku tuua teksti.

Joonised võinuks olla selgemad. Juurde on lisatud üks värviline reproduktsioon, kuid miks mitte kodumaast, vaid Soomest?

Töötamisel tööjuhataste abil kaotab raamat oma valitseva õpperaamatu ilme, muutes üheks tarvilikuks õppevahendiks õpilaste iseseisvas töös. VII trükk on Haridusministeeriumi Kooliraamatute Komisjoni poolt koolidele soovitatud.

B. Rea.

MITMESUGUST

Vastuseks kutsekoolide näituse arvustusele.

Kutsekoolide näituse korraldaja Anni Varma, andes oma kirjutuses „Kutsekoolid pedagoogilisel näitusel“ („Eesti Kool“ nr. 8 — 1936) arvustava ülevaate kutsekoolide väljapanekuist pedagoogilisel näitusel, mis k. a. juunikuus korraldati Tallinnas, puudutab ka pedagoogiumi väljapanekuid.

Et „Eesti kooli“ lugejad ei saaks valet ettekujutust neist väljapanekuist pr. Anni Varma kirjutuse mõjul, selleks mõni rida seletuseks.

Kirjutuse autor tähendab, et pedagoogiumi „väljapanekud kandsid juhuslikku laadi“. See väljendus ei vasta sugugi tõele, kuna väljapanekud olid hoolsasti süstematiseeritud ja eksponeeritud läbimõeldult valitud. Kandvaks ideeks oli esitada näituse külastajatele pilt sellest, millega tegelevad pedagoogiumi õpilased valmistudes õpetaja elukutsesele. Selleks oli esitatud kõigi õppeainete töökavad ja igalt alalt näitena mõningaid õpilaste töid, nagu praktilised tööd eksperimentaalses psühholoogias, vaatlusvihud, proovitudinde kavad jne. Kus töid esitada ei saadud, nagu muusikas, riigikaitselises õpetuses jt., seal näidati piltide ja diagrammidega õpilaste saavutusi. Väita, et väljapanekud kandsid juhuslikku laadi, tähendab mitte suuta või mitte tahta näha süsteemi.

Puudutades väljapanekuid käsitöös autor tähendab, et „asjata otsib silm ühtki rahuldavat töökest“.

Pedagoogiumi üldharu õpilased tulevad gümnaasiumidest ja valmistuvad algkooli-õpetajaks. Käsitöö ei ole nende eriala ega saa nende töid mõõta sama mõõdupuuga kui naiskutsekooli õpilaste omi. Ega ometi pr. Anni Varma taha, et kõik Eesti Vabariigi algkooliõpetajad oleksid lõpetanud ka kutsekooli? Iseasi, kui oleks siin olnud tegemist käsitöö-õpetajate ettevalmistusega. Mis sel alal pedagoogiumi üldharus tehakse ja suudetakse ära teha, selle määrab tunnikava, õppekava ja vastavate õppejõudude kogemused.

Anni Varma ettepanek, et oleks „aeg asuda mudelitöid tegema kindla süsteemi kohaselt“, on suuresti hilinevad, kuna pedagoogiumides aastaid juba tehakse sellist tööd, ainult ruumi puudusel ei olnud võimalik neid näitusel välja panna. Välja pandi vaid muist vabatöid, mis näituse eel käsil olid, et näidata õpilaste võimete taset. Teiste asjatundjate arvates need tööd halvad ei olnud.

Siin samuti kui eespool arvustaja kas ei ole suutnud või tahtnud õieti mõista käsitöö osa pedagoogiumi töös ja kasutada õiget mõõdupuud väljapanekuid eksponeeritud hindamisel.

A. Kuks,

Tallinna Pedagoogiumi direktor,
pedagoogilise näituse üldjuht.

„Eesti Koolis“ nr. 8 — 1936 ilmunud artiklist „Kutsekoolid pedagoogilisel näitusel“ paistab tahtmatult silma artikli autori arvustamise kahesugune mõõdupuu.

Siin kõigi naiskutsekoolide väljapanekute kohta esineb autor, naiskutsekooli juhataja, eranditult lausega „võrdlemisi väärilt“, kuid meeskutsekoolide väljapanekute kohta on üteldud, et need on esinenud „juhuslikumalt“. Julgeksin väita, et selle väljenduse aluseks on rohkem autori üheksõlgne kompetentsus ja taktitunne kui näituste objektiivne väärtus.

Mis puutub arvustusse, siis igal tegevusel arvustus peab olema ja see on tervitatav, kuid mõõdupuu ei tohiks olla nii sihilikult enda kasuks, pealegi arvustades mootoreid, masinaid ja mööblitöid, milles ei olda eriteadlane.

Tööstuslike meeskutsekoolide esinemisega näitusel arvustaja ei ole rahul. Maitse üle ei saa vaielda, kuid arvustaja üks väärarvamane vajab selgitamist ja õiendamist. Suurlinna tööstuskool ei saa võtta endale ülesandeks laialt hoolitseda kodukäsitöö eest: tema pealülesandeks on valmistada ette õppinud töölisi kesk- ja suurtööstusele. Selle ülesande kohaselt kool võtab ka kollektiivset töötamist nõudvaid tellimisi, et harjutada õpilasi töötamisega töökoja, mitte koduse seipsemise õhkkonnaga, sest töökoja annab hiljem õpilastele teenistust.

Tööstuskoolide ülesanne kodutööstuse alal on arendada konstruktsioonilt ja vormilt lihtsat ja ka eestiladset mööblit ja vastavaid esemeid kunstsepiamise alal. Seda suunda on asjatundjad näituse külastajad tööstuskoolide väljapanekuis leidnud. Asjata otsis arvustaja tööstuskoolide näitusest väheldasemaid esemeid kodukäsitöö-alalt, sest nende valmistamine kuulub ju täienduskoolide töökavva.

Aga näitus muidugi ükski ei piirdunud kodukäsitööga, oli ka suuremaid väljapanekuid, kuhu olid välja pandud mööbleid nii jõukale kui ka keskpärasele ostjaskonnale, mida aga arvustaja nähtavasti jättis vaatamata või ei suutnud ega soovinud seda mainida.

Meestöö erineb põhjalikult naistööst: puu ja raua vormimine nõuab tööliselt suurt kaloritekulku ja on pretsisioonitöö. Tulevane õppinud tööline vajab hoolsat tehnilist koolitamist ja treenerimist, „katsetamisele loova töö suunas“ mees-tööstuskoolis pole aega, see peab jääma omaette erialaks juba kvalifitseeritud ja erilise andekusega õnnistatud meistritele. Meestööline imetleb naise võimeid vormi ja värvi kombineerimises, aga omas töös lepib rõõmuga, mis talle annab tehniliselt laidetamatu ja täpne töötamine. Kui arvustajale meenus põllumeeste seltsi näitus, siis rõõmustab see meestööstuskooli tegelasi, sest nende õpilased on siis kindlasti otsitud töölised.

Oligu lõpuks siinkohal arvustuse autorile veel üks märge selle kohta, et tema poolt mainitud soomekeelse ajakirja „Yhteishyvä“ kiituselaadilisi artikleid ilmus meeskutsekoolide eksponaatide kohta mitte ükski soome, vaid ka ungari ja rootsi lehtedes, mida aga meeskutsekoolid ei leia vajadust olevat tsiteerida, kuna töö ise kiitku tegijat.

Theodor Ussisoo.

Õpetajate Koda.

Õpetajate Koja pidulik avamine toimus neljapäeval, 8. oktoobril Kaubandus-tööstuskoja saalis. Piduliku sündmuse puhul oli saal kaunistatud rohelisega ja lippudega. Uste juures seisid spaleeris noorkotkad ja kodurütred.

Avamistilusele oli ilmunud peale Õpetajate Koja nõukoguliikmete hulgaliselt Haridusministeeriumi juhtivaid ametnikke, haridustegelasi ja Tallinna õppejõude, kes sel puhul olid vabastatud õppetöö viimaseist tundidest.

Täpselt kell 12 saabus kohale Riigivanem K. Päts Haridusminister kol. A. Jaaksoni ja ministriabi V. Pätsi saatel. Neid võetakse vastu püstitõusmisega.

Avatalitus algab vaimuliku lauluga. Seejärele peavad vaimuliku talituse praost H. Kubu ja ülempreester N. Päts. Taas järgneb koraal: „Suur Jumal, oma armu abil, me Koda juhi, abista!“

Avasõnad ütles Õpetaja Koja elluviimise komitee esimees V. Neggo.

Ovatsioonide saatel astub kõnetooli Riigivanem K. Päts ja hoogsas kõnes kutsus õpetajaid ühisele tööle solidaarsuse vaimus ning avaldab lootust, et Koda üksmeelselt rakendub ühe suure ülesande teenistusse — „kasvatada Eesti riigile teadlikke ja vabu kodanikke, niisuguseid kodanikke, kes valmis on oma riigi kaitseks ja Eesti rahva parema tuleviku loomiseks panema kaalule oma elu, tervist ja vara, seejuures aga jäädes rõõmsateks inimesteks, kes täisjulgest vaatavad paremasse tulevikku, mis meie riiki ja rahvast ootab“. Riigivanema sütitavale kõnele järgnesid kauakestvad kiiduavaldused. Kõik koosolijad laulsid orkestri saatel: „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm!“

Esimesena tervitas Õpetajate Koda Haridusminister kolonel A. Jaakson, soovides Koja tööle õnne ja edu. Edasi töid vastavatud Kojale tervitusi Tallinna linnavalitsuse poolt linnanõunik J. Kents, Kaubandus-tööstuskoja esimees J. Puhk, Ühistegevuskoja esimees A. Kask, Kodumajanduskoja poolt pr. J. Steinman, Kalanduskoja esindaja A. Mölder, skautide peavanem N. Kann, Saksa kulturomavalitsuse esindaja J. Hansen ja Vene keskkorganisatsioonide esindaja Vene rahvusekretär S. Schilling.

Kirja- ja traaditeel oli tervitusi saanud Majaomanike Koja esimehelt, Arstide Koja juhatuselt, Põllutöökoja esimehelt, Inseneride Kojalt, mitmete omavalitsuste haridustegelastelt, koolivalitsustelt jt.

Avakoosoleku pidulikkust aitasid meeldivalt tõsta lauluettekanded Tallinna pedagogiumi koorilt A. Pruuli juhatusel ja Gustav Adolphi gümnaasiumi õpilaste puhkpillide orkester D. Orgussaare juhatusel.

Õpetajate Koja koosseisu kuuluvad järgmised 45 liiget.

A. Algkooliõpetajate ja lasteaednike sektsioonis: E. Murdmaa, J. Rummo, H. Ennemuist, J. Tork, A. Ruut, J. Uustalu, P. Raudsepp, J. Söödor, T. Algma, T. Randvere, P. Algma, E. Raidal, A. Seppel, A. Anisimov, H. Sillaots.

Kandidaadid: A. Käärrik, T. Kaldroo, J. Välbe, J. Unt, K. Neuman, G. Hion, E. Oja, J. Koemets, M. Rõuk, E. Järvekülg, M. Haas.

B. Keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate sektsioonis: F. Klement, G. Kõösel, E. Laanebeck, A. Üksti, K. Ratassepp, A. Kivirähk, A. Pendre, E. Pukk, A. Kuusik, H. Jänes, J. Hansen, O. Paas, G. Aleksejev, L. Kütt, K. Kisand.

Kandidaadid: A. Meiëssaar, J. Öunap, J. Adamson, J. Rõks, G. Rosenberg, J. Larionov, S. Kilkson, L. Jüris.

D. Kutse- ja täienduskooliõpetajate sektsioonis: A. Mutt, E. Treuberg, A. Varma, E. Lepp, M. Vellema, N. Kalamees, A. Kaljot, M. Nõmmik, A. Kilgas, A. Arak, K. Maasik, F. Raska, P. Kitsberg, V. Riiks, M. Naaris.

Kandidaadid: M. Puust, M. Kõiv, A. Loo, A. Käsper, E. Moss, E. Kägi, H. Kuusik, E. Aarvel, A. Veevo, B. Säga, O. Paluoja.

Samal päeval peetud Koja nõukogu esimesel töökoosolekul valiti Koja esimeheks dir. V. Neggo Tartust. Nõukogu esimeheks valiti F. Raska Tartust ja revisjonikomisjoni esimeheks M. Vellema Tartust.

Õpetajate Koja juhatus valis oma 3. nov. koosolekul Koja peasekretäriks dr. Edgar Oissar'e, kes seni oli HM Kutseosakonna sekretäriks. Sektsioonide asjaajajad selgusid juba varemalt koosolekui. Algkooliõpetajate ja lasteaednike sektsiooni asjaajajaks valiti V. Horm, kutse- ja täienduskoolide õpetajate sektsioonile I. Puusepp, keskkooli- ja gümnaasiumiõpetajate sektsioonile V. Klauren. Kantseleiametnikuks sai O. Vernhoff.

Üleriiklik koolijuhatajate koosolek.

Pühapäeval, 8. novembril s. a. peeti Tallinnas Estonia kontsertsaalis Haridusministeeriumi korraldusel üleriiklik koolijuhatajate koosolek, millest osa võtsid 18 koolivalitsuste juhatajat (90%), 21 koolinõunikku (100%), 1154 algkoolide juhatajat (95%), 61 keskkoolide juhatajat (97%) ja 80 kutsekoolide juhatajat (97%) ning peale selle Haridusministeeriumi koosseisu kuuluvaid ning muid haridustegelasi. Kontsertsaali sissekäik ja ruumid olid dekoreeritud rahvuslippudega ja loorberipuudega. Poodiumile oli aset võtnud Tallinna garnisoni orkester.

Riigivanem K. Päts, saadetuna Haridusminister kol. A. Jaaksonist, koolivalitsuse direktor O. J. Kiiselist ja teistest ametikandjatest, saabus kell 10.25. Kõik koosolijad tõusevad püsti. Riigivanemat tervitatakse fanfaaride helidega ja müriseva aplausiga. Mängitakse hümmi.

Koosolek algab ühise võimsa koraaliga: „Issand, Sa hämaral ajal me vanemaid hoidsid“. Selle järele ütles Haridusminister kol. A. Jaakson järgmised avasõnad:

„Väga austatud Härra Riigivanem, austatud koolijuhatajad üle maa! Tervitan teid kõiki tänase suupäeva puhul üleriikliku koolijuhatajate päeva algul. Teist korda meie vabariigi kestel kogunevad koolijuhatajad siia kokku. Nii esimesel kui ka praegusel korral viibib meie keskel Härra Riigivanem. (Kiiduavaldused.) Lubage Teile, Härra Riigivanem, nende 1500 koolijuhataja nimel üle maa avaldada suurt lugupidamist ja austust selle eest, et vaatamata raskele koormale, mis praegu Teile õlgadel, Teie leidsite võimalikuks tulla meie keskele. (Kestvad kiiduavaldused). Vastavalt tänase päeva kavale, palun Teid Härra Riigivanem, võtta sõna!“

Riigivanema K. Pätsi kõnetooli asumist tervitatakse koosolijate poolt püsti tõusmisega ja kauakestvate austuseavaldustega.

Riigivanema tuumakat kõnet, mis kestis poolteist tundi, kuulati suure huviga ja katkestati sageli elavate kiiduavaldustega. Kõne on toodud „Eesti Kooli“ käesoleva numbriga alguses.

Kõne lõpul lauldi hümmi. Marsi helide ja koosolijate kiiduavalduste saatel lahkus Riigivanem K. Päts koosolekult.

Väikese vaheaja järele algas Haridusministri A. Jaaksoni programmiline kõne, mis samuti on toodud käesolevas vihikus. Kõnet saatsid kauakestvad kiiduavaldused. Haridusministri kõne lõppenud, laulsid koosolijad orkestri saatel: „Teid ma teretan, Eestimaa pojad“.

Selle järele kõneles Haridusministeeriumi koolivalitsuse direktor O. J. Kiisel. Kõne, mis võeti vastu kiiduavaldustega, leidub eespool.

Direktor O. J. Kiiseli kõnele järgnes võimas ühislaul „Eesti lipp“, mis oli ühtlasi lõpuks üleriiklikule koolijuhatajate koosolekule, millest kõik osavõtjad võisid kaasa viia uut hoogu ja karastust oma vastutusriikka töö jätkamiseks.

Toimetusele saadetud raamatuid.

160 palvust koolidele. Toimetanud Tartu linna pedagoogilise muuseumi usuõpetuse toimkond. O. Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. Hind kr. 3.—.

150 palvust koolidele on mitme isiku ühise töö tulemus ja on ilmunud trükkis paljude usuõpetajate korduva soovikohaselt. Kooli palvusteraamatu tarvidus on olnud tunduv ammuagi, eriti neile õpetajaile, kes ise ei ole usuteadlased, aga peavad korraldama koolis hommikupalvusi. Püüdes esmajoones rahuldada koolide tänapäeva tarvet, ei taotle käesolev raamat mingit mõtete omapära ega suurt uudsust. Toimkonnal on olnud vaid sihiks anda usuõpetajatele teatud hulk materjali hommikupalvuste koostamiseks, koondatud ühte eestikeelsesesse kättesaadava hinnaga raamatusse. Mainitud otstarbel on raamatusse mahutatud isegi mõned tõlked võõrkeelsetest palvuskogudest.

Jaan Ainelo: Keeleline teatmik. Ortograafiline käsiraamat: Täielik keeleõpetus (õigekeelsuse juhised, grammatika, ortograafia, käänmis- ja pöörmistabelid). Sõnastik (10.000 sõna). E n t s ü k l o p e e d i l i n e osa: Etnograafilisi ja geograafilisi nimesid, kultuurlaste nimestik, rahvusvahelised väljendid ja võõrkeelsed tsitaadid.

„Eesti keele õigekeelsusreeglite“ teine parandatud ning täiendatud trükk. O. Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a. Hind kr. 2.50.

Aastate kestel koolis emakeelt õpetades on autor näinud, milliste raskustega sel alal pörkavad õpilased kokku, milliseid vigu ning väärvorme, eriti ortograafilisi, tehakse kõige rohkem. Need vead on saanud üldisiks ning korduvaiks, nad tulevad ette elus õige tihti väga mitmesuguse haridusega inimeste juures. Mitmete aastate jooksul on autor registreerinud selliseid vigu koolis, sellele juurde lisanud tähelepanekuid avalikus elus, eriti tähendades kõnelejaid isikuid, ja sel viisil saanud selle materjali, mida siin käsitletud põhianena. Sellele on lisandatud enamtarvitavaid vorme sõnavarast ja saadud nii üle 6000 tüvisõna, mille põhivormid esitatud ses raamatus.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta postil „Eesti Kooli“ jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

„Eesti Kooli“ üksikuid vihikuid hinnaga 40 senti eks. võib saada toimetusest, „Kooli-Kooperatiivi“, „Päevalehe“, „Rahvaülikooli“ ning „Töökooli“ raamatukauplustest Tallinnas ja „Akadeemilisest Kooperatiivist“ Tartus.

Kuulutuste hind on kaantel ja erilehtedel 30 krooni lehekülj.

Toimetus: vastutav toimetaja V. Päts, toimetuse liikmed: J. Aavik, J. Grüntal, O. J. Kiisel, A. Kurvits ning E. Terasmäe ja tegev toimetaja G. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11).

Vastutav toimetaja **V. Päts.**

Tegev toimetaja **G. Ollik.**

Riigi trükkikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Soovitame õpetajaile tarvilikke käsiraamatuid:

Priidu Pausepp.

ETTEÜTLUS I

(Algkooli noorematele klassidele)

Hind Kr. 1.20

ETTEÜTLUS II

(Algkooli vanematele klassidele
ja keskkoolile)

Hind Kr. 1.20

H. Jänes ja Ed. Looga.

Deklamatsioonide algkoolidele. **Hind Kr. 2.20**

H. Rajamaa.

Kuidas tarvitada uusi sõnu? **Hind Kr. 1.—**

Ilmumisel:

Dr. A. Graf ja mag. J. Aavik. **Eesti-saksa sõnaraamat.**

Kirjastus „KOOL“

Tartus.

KÜMBLUSSEEP

KUNGLA

PESEB SIIDPEHMELT
VÄRSKENDAB JA ILUSTAB!

2 suurt tükki 35 s.

Iga kooli ruume kaunistagu

EESTI TEGELASTE PORTREED

JA

VAATED KODUMAA
KAUNIMATEST KOHTADEST

Meie rikkalik ja maitse-
rikas valik võimaldab
rahuldada iga soovi.

Kus ei peaks leiduma, palume
pöörata meie äri poole.

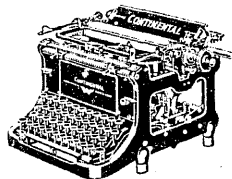
FOTO-KIRJASTUS
PARIKAS

TALLINN, KUNINGA 1. TEL. 437-50

KIRJUTUSMASIN CONTINENTAL

*omab uuendused,
mis teevad ta
praegusaja
mugavaimaks ja
võistlusvõime-
lisimaks.*

Nõudke demonstreerimist,
et üllatuda tema võimeis.

Laos kõik mudelid: kohver-
masinast kuni laiavõlliiseni.

LIER & ROSSBAUM

TALLINN, VIRU TÄN. 7.
TELEFON 433-34.

Vanim ja tuntum muusikariistade tööstus

FA **AUGUST KRISTAL**

ASUT. 1889. A.

Tallinn, Sakala 42 (e.V. Pärnu), tel. 462-60

Soovitab võistlemata headuses

**keelpille, vilespille,
muusikalöökriistu.**

Nikeldamine, metalltreimine,
Parandused — ruttu, odavalt ja hästi.
Koolidele %%.

Soodsaim ostukoht õpilas- ja
õpetajaskonnale!

RIIDEKAUPLUS

JULIUS ROSING

TALLINN, S. KARJA T. 11. TELEF. 445-84

Soovitab võistlemata headuses:
kõikide koolide vormikleidriideid,
põlle-, kitli-, mantli-, ülikonna- ja
palituriideid.

Õpetajas- ja õpilaskonnale hinna soodustus.
Järelmaks võimaldatud 4–5 kuud.

BONA PARIM TAIMEVÕI

M. K O N O P N I C K A. Jutupauniku juhtumused
 F. de M I O M A N D R E. Mängusõduri elulugu
 J. T R U U P Ö L D. Rohelise päikese maa
 G. B A S S E W I T Z. Peetrikese reis kuule
 S. R E I N H E I M E R. Kuusiku lastetuba
 E. V A N A M Ö L D E R. Võlutud koovitaja
 H. R I K A N D. Rahvavanema lapsed
 V. E R A M A A. Väikesed aednikud
 A. V I R G E S. Jänesepoeg To-too
 M. B I G H A M. Rotipere elupäevad
 G. P Ö L D M A A. Vangistatud päike
 K. R I S T I K I V I. Lendav maailm
 V. A V E N A R I U S. Reis ümber toa
 V. S A R E T O K. Kiki suur suvi
 E. B E S K O V. Olle suusaretk
 A. V I R G E S. Rajamaa talu
 A. K A U T S. Juss ja Maarja
 E. V A L M R E. Kindral Naki
 S. E I N E R. Raudkaarnad
 Münchhauseni seiklusi

I
S A R I
 KROONI
 22

II
S A R I
 15 KROONI

Looduse Lasteraamat

Lugu kolmest pörsast
 L. R O B E R T. Rekon
 E. Ö U N. Kolm oravat
 K. R I S T I K I V I. Semud
 A. V A L G M A. Rahapada
 E. D A N K O. Hiina saladus
 R. H E N N I N G S. Väike Heino
 J. T R U U P Ö L D. Öömori okaslinn
 J. K. A I N E L O. Vello tee õnnele
 K. R I S T I K I V I. Sinine liblikas
 J. L. B R I S L E Y. Miia-Milla-Manda
 M. K O N O P N I C K A. Altmaakese seiklused
 L. T I G A N E. Lugu kahest laisast varesest
 E. V A L M R E. Mardi esimene suur teekond
 E. R A M L A. Muinasjutt põialpoisist, kotkast ja sitikast

K/ü. „LOODUS“

TARTU, ÜLIKOOLI 18. Posti jooksev arve nr. 2055

Raamatud, mille trükid lõppemas.

A. Kuks.	Sissejuhatus didaktikasse.	Kr. 1.25.	Järel 17 eks.
E. Martinson.	Kooliuuenduse päevaküsimusi. „	2.—.	„ 21 „
J. Parinbak jt.	Üldõpetus Rakvere seminaris „	2.50.	„ 14 „
	Pedagoogiline aastaraamat I	„ 1.50.	„ 37 „
	„ „ II	„ 1.—.	„ 46 „
J. Käis.	Uusi teid algõpetuses, II jagu, I osa. „	3.25.	„ 6 „
	„ „ „ „ II „ II „ „	2.—.	„ 39 „
	„ „ „ „ III „ I „ „	3.—.	„ 77 „

Õpetajail, kellel nimetatud raamatud veel puuduvad, on praegu ainukene võimalus neid omandada.

K. K. Ü. „TÖÖKOOL“

TALLINN, PÄRNU MNT. 17. TEL. 462-56

Raamat ei ole enam kallid!

O. Ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ algupäraste romaanide seeria — 7 teost, kokku umbes 290 lk., maksab ettetellimisel kuni 15. det. s.a. ainult Kr. 17.50.

Seeriasse kuuluvad järgmised algupärased romaanid:

1. *K. A. Hindrey: Urmas ja Merike II.* 2. *A. Jakobson: Metsalise rada.* 3. *P. Krusten: Vehklemõisa aednik.* 4. *J. Kärner: Tõusev rahvas.* 5. *Mait Metsamürk: Soosaare.* 6. *A. Mälk: Läänemere isandad.* 7. *R. Sirge: Must suvi.*

Kõik raamatud ilmuvad veel käesoleval aastal.

Suurteos, mida vajab iga kool ja kodu:

Eesti rahvaleksikon.

Sisaldab vähemalt 30.000 märksõna umbes 1000 leheküljel rohkete sisuselgitavate piltidega.

Raamat ilmub 1937. a. jooksul 10 vihkus. Iga vihk vähemalt 100 lk. Ettetellijatele saadetakse vihud ilmumise järjekorras koju kätte.

Ettetellimise hind kuni 1. jaan. 1937. a. ainult Kr. 6.—

O.U. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“

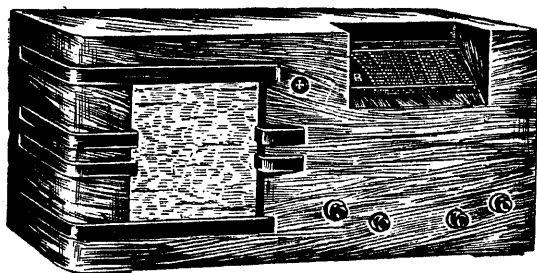
Kodumaa raadiotööstuse hiilgesaavutusi.

Suur elevus raadioturul, väga pinev võistlus ja ostjaskonna nõudlikkus on loonud eeldused, mis lühikese ajaga on arendanud meie kodumaa raadiotööstuse tasemeni, millele meie võime olla uhked.

Meil oli võimalus lähemalt tutvuda meie suurima raadiovabriku o.-ü. Raadio-Elektrotehnika Tehas „RET“ tänavuste uudistega raadiovastuvõtjate alal, mis konstruktsiooni täiuslikkusest, heliülekande loomulikkusest ja väliselt nägususest milleski ei jää maha maailmakuulsaid raadiomarkidest.

RET raadiotööstus tänava sügisest peale asub oma majades Tallinnas, Reimanni 9. Tehases töötab praegu 105 töolist. Sisustuselt RET raadiotööstus on moodsamaid ja paremini varustatud kodumaa raadiotööstusi.

☛ Käesolevaks raadiohoojaüks RET raadiotehas on lasknud turule 10 uut vastuvõtjatüüpi. Populaarsemaid neist on rahvavastuvõtja maale „Maret 2“, 3-lamb. patareiaaparaat, mis oma 3-võnkeahela tõttu on selektiivne, s. t. tüütavad jaamad üksteise segamised on kõrvaldatud, ning omades dünaamilise valjuhääldaja, annab heliülekande loomutruult ja erilisel väljapaistva pehmusega. Aparaat, varustatud suure ja ülevaatliku jaamanimed skaalaga ning kauni välimusega, on meeldivaks esemeks igas eesti kodus. Selle aparaadiga RET raadiotehas on annud parima, mis seni on suudetud saavutada vastavas hinnaklassis. Aparaat maksab Kr. 127.—.

RET
„Taara“

Elektrivõrgul kasutamiseks eelmärgitud „Maret 2“ vastavalt on ehitatud „Ahto“ vahelduvvoolule, hinnaga Kr. 140.— ja universaallampidega Kr. 150.—.

Superite sarjas RET aparatuuridest väärivad tähelepanu 4+1-lambiline 3-lainealaga „Uku V“ vahelduvvoolule, hinnaga Kr. 225.—, toreda häälega, suure selektiivsusega, automaatse feeding-tasandajaga, täisvalgustatud jaamanimed skaalaga ja luksusliku välimusega. Alalisel ja vahelduval voolul kasutamiseks on „Uku U“, universaallampidega, hinnaga Kr. 240.—. Puht-alalisvoolule RET tehas toodab supereid 2-lainealaga „Pioneer A“, hinnaga Kr. 195.—, ja 3-lainealaga „Kosmos A“, hinnaga Kr. 260.—, ja lõpuks 5-lambiline patareisuper „Lembit“, hinnaga Kr. 215.—.

Ekstraklassi kuuluv on RET 5+2-lambiline super „Taara“, vahelduvvoolule Kr. 325.— ja mõlemal voolul kasutamiseks Kr. 345.—. Ei ole ühtegi moodsat leiutist või konstruktiivset vahendit raadioalal, mida selles luksussuperis ei oleks kasutatud. See aparatuur on kodus tõeliseks orkestriks, mille juhiks on iga raadiokuulaja ainult ühte nuppu keerates. „Taara“ on eriti võimsa 18 v. lõppastmega, reguleeritava selektiivsusega ja toonikõrguse muutjaga, feeding-kompensatsiooniga kahele astmele, maagilise silmaga jaamad vaikseks häälestamiseks jne. Võrreldagu seda vastuvõtjat ükskõik millise välismaa või kodumaa aparaadiga ja igaüks veendub, et „Taara“ on tänapäeva raadiotööstuse tipp-saavutus.

RET raadiotehase müügiorganisatsioonina toimib Raadio-Kooperatiiv, kauplused on Tallinnas, Tartus, Pärnus, Rakveres ja Viljandis, esindused kõigis suuremates keskustes.

Elutoa ja klassiruumi AKUSTIKA on täiesti erinevad. Suurema kuulajaskonna ees, helipeegeldavate pindadega ruumis, peab raadiovastuvõtja täitma erilisi tingimusi ja nõudmisi nii heli puhtuse ja võimsuse kui ka kõrgete ja madalate toonide vahekorra ja mitme muu mõjuri suhtes. Sellepärast soovitab

TARTU TELEFONIVABRIK A/S.

KOOLIRAADIO

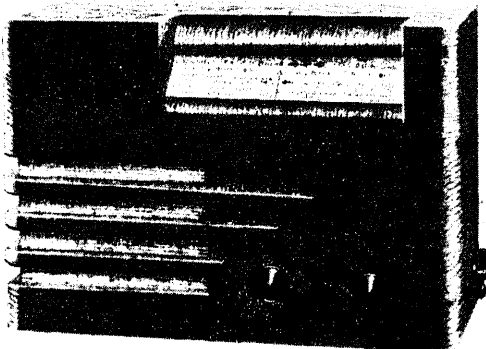
ülekannete jaoks linnades VÕRKVASTUVÕTJAJD:

SUPER

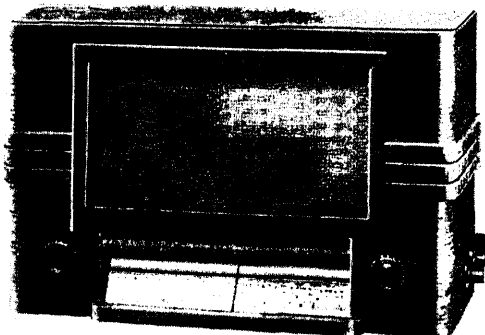
„EUROOPA“

„ELIIT“ JA

„UNIVERSAAL“,

millised omavad 3-vatilise helivõimsuse; maale aga klass-B lõppastmega PATAREIVASTUVÕTJAT

„ÜLO“

kuni 2,2-vatise helivõimsusega, kusjuures viimase anoodvoolu omatarvitus on 6 mA.

Võrkvastuvõtjad:	{	TTV super „EUROOPA 4+1 V 37“	Kr. 225.—
		TTV „ELIIT 3+1 V 37“	„ 205.—
		TTV „UNIVERSAAL 3+1 V 37“	„ 210.—
Patareivastuvõtja	TTV „ÜLO 4 P 37“	„	175.—

Teised vastuvõtjad alates Kr.110.—. Nõuandeid ja hinnakirju meie raadiotoodete kohta saadame tasuta.

TARTU TELEFONIVABRIK A/S. TARTU, PUIESTEE 9-11. TEL. 2-34